

JÄRJESTÖJEN SOSIAALITURVAOPAS 2009
pitkäaikaissairaille ja vammaisille

JOHDANTO

Kansanterveys-, potilas- ja vammaisjärjestöissä on pitkään ollut esillä ajatus yhteisen sosiaaliturvaoppaan laatimisesta. Suurin osa järjestöistä kirjoittaa ja päivittää vuosittain omaa pitkäaikaissairaille tai vammaisille tarkoitettua opastaan. Yhteinen opas vähentää tätä päällekkäistä työtä. Yhdessä tehdyllä oppaalla myös kansalaisten järjestöjen kautta saama palvelu tulee nykyistä tasavertaisemmaksi ja yhdenmukaisemmaksi.

Ajatus yhteisestä sosiaaliturvaoppaasta esitettiin YTY ry:n kansanterveyden neuvotteluryhmän kokouksessa 17.12.2007, jossa nimettiin sosiaali- ja terveysturvan asiantuntija Riitta Koivuneva Suomen Diabetesliitto ry:stä selvittämään eri järjestöjen halukkuutta osallistua työhön.

Opasta sitoutui omana työnään kirjoittamaan seuraavista järjestöistä ja henkilöistä koostuva toimikunta:

Epilepsialiitto ry, Jaana Manssila, järjestöpäällikkö
 Hengitysliitto Heli ry, Tarja Pajunen, sosiaali- ja terveysturvan asiantuntija
 Mielenterveyden Keskusliitto ry, Pirkko Jantunen, sosiaalineuvoja
 Munuais- ja maksaliitto ry, Heli Saloranta, järjestöpäällikkö
 Näkövammaisten Keskusliitto ry, Virpi Peltomaa, sosiaaliturvapäällikkö
 Suomen CP-liitto ry, Minna Miettinen, Vammaispalveluvastaava
 Suomen Diabetesliitto ry, Riitta Koivuneva, sosiaali- ja terveysturvan asiantuntija
 Suomen MS-liitto ry, Anu Aalto, lakimies
 Suomen Nivelyhdistys ry, Maija Karjalainen, tukihenkilö
 Suomen Reumaliitto ry, Marja Eronen, edunvalvonta-asiamies
 Suomen Sydänliitto ry, Marja-Liisa Nuotio, sosiaali- ja terveysturvan asiantuntija

Toimikunnan puheenjohtajana on toiminut Riitta Koivuneva. Toimikunta kokoontui kahdeksan kertaa ajalla 30.1.2008–4.2.2009. Oppaan teknisestä toimittamisesta on vastannut Näkövammaisten Keskusliitosta toimistos sihteeri Taina Strang-Suninen.

Toimikunta päätti toteuttaa hankkeen määräaikaaisesti vuosina 2009 - 2011, jonka jälkeen kokemukset arvioidaan. Ensimmäinen versio oppaasta valmistui helmikuussa 2009. Oppaan kirjoittamiseen osallistuneet järjestöt testaavat sen toimivuutta käytännön työssä vuonna 2009. Kirjoittajajärjestöt voivat painaa tai julkaista verkkosivuillaan jäsentensä erityistarpeisiin syventämäänsä opasta harkintansa mukaan. Nämä oppaat ovat luettavissa ko. järjestöjen verkkosivuilla.

Oppaan sisältö koostuu erityisesti pitkäaikaissairaita ja vammaisia koskevasta sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevasta lainsäädännöstä ja soveltamiskäytännöistä. Oppaan tiedot ovat vuodelta 2009 ellei toisin mainita.

Eri järjestöissä olevan syvällisen sosiaali- ja terveysturvan asiantuntemuksen yhdistäminen on synnyttänyt ainutlaatuisen korkeatasoisen materiaalin. Koskaan aiemmin ei pitkäaikaissairaita ja vammaisia koskevia sosiaaliturvan osa-alueita ole koottu tällä tavoin yhteen. Puheenjohtajana kiitän kaikkia mukana olleita järjestöjä avoimesta, keskustelevasta ja perusteellisesta työstä.

Sosiaaliturvaan ja eri etuuksiin liittyvät kysymykset tuntuvat usein mutkikkailta. Onneksi niitä ei kuitenkaan ole tarvinnut miettiä ja ratkaista yksin! Opastomikunnan jäsenet ottavat mielellään vastaan palautetta oppaan kehittämistä varten.

Toimikunnan puolesta

Tampereella helmikuussa 2009

Riitta Koivuneva
Suomen Diabetesliitto ry

SISÄLLYS

1. ASIAKKAANA SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLOSSA.....	8
1.1 ASIAKKAAN JA POTILAAN OIKEUKSISTA	8
1.1.1 Perusoikeuksien edistämismääräys ja syrjinnän kieltä.....	8
1.1.2 YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimus	8
1.2. HYVÄ HALLINTO VARMISTAA OIKEUSTURVAA	8
1.3 ASIAKKAAN ASEMA	9
1.3.1 Sosiaalihuollon asiakkuus.....	9
1.3.1.1 Palvelusuunnitelma	9
1.3.1.2 Sosiaaliamies	10
1.3.1.3 Viivytyksetön käsittely	11
1.3.1.3.1 Toimeentulotuki	11
1.3.1.3.2 Vammaispalvelut	11
1.3.1.3.3 Vanhusten palvelutarpeen arviointi.....	12
1.3.2 Terveystieteiden asiakkuus	12
1.3.2.1 Potilaan oikeuksista	12
1.3.2.2 Potilasasiainhoito	13
1.3.2.3 Lääkevaurioiden hoito.....	13
1.3.2.4 Potilasvaurioiden hoito.....	14
1.3.2.5 Kiireettömään hoitoon pääseminen.....	14
1.3.2.5.1 Kotipaikkakunnalla.....	14
1.3.2.5.2 Kotipaikkakunnan ulkopuolella	15
1.3.2.6 Suomalaisen hoito EU:n alueella	15
1.3.2.7 EU-kansalaisen hoito Suomessa	16
1.3.2.7.1 Kiireellinen hoito	16
1.3.2.7.2 Kiireettömään hoito.....	16
1.4 HAKEMINEN JA PÄÄTÖKSENTEKO	17
1.5. MUUTOKSENHAKU.....	17
1.5.1 Päätöksen tiedoksianto ja valitusosoitus	17
1.5.2 Valituskirjelmä.....	18
1.5.3 Valitusasioiden käsittely.....	18
1.5.4 Kunnan sosiaalitoimi.....	19
1.5.5 Kunnallinen terveydenhuolto	20
1.5.6 Kansaneläkelaitos.....	20
1.5.7 Työeläkelaitokset	20
1.5.8 Tapaturma- ja liikennevakuutusyhtiöt	21
1.6 MUISTUTUS JA KANTELU	21
2. LIKKUMINEN	22
2.1. ALENNUKSET ERI LIIKENNEVÄLINEISSÄ	22
2.1.1 Linja-autot.....	22
2.1.1.1 Kaukoliikenne.....	22
2.1.1.2 Paikallisliikenne.....	23
2.1.2 Junat.....	23
2.1.3 Laivat	23
2.1.4 Lentokoneet.....	23
2.2 TAKSIMATKAT	24
2.3 OMA AUTO.....	24
2.3.1 Avustus auton hankintaan	24
2.3.2 Vammaisen pysäköintilupa	24
2.3.3 Autoveron palautus.....	25

2.3.4	Autoveron huojennus.....	25
2.3.5	Vapautus ajoneuvoveron perusosasta.....	25
2.3.6	Invalidialennus liikennevakuutuksen maksusta	25
2.3.7	Poikkeuslupa ajokorttiluvasta ja ajo-oikeudesta.....	26
2.4	KULJETUSPALVELU.....	26
2.4.1	Vaikeavammaisen kuljetuspalvelu	26
2.4.2	Sosiaalihuoltolain kuljetuspalvelu	26
2.5	KOULUMATKAT JA TYÖMATKAT.....	27
2.5.1	Perusopetuksen koulumatkat	27
2.5.2	Kelan koulumatkatuki.....	27
2.5.3	Vaikeavammaisen opiskelu- ja työmatkat.....	27
2.6	LIKKUMISEN APUVÄLINEET.....	27
2.6.1	Kepit, sauvat, pyörätuolit, sähkömopot sekä opaskoira	27
2.6.2	Invalidimopon ja tandempyörän hankintatuki.....	28
3.	ASUMINEN JA ITSENÄINEN SUORIUTUMINEN	28
3.1	ASUMINEN.....	28
3.1.1	Kunnalliset kotipalvelut	29
3.1.2	Kotisairaanhoido	30
3.1.3	Kotona annettavista palveluista perittävät maksut.....	30
3.1.4	Omaishoidon tuki	30
3.2	ITSENÄINEN SUORIUTUMINEN	33
3.2.1.	Avustukset vanhusten ja vammaisten asuntojen korjaustoimintaan	33
3.2.2.	Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA:n myöntämät avustukset	34
3.2.3.	Asunnon muutostyöt sekä asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet.....	34
3.2.4.	Päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavat välineet, koneet ja laitteet	35
3.3.	PALVELUASUMINEN	35
3.3.1.	Palveluasuminen sosiaalihuoltolain mukaan	35
3.3.2.	PALVELUASUMINEN VAMMAISPALVELULAIN MUKAAN	35
3.4.	HENKILÖKOHTAINEN AVUSTAJA	36
3.5.	TULKKIPALVELUT.....	38
3.6.	YLIMÄÄRÄISET VAATETUS- JA ERITYISRAVINTOKUSTANNUKSET	38
3.7.	PÄIVÄTOIMINTA	38
4.	LAPSET JA LAPSIPERHEET.....	38
5.	TOIMEENTULO.....	48
5.1	16 VUOTTA TÄYTTÄNEEN VAMMAISTUKI	48
5.2	ELÄKETTÄ SAAVAN HOITOTUKI	49
5.3	SAIRAUSPÄIVÄRAHA	49
5.4	OSASAIRAUSPÄIVÄRAHA	50
5.5	TOIMEENTULOTUKI	51
5.6	SOSIAALINEN LUOTOTUS.....	52
5.7	TALOUS- JA VELKANEUVONTA.....	52
5.8.	ELÄKEJÄRJESTELMÄ.....	52
5.8.1	Kuntoutustuki.....	53
5.8.2	Kelan työkyvyttömyyseläke.....	53
5.8.3	Eläkkeen lepäämään jättäminen.....	54
5.8.4	Työkyvyttömyyseläke ansioläkkeenä.....	54
5.8.5	Eläkeläisen oikeus ansiotuloihin	55
6.	SAIRAAHOITO	55

6.1	KELAN SAIRAANHOITOKORVAUKSET	55
6.1.1	Yksityislääkärin ja -hammaslääkärin palkkio, tutkimus ja hoito	55
6.1.2	Yksityinen hammashoito	56
6.1.3	Suorakorvausmenettely	56
6.1.4	Yksityissairaalan hoitokustannukset	56
6.1.5	Lääkärintodistukset	56
6.1.6	Lääkekustannusten korvaukset, lääkevaihto ja lääkkeiden maksukatto	56
6.1.7	Matkakustannusten korvaukset ja maksukatto	59
6.2.	KELAN SÄHKÖINEN ASIOINTIPALVELU; SAIRAANHOITOKUSTANNUKSET	60
6.3.	JULKISEN TERVEYDENHUOLLON MAKSUT JA MAKSUKATTO	61
6.4.	HOITOTAKUU, OIKEUS KIIREETTÖMÄÄN HOITOOON PÄÄSY	64
7.	KUNTOUTUS	64
7.1	KUNTOUTUSJÄRJESTELMÄSTÄ JA KUNTOUTUKSEN TAVOITTEISTA	65
7.1.1	Kuntoutusohjaus	66
7.1.2	Kuntoutussuunnitelma	66
7.1.3	Kuntoutukseen hakeutuminen	66
7.2.	KUNNAN JÄRJESTÄMÄ KUNTOUTUS	68
7.3.	KELAN JÄRJESTÄMÄ KUNTOUTUS	68
7.3.1	Kelan vaikeavamman lääkinällinen kuntoutus	69
7.3.2	Kelan harkinnanvarainen kuntoutus	69
7.3.3	Kelan ammatillinen kuntoutus	70
7.4	MUU AMMATILLINEN KUNTOUTUS	70
7.4.1	Työeläkelaitosten ammatillinen kuntoutus	71
7.4.2	Työhallinnon ammatillinen kuntoutus	71
7.4.3	Ammattitaudit ja tapaturmat; ammatillinen kuntoutus	71
7.5	POTILAS- JA VAMMAISJÄRJESTÖJEN KUNTOUTUS	72
7.7.	KUNTOUTUSAJAN TOIMEENTULO	72
7.7.1	Kelan kuntoutusraha	72
7.7.2	Nuoren ammatillinen kuntoutus; Kelan kuntoutusraha	72
7.7.3	Kelan ammatillinen kuntoutus; kuntoutusraha, ylläpitokorvaus ja kuntoutusavustus	73
7.7.4	Työeläkelaitosten ammatillinen kuntoutus; kuntoutusraha ja -avustus	73
8.	APUVÄLINEET	74
8.1	YLEISTÄ APUVÄLINEISTÄ	74
8.2	TYÖN- JA VASTUUNJAKO APUVÄLINEPALVELUIDEN JÄRJESTÄMISESSÄ	75
8.3	TERVEYDENHUOLTO	77
8.4	SOSIAALITOIMI	77
8.5	KELA	78
8.6	KOULUTOIMI	78
8.7	TYÖHALLINTO	79
8.8	TYÖNANTAJA	79
8.9	VALTIOKONTTORI	79
8.10	LIIKENNE- JA TAPATURMAVAKUUTUS	79
9.	VEROTUS	80
9.1	AUTOVERO	80
9.1.1	Autoveronpalautus ja -huojennus	80
9.1.2	Vapautus ajoneuvon perusverosta	81
9.2	VERONMAKSUKYVYN ALENTUMISVÄHENNYS	82
9.3	KOTITALOUSVÄHENNYS	82
9.4	INVALIDIVÄHENNYS	83

10. ULKOMAILLA - ULKOMAILTA	83
10.1 TILAPÄINEN OLESKELU ULKOMAILLA	83
10.2 OLESKELU EY-LAINSÄÄDÄNTÖÄ SOVELTAVASSA VALTIOSSA.....	84
10.3 OLESKELU AUSTRALIASSA	85
10.4 OLESKELU MAASSA, JONKA KANSSA SUOMELLA EI OLE SAIRAANHOITOA KOSKEVAA SOPIMUSTA	85
10.5 OLESKELU ULKOMAILLA TAVANOMAISTA LOMAA PIDEMMÄN AJAN.....	85
11 TYÖ	86
11.1 YLEISTÄ VAJAAKUNTOISTEN TYÖLLISYYSASIOISTA	86
11.2 REKRYTOINTIA EDELTÄVÄ TYÖHÖN TUTUSTUMINEN	87
11.3 TUET PALKKAUKSEEN TYÖNANTAJALLE.....	87
11.3.1 Palkkatuki	87
11.3.2 Palkkatukiseteli	88
11.3.3 Matalapalkkatuki	88
11.3.4 Tuki työolosuhteiden muutoksiin.....	88
11.3.5 Työolosuhteiden järjestelytuki.....	89
11.3.6 Työllisyyspoliittinen avustus.....	89
11.3.7 Työllistämisen kuntalisä	90
11.4 TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN JA PALKAN YHTEENSOVITTAMINEN	90
11.5 KANSANELÄKKEEN LEPÄÄMÄÄN JÄTTÄMINEN.....	90
11.6 TE-TOIMISTON MUU KUNTOUTUSSUUNNITTELU APUNA	91
11.9 TYÖHALLINNON NEUVONTAPUHELIMET	91
12 OPISKELU	92
12.1 TALOUDELLINEN TUKI OPISKELUUN	92
12.1.1 Opintotuki	92
12.1.2 Opintolainan korkoavustus	94
12.1.3 Opintolainavähennys	94
12.1.4 Koulumatkatuki	95
12.1.5 Aikuiskoulutustuki	95
12.1.6 Opintolainan maksuvapautus.....	96
12.1.7 Ateriatuki.....	96
12.2 AMMATINVALINTA	96
12.2.1 Ammatinvalinta- ja urasuunnittelu.....	96
12.2.2 Koulutuskokeilu.....	96
12.3 AMMATILLISET ERITYISOPPILAITOKSET	97
12.4 TYÖVOIMAPOLIITTINEN AIKUISKOULUTUS	98
12.5 OPPISOPIMUSKOULUTUS.....	98
12.6 MUUTA OPISKELUUN LIITTYVÄÄ.....	98
13. AAKKOSELLINEN HAKEMISTO JA HYÖDYLLISET LINKIT	99

1. ASIAKKAANA SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLOSSA

Jaana Manssila ja Virpi Peltomaa

1.1 Asiakkaan ja potilaan oikeuksista

1.1.1 Perusoikeuksien edistämismääräys ja syrjinnän kieltä

Suomen perustuslaki velvoittaa julkista valtaa eli käytännössä valtiota ja kuntia erikseen turvaamaan jokaiselle oikeuden riittäviin lakisääteisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Julkisen vallan on perustuslain mukaan aktiivisesti edistettävä perusoikeuksien toteutumista. Yksilön tarpeista on huolehdittava siten, että oikeus ihmisarvoiseen elämään toteutuu.

Perusoikeuksiin lukeutuvat myös tosiasiallinen yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltä. Syrjinnän kieltä sisältyy myös yhdenvertaisuuslakiin. Se kieltää mm. ikään, terveydentilaan, vammaisuuteen, etniseen ja kansalliseen alkuperään liittyvän syrjinnän sekä julkisessa että yksityisessä toiminnassa muun muassa työelämässä ja koulutuksessa. Syrjintänä pidetään myös välillistä syrjintää sekä ohjetta tai käskyä syrjiä. Etninen syrjintä on lisäksi kielletty sosiaali- ja terveyspalveluissa sekä sosiaaliturvaetuksia myönnettäessä. Rikoslain syrjintäsäännökset koskevat yleisen syrjintäkiellon ohella työsyryntää.

*Suomen perustuslaki
Rikoslaki
Yhdenvertaisuuslaki*

1.1.2 YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimus

Suomi on allekirjoittanut YK:ssa hyväksytyyn vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan. Toistaiseksi Suomi ei ole vielä ratifioinut sopimusta. Ratifioinnin jälkeen sopimuksesta tulee osa kansallista lainsäädäntöä. Sopimuksella sitoudutaan kehittämään ja toteuttamaan käytäntöjä, lainsäädäntöä ja hallinnollisia toimenpiteitä oikeuksien tasapuoliselle toteuttamiselle sekä muuttamaan lakeja, säädöksiä ja tapoja, jotka voidaan katsoa syrjiviksi. Yleissopimukseen liitetty valinnainen pöytäkirja mahdollistaa puolestaan vammaisten henkilöiden yksilövalitukset mahdollisesta sopimusrikkomuksesta sopimusta valvovalle komitealle sen jälkeen kun kansalliset oikeussuojakeinot on käytetty.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus

1.2. Hyvä hallinto varmistaa oikeusturvaa

Hakemusten käsittelyä ja asiointia ohjaa niin kunnissa, valtiolla kuin Kelassa hallintolaki. Hallintolaki velvoittaa myös lakisääteisiä työeläke-, tapaturma- ja potilasvahinkovakuutusasioita hoitavia tahoja. Lailla pyritään edistämään hyvää hallintoa sekä oikeusturvaa hallintoasioissa. Hallinnossa asioivia on kohdeltava tasapuolisesti, puolueettomasti ja asianmukaisesti. Kielenkäytön on oltava asiallista ja ymmärrettävää.

Hallintoasian hoitamiseen liittyen on asiakkaille annettava maksutonta neuvontaa. Neuvontaa on annettava niin kyseessä olevien asioiden sisällöstä, vireillepanosta sekä siinä kuinka asiaa käsiteltäessä on toimittava. Viranomaisen on opastettava selkeästi tarvittavissa selvityksissä, hakemusten laatimisessa ja jättämisessä, muutoksenhaussa jne. Neu-

vontavelvollisuus on rajoitettu kunkin viranomaisen omaan toimialaan. Mikäli neuvonnan kohteena oleva kysymys ei kuulu viranomaisen toimialaan, on viranomaisen ohjattava asiakas ottamaan yhteyttä oikeaan tahoon.

Hallintolain mukaan viranomaiset vastaavat asian riittävästä selvittämisestä ennen sen ratkaisemista. Viranomaisen on esimerkiksi hankittava päätöksentekoa varten kaikki sel-laiset tiedot ja selvitykset, jotka ovat tarpeen päätöksen tekemiseksi. Hallintolaissa edellytetään, että asiat käsitellään ilman aiheetonta viivytystä.

Asiakkaan on puolestaan liitettävä hakemukseensa kaikki ne asiakirjat, joihin hän haluaa vedota ja jotka ovat tarpeen ratkaisun teossa kuten esimerkiksi vaadittavat lääkärinlau-sunnot ja muut liitteet. Asiakirjoja voi myös täydentää käsittelyn kuluessa muun muassa uusilla selvityksillä. Mikäli asiakkaan olosuhteissa tapahtuu palvelun, tukitoimen tai etuu-den saamiseen liittyviä muutoksia, on asiakkaan ilmoitettava niistä viranomaiselle. Hallin-toasiassa asiakkaalla on oikeus käyttää asiamiestä tai avustajaa.

Mikäli asia on tullut vireille viranomaisen aloitteesta (esimerkiksi oikaisu, takaisinperintä, tarkistus) eikä asiakas vamman tai sairauden perusteella voi tulla ymmärretyksi, tulkitse-minen ja kääntäminen ovat viranomaisen vastuulla. Asiakkaan vireille panemissa asioissa tulkitsemis- ja kääntämismvastuu voi olla viranomaisilla myös silloin, kun kyse on perustoi-meentulon turvaamisesta muun muassa työkyvyttömyyden ja sairauden vuoksi.

Julkisuuslain nojalla asiakkailla sekä heidän laillisilla edustajillaan on oikeus saada tietoa kaikista viranomaisen hallussa olevista heitä itseään koskevista asiakirjoista. Tieto asiakir-jan sisällöstä on pääsääntöisesti annettava pyydetyllä tavalla esimerkiksi suullisesti tai an-tamalla asiakirja nähtäväksi taikka kopioitavaksi.

Hallintolaki

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta eli julkisuuslaki

1.3 Asiakkaan asema

1.3.1 Sosiaalihuollon asiakkuus

1.3.1.1 Palvelusuunnitelma

Kuntien sosiaalitoimen asiakkailla on oikeus hyvään palveluun ja kohteluun. Laki sosiaali-huollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista painottaa asiakkaan edun, toiveiden ja yksilöl-listen tarpeiden sekä mielipiteiden huomioon ottamista palveluja ja tukitoimia järjestettäes-sä. Asiakaslaki velvoittaa sosiaalihuollon edustajia selvittämään kaikki mahdolliset vaihto-ehdot asiakkaan tilanteen tukemiseksi. Erilaisten palveluvaihtoehtojen selvittäminen tapah-tuu luontevasti palvelusuunnitelman laatimisen yhteydessä.

Palvelusuunnitelma on aina laadittava sosiaalihuollon asiakkaille omatoimista suoriutumista tukemaan. Suunnitelmaa ei tarvita, jos kyseessä on tilapäinen neuvonta tai jos se jos-tain muusta syystä on ilmeisen tarpeeton.

Asiakkaan yksilöllisiin tarpeisiin vastaava kattava palvelusuunnitelma on tehtävä yhteis-työssä asiakkaan ja tarvittaessa myös hänen omaistensa ja/tai edustajiensa kanssa sekä asiakkaan itsemääräämisoikeutta kunnioittaen. Sosiaalihuollon edustajan on ennen suun-nitelman kirjaamista selvitettävä asiakkaalle ymmärrettävästi hänen oikeutensa ja velvolli-suutensa sekä asiakkaan tukemiseksi käytettävissä olevat kaikki erilaiset vaihtoehdot.

Asiakkaan on hyvä ennen suunnitelman laatimista hankkia tarpeelliset lääkärinlausunnot sekä muut tarvittavat selvitykset ja asiakirjat. Kannattaa myös miettiä, missä suunnitelma-neuvottelu on parasta pitää: asiakkaan kotona, sosiaalitoimessa vai jossakin muualla. Samoin on syytä arvioida se, miltä kaikilta eri tahoilta on saatava edustaja mukaan suunnitelmaa laatimaan (esimerkiksi vammaispalvelu, kotipalvelu, kotihoito, muu terveydenhuolto, kuntoutus, opetustoimi, työhallinto) ja pyydyttävä neuvottelun koollekutsujaa huolehti-maan asiasta.

Kirjalliseen palvelusuunnitelmaan on sisällyttävä seuraavat seikat: laatijat, vastuhenkilö, kuvaus asiakkaan nykytilanteesta (tarpeet, käytössä olevat palvelut ja tukitoimet), selvitys tarvittavista palveluista ja tukitoimista sekä yksityiskohtainen suunnitelma niihin vastaami-sesta (järjestämistavat ja määrät). Lisäksi on sovittava suunnitelman arvioinnista ja tarkis-tuksista. Arviointi voidaan sopia tehtäväksi esimerkiksi määräajoin taikka asiakkaan tar-peiden tai olosuhteiden muuttuessa. Palvelusuunnitelma voidaan antaa tiedoksi myös muille kuin sen laatimiseen osallistuneille.

Mikäli asiakkaan palvelutarve on runsas, voi asiakkaan tarpeita vastaavan toimivan palve-lusuunnitelman laatiminen toteutua parhaiten useamman kuin yhden neuvottelukerran tur-vin. Palvelusuunnitelma on tarvittaessa myös sovitettava yhteen muihin vastaaviin suunni-telmiin kuten esimerkiksi kuntoutussuunnitelmaan.

Palvelusuunnitelma ei ole päätös jonkun palvelun tai tukitoimen järjestämisestä. Siksi suunnitelman laatimisen yhteydessä asiakasta on neuvottava ja opastettava suunnitel-maan kirjattujen palvelujen ja tukitoimien hakemisessa. Lähtökohtaisesti palvelusuunnitel-maan kirjatut palvelut ja tukitoimet tulee asiakkaalle myöntää. Hakemukset voidaan hylätä vain erityisen perustelluista syistä.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista eli sosiaalihuollon asiakaslaki
Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista eli vammaispal-velulaki
Sosiaalihuollon asiakkaan asema ja oikeudet. STM:n esitteitä 2001:11.

1.3.1.2 Sosiaaliasiamies

Sosiaaliasiamiesjärjestelmän tehtävänä on toimia asiakkaan turvaksi. Jokaisen kunnan on nimettävä sosiaaliasiamies, joka voi olla myös yhteinen useamman kunnan kesken. Sosi-aaliasiamiehen tehtävänä on neuvoa asiakkaita sosiaalihuollon asiakaslain soveltamises-sä sekä tiedottaa asiakkaan oikeuksista ja edistää niitä. Sosiaaliasiamiehen on myös avustettava asiakaslain mukaisen muistutuksen laatimisessa. Sosiaaliasiamiehen on an-nettava vuosittain selvitys kunnanhallitukselle asiakkaiden aseman ja oikeuksien toteutu-misesta ja kehitymisestä.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista eli sosiaalihuollon asiakaslaki

1.3.1.3 Viivytyksetön käsittely

Sosiaalihuollon erityislainsäädäntö asettaa joidenkin palvelujen järjestämiselle tai asioiden käsittelemiselle erityisiä määräaikoja. Tällöin puhutaan usein ns. sosiaalitakuusta. Sosiaalihuollon erityislainsäädännössä ei ole säädetty kunnille aiheutuvista seurauksista tilanteissa, joissa kunta ei pysty noudattamaan säädettyjä määräaikoja. Kuitenkin jos kunnan lainminlyönti on valtakunnan tasolla merkittävää eikä kunta ole ryhtynyt toimenpiteisiin tilanteen korjaamiseksi, voi lääninhallitus sosiaali- ja terveysministeriötä kuultuaan määrätä kunnan sakon uhalla noudattamaan laissa säädettyjä velvoitteita.

1.3.1.3.1 Toimeentulotuki

Toimeentulotukiasiat on kunnissa käsiteltävä kunnassa niin, ettei asiakkaan oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon vaarannu. Kiireellisessä tapauksessa päätös on tehtävä käytettävissä olevien tietojen perusteella samana tai viimeistään seuraavana arkipäivänä hakemuksen saapumisesta. Muussa kuin kiireellisessä tapauksessa päätös on tehtävä viivytyksettä, kuitenkin viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä hakemuksen saapumisesta. Päätös toimeentulotuen myöntämisestä on pantava viivytyksettä täytäntöön.

Mikäli toimeentulotukihakemuksessa on puutteita, on kunnan viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä hakemuksen saapumisesta annettava tai lähetettävä asiakkaalle yksilöity kehoitus hakemuksen täydentämiseksi määräajassa. Päätös toimeentulotuesta on annettava viivytyksettä kuitenkin viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun täydennetty hakemus on saapunut. Jos asiakas ei ole määräajassa täydentänyt hakemustaan tai esittänyt hyväksyttävää syytä täydennyksen viivästymiselle, päätös tehdään käytettävissä olevien tietojen pohjalta viivytyksettä kuitenkin viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä määräajan päättymisestä. Asiakkaan suostumuksella päätös voidaan tehdä käytettävissä olevien tietojen pohjalta ennen määräajan päättymistä.

Toimeentulotukiasiakkaalle tulee järjestää mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan kanssa viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä sen jälkeen kun asiakas on tätä pyytänyt.

Laki toimeentulotuesta

Toimeentulotuki. Opas toimeentulotukilain soveltajille. STM:n julkaisuja 2007:11

1.3.1.3.2 Vammaispalvelut

Vammaisen henkilön palvelut on kyettävä suunnittelemaan huolellisesti ja kohtuullisessa ajassa. Vammaispalvelulaissa on 1.9.2009 lukien säännökset vammaisen henkilön palvelutarpeen selvittämisestä, palvelusuunnitelman laatimisesta sekä palveluja koskevan asian viivytyksettömästä käsittelystä. Tuolloin palvelutarpeen selvittely on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä yhteydenotosta. Myös palveluja ja tukitoimia koskevat päätökset on tehtävä viimeistään kolmen kuukauden kuluessa niitä koskevan hakemuksen tekemisestä.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista eli vammaispalvelulaki

1.3.1.3.3 Vanhusten palvelutarpeen arviointi

Ikääntyneistä ihmisistä sosiaalihuollon palvelujen tarpeen arviointiin ovat ei-kiireellisissä tapauksissa oikeutettuja kaikki 75 vuotta täyttäneet henkilöt sekä Kelasta ylintä eläkettä saavan hoitotukea saavat henkilöt. Huomattava on, että kiireellisissä tapauksissa kaikki henkilöt iästä riippumatta ovat oikeutettuja välittömään sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointiin.

Oikeus pyytää palvelutarpeen arviointia on sekä henkilöllä itsellään että hänen omaisellaan, laillisella edustajallaan ja myös muulla henkilöllä tai viranomaisella. Kunnan sosiaalitoimen on tehtävä palvelutarpeen arviointi viimeistään seitsemäntenä päivänä yhteydenotosta. Yleisimmin arvioitavaksi tulee henkilön oikeus koti-, asumis- ja laitoshoidonpalveluihin, vammaispalveluihin sekä omaishoidon tukeen. Usein palvelutarpeen arvioiminen edellyttää myös moniammatillista yhteistyötä esimerkiksi sosiaali- ja terveystoimen edustajien kesken.

Palvelutarpeen arviointi ei sinänsä johda palvelujen myöntämiseen, vaan palveluja on erikseen haettava arvioinnin suorittamisen jälkeen. Annettuihin päätöksiin on aina myös oikeus hakea muutosta. Palvelujen järjestäminen edellyttää myös asianmukaisen palvelusuunnitelman laatimista.

Sosiaalihuoltolaki

1.3.2 Terveysthuollon asiakkuus

1.3.2.1 Potilaan oikeuksista

Potilaan oikeuksista säädetään laissa potilaan asemasta ja oikeuksista. Potilaslain mukaan potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon. Hoito on järjestettävä ja potilasta on kohdeltava ihmisarvoa loukkaamatta sekä potilaan vakaumusta ja yksityisyyttä kunnioittaen. Mahdollisuuksien mukaan on potilaan hoidossa ja kohtelussa otettava aina huomioon potilaan äidinkieli sekä hänen yksilölliset tarpeensa ja kulttuurinsa. Terveyden- ja sairaanhoitoa toteutettaessa on tarvittaessa laadittava tutkimusta, hoitoa, lääkinnällistä kuntoutusta koskeva tai muu vastaava suunnitelma.

Potilaan on saatava ymmärrettävä selvitys terveydentilastaan, hoidon merkityksestä, eri hoitovaihtoehdoista ja niiden vaikutuksista sekä muista hänen hoitoonsa liittyvistä seikoista. Jos terveydenhuollon ammattihenkilö ei osaa potilaan käyttämää kieltä taikka potilas ei aisti- tai puhevian vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkitsemisesta.

Potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Jos potilas kieltäytyy tietystä hoidosta tai hoitotoimenpiteestä, häntä on mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan muulla lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla.

Jos täysi-ikäinen potilas ei mielenterveydenhäiriön, kehitysvammaisuuden tai muun syyn vuoksi pysty päättämään hoidostaan, potilaan laillista edustajaa taikka lähiomaista tai muuta läheistä on ennen tärkeän hoitopäätöksen tekemistä kuultava sen selvittämiseksi,

millainen hoito parhaiten vastaisi potilaan tahtoa. Jos selvitystä ei saada, on potilasta hoidettava tavalla, jota voidaan pitää hänen henkilökohtaisen etunsa mukaisena.

Alaikäisen potilaan mielipide hoitotoimenpiteeseen on selvitettävä silloin, kun se on hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden mahdollista. Jos alaikäinen ikänsä ja kehitystasonsa perusteella kykenee päättämään hoidostaan, häntä on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Mikäli alaikäinen ei kykene päättämään hoidostaan, on häntä hoidettava yhteisymmärryksessä hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kanssa.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista eli potilaslaki

1.3.2.2 Potilasasiamies

Jokaisessa terveydenhuollon yksikössä on oltava nimetty potilasasiamies. Kahdella tai useammalla toimintayksiköllä voi myös olla yhteinen potilasasiamies. Potilasasiamiehen tehtävänä on neuvoa potilaslain soveltamisessa ja tiedottaa potilaan oikeuksista sekä toimia yleisesti potilaan oikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi. Potilasasiamiehen on myös avustettava terveyden- tai sairaanhoitoonsa tai siihen liittyvään kohteluun tyytymättömyyttä potilasta muistutuksen tekemisessä. Mikäli muistutusta käsiteltäessä ilmenee, että seurauksena voi olla vastuu potilasvahingosta, vahingonkorvausvastuu tai esimerkiksi ammatinharjoittamiseen liittyvä kurinpitomenettely, tulee potilasasiamiehen neuvoa potilasta kuinka kussakin tilanteessa tulee toimia.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista eli potilaslaki
Potilasvahinkolaki

1.3.2.3 Lääkevahingot

Lääkevahinkovakuutus korvaa Suomessa myydyistä tai kulutukseen luovutetuista lääke- laissa tarkoitetuista lääkkeistä aiheutuneita yllättäviä haittavaikutuksia. Lääkkeen aiheuttamasta vahingosta voi hakea rahallista korvausta Lääkevahinkovakuutuspoolilta täyttämällä vahinkoilmoituslomakkeen. Lomakkeen voi tilata Lääkevahinkovakuutuspoolilta puhelimitse (09) 680 401. Samasta numerosta saa myös neuvoja lomakkeen täyttämiseen. Lomake voidaan myös täyttää kotisivulla www.lvp.fi.

Ennen ilmoituksen tekemistä on hyvä keskustella asiasta hoitavan lääkärin, muun hoitohenkilökunnan tai potilasasiamiehen kanssa (ks. luku 1.3.2.2). Vahinkoilmoituksen tekemiseen on aikaa kolme vuotta lääkkeen aiheuttaman vahingon syntymisestä. Korvausvaatimus on esitettävä viimeistään 10 vuoden kuluttua lääkkeen käytön lopettamisesta.

Arvioitaessa lääkevahinkovakuutuksesta korvaamista otetaan huomioon lääkkeellä hoidettavan sairauden tai vammaisuuden laatu, haittavaikutuksen yleisyys ja lääkkeestä aiheutuneen vahingon vakavuus. Mitä vakavampaa sairautta tai vammaa lääkkeellä hoidetaan, sitä vakavampi lääkkeen aiheuttama haittavaikutus käyttäjän on hyväksyttävä. Lääkevahingona ei korvata sitä, että lääkkeellä ei ollut tarkoitettua vaikutusta. Korvausta ei myöskään suoriteta vähäisestä vahingosta. Lääkevahinkovakuutuksesta korvataan vain lääkevahingon aiheuttamat ylimääräiset kustannukset ja menetykset.

Korvauspäätöksessä selostetaan, miten tulee menetellä, jos on tyytymätön saamaansa päätökseen. Asiassa voi pyytää myös Lääkevahinkolautakunnan lausuntoa. Halutessaan asian voi viedä myös käräjäoikeuteen tai välimiesoikeuden käsiteltäväksi.

Jos lääkkeen määräämisessä tai antamisessa on tapahtunut kokeneen ammattihenkilön standardilla arvioiden virhe tai jos vahinko on aiheutunut reseptilääkkeen toimittamisessa, asian voi saattaa Potilasvakuutuskeskukseen käsiteltäväksi potilasvahinkolain nojalla. Lisätietoja potilasvakuutuksesta ja vahinkoilmoituslomakkeen saa kotisivuilta www.potilasvakuutuskeskus.fi

Lääkelaki

1.3.2.4 Potilasvahingot

Potilasvakuutus korvaa potilaalle tutkimuksissa ja hoidoissa syntyneitä haittoja ja menetyksiä potilasvahinkolain mukaan. Vahinkoilmoitus on perusteltua tehdä silloin, kun tutkimuksesta tai hoidosta on aiheutunut henkilövahinko. Henkilövahingolla tarkoitetaan sairautta, ruumiinvammaa tai kuolemaa. Ennen vahinkoilmoituksen tekemistä kannattaa keskustella hoitavan lääkärin, hoitohenkilökunnan tai potilasasiamiehen (ks. luku 1.3.2.2.) kanssa ilmoituksen tarpeesta.

Potilasvahinkoilmoitus on tehtävä kolmen vuoden kuluessa vahingon tapahtumisesta. Eri-tyisestä syystä korvausta voi vaatia myöhemminkin kuitenkin viimeistään kymmenen vuoden kuluessa hoidosta. Jos korvauspäätös on saajan mielestä perustunut puutteelliseen selvitykseen, Potilasvakuutuskeskukselle voi lähettää kirjallisen oikaisupyynnön. Pyynnössä on yksilöitävä se, miltä osin selvitys on puutteellinen sekä liitettävä puuttuva selvitys mukaan tai ainakin ilmoitettava, mistä sen voi saada.

Potilasvakuutuskeskuksen korvauspäätökseen tyytymätön voi pyytää ratkaisusuosituksen potilasvahinkolautakunnalta tai saattaa asiansa tuomioistuimeen. Lautakuntakäsittely on maksuton. Lisätietoja potilasvahinkolautakunnasta puh. 020 -7434343, kotisivu www.pvltk.fi.

Muu tyytymättömyys terveydenhuollossa saatuun hoitoon tai kohteluun voidaan tarvittaessa selvittää muistutuksen tai kantelun avulla (ks. luku 1.6). [www.pvltk.fi/Puh. 0207 434 343](http://www.pvltk.fi/Puh.0207434343)

Potilasvahinkolaki

1.3.2.3 Kiireettömään hoitoon pääseminen

1.3.2.3.1 Kotipaikkakunnalla

Kiireetöntä hoitoa koskevassa asiassa on terveyskeskukseen saatava virka-aikana arkipäivisin välitön yhteys esimerkiksi puhelimitse. Terveyskeskuksen ammattihenkilön on tehtävä hoidon tarpeen arviointi viimeistään kolmantena arkipäivänä yhteydenotosta, ellei arviota hoidon tarpeesta ole voitu tehdä jo silloin. Lääketieteellisesti ja hammaslääketieteellisesti tarpeelliseksi todettuun hoitoon on päästävä kohtuullisessa ajassa. Perusterveydenhuollossa hoitoon on päästävä viimeistään kolmen kuukauden kuluessa hoidon tarpeen toteamisesta. Tämä enimmäisaika voidaan ylittää suun terveydenhuollossa tai peruster-

veydenhuollon yhteydessä toteutettavassa erikoissairaanhoidossa enintään kolmella kuukaudella, jos hoidon antamista voidaan lykätä perustellusta syystä potilaan terveydentilaa vaarantamatta.

Erikoissairaanhoidossa hoidon tarpeen arviointi on aloitettava kolmen viikon kuluessa siitä, kun lähete on saapunut esimerkiksi sairaalan poliklinikalle. Arvion perusteella lääketieteellisesti tai hammaslääketieteellisesti tarpeelliseksi todettuun hoitoon on päästävä viimeistään kuuden kuukauden kuluessa hoidon tarpeen arvioinnin suorittamisesta. Jos hoitoa ei voida antaa määräajassa, on kunnan tai kuntayhtymän hankittava hoito muualta esimerkiksi toiselta kunnalliselta sairaalalta tai yksityissektorilta ilman että potilaan asiakasmaksu muuttuu.

Sairaanhoitopiirit vastaavat sairaalaan lähetettyjen potilaiden hoidon järjestämisestä. Kiireettömään hoitoon pääsyn turvaamiseksi on sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltu erikoisalakohtaiset yhtenäiset suositukset hoitoon pääsemiseksi. Kiireelliseen hoitoon on aina päästävä välittömästi.

*Yhtenäiset kiireettömän hoidon perusteet. STM:n oppaita 2005:5.
Erikoissairaanhoidolaki*

1.3.2.3.2 Kotipaikkakunnan ulkopuolella

Jos potilas hakeutuu hoitoon muualle kuin kotikuntansa mukaiseen hoitopaikkaan, tarvitsee hän maksusitoumuksen oman terveyskeskuksen johtavalta lääkäriltä, keskussairaalan ylilääkäriltä tai potilaan omalta sairaanhoitopiiriltä. Maksusitoumusta ei edellytetä, kun kyseessä on kiireellinen hoito. Hoitoon ottamisen syy tulee kirjata potilasasiakirjoihin.

Erikoissairaanhoidolaki

1.3.2.4 Suomalaisen hoito EU:n alueella

Suomessa asuvalle henkilölle voidaan antaa mahdollisuus hakeutua hoitoon EU/ETA-alueelle tai Sveitsiin. Sairaanhoitopiiri voi antaa E112-lomakkeen hoitoon hakeutumista varten. Lomakkeessa voidaan määritellä hoidon määrä ja laajuus. Hoidon antanut (ulkomainen) sairaala tms. laskuttaa sairaanhoitopiiriä joko Kansaneläkelaitoksen kautta tai suoraan.

Jos sairaanhoitopiiri on antanut henkilölle E112-lomakkeen, maksaa potilas asiakasmaksut hoidon antaneelle ulkomaiselle sairaalalle tai muulle sairaanhoidon yksikölle siten kuin maksuja asianomaisessa valtiossa peritään. Asiakasmaksut eivät kerrytä Suomen vuotuis-ta asiakasmaksukattoa. Potilas maksaa itse matkoista aiheutuvat kustannukset. Matkaku-luja ei korvata Suomen sairausvakuutusjärjestelmästä. Suomen potilasvakuutusjärjestelmä ei korvaa Suomen ulkopuolella tapahtuneita potilasvahinkoja.

Valtion varoista korvausta ulkomailta kotipaikan omaavien sairaanhoidosta vuoden 2008 alusta. Suomen Kuntaliiton yleiskirje 9/80/2008.

Erikoissairaanhoidolaki

1.3.2.5 EU-kansalaisen hoito Suomessa

1.3.2.5.1 Kiireellinen hoito

Kiireellinen hoito on annettava potilaan kansallisuudesta tai asuinpaikasta huolimatta. Kiireellisen hoidon tarpeen määrittelee lääkäri. Potilaalta peritään asiakasmaksulain mukaiset potilasmaksut. EU/ETA-etuksiin ja sosiaaliturvasopimuksiin perustuvat oikeudet on osoitettava eurooppalaisella sairaanhoitokortilla/E-lomakkeella, sairausvakuutuskortilla tai passilla. Asiakasmaksut ovat samat kuin Suomessa asuvalla. Muilta EU:n ulkopuolella asuvilta potilailta peritään hoidon todelliset kustannukset. Yleensä välitöntä hoitoa on annettava alun perin suunnitellun Suomessa oleskelun ajan. Hoitoa annetaan sen verran, että potilas pystyy palaamaan kotimaahansa. Hoidon laajuuden kannalta merkitystä on sillä, miten pitkäaikaisesta oleskelusta on kysymys ja kuinka kaukana potilaan hoidosta vastuussa oleva kotimaa on.

Pohjoismaista sosiaaliturvasopimusta lukuun ottamatta sopimukset tai asetus eivät sisällä määräyksiä potilaan siirtokustannuksista maiden välillä. Pohjoismaissa lähettävä sairaala huolehtii kuljetuksen järjestelyistä ja maksamisesta. Muihin maihin menevien sairaalasiirtojen maksaja ja järjestäjä pitää selvittää aina erikseen. Useimmiten ensisijaisena maksajana on potilaan vakuutusyhtiö.

*Ulkomailla asuvien sairaanhoito Suomessa. STM:n oppaita 1998:4
Erikoissairaanhoitolaki*

1.3.2.5.2 Kiireetön hoito

Henkilö, jolla ei ole väestökirjanpidon mukaista kotipaikkaa Suomessa, voidaan ottaa kiireettömään hoitoon silloin, kun hänelle on myönnetty maksusitoumus. Hoitoon Suomessa voidaan ottaa, mikäli hoitokapasiteettia on tarjolla yli Suomessa kirjoilla olevien tarpeen. Terveystieteiden tutkimuskeskukset voi harkintansa mukaan käyttää ostopalveluja ja lähettää potilaansa ulkomaille hoitoon sekä sopia hoitavan yksikön kanssa korvauksesta. Tämä koskee kaikkia maita. Suomessa asuvan potilaan hoitoon pääsy muihin EU-maihin edellyttää joko etukäteen sairaanhoitopiiriltä saatua maksusitoumusta tai E112-lomaketta. Maksusitoumuksella määritellään hoitopaikka ja sovitaan etukäteen järjestelyistä. E112-lomake antaa potilaalle oikeuden hakeutua haluamaansa hoitopaikkaan EU -alueella, jolloin potilas itse sopii hoitavan sairaalan kanssa järjestelyistä.

Mikäli sairaanhoitopiiri ei voi järjestää Suomessa hoitotakuun mukaista hoitoa säädetyissä enimmäisajoissa, sen on potilaan pyynnöstä annettava ennakkolupa hakeutua sairaanhoitopiiriin kustannuksella hoitoon ETA:n jäsenvaltioon tai Sveitsiin. Ennakkolupaa myönnettäessä on otettava huomioon potilaan terveydentila ja todennäköinen taudinkulku. Ennakkolupapäätöksestä voidaan hakea muutosta hallinto-oikeudelta.

*Erikoissairaanhoitolaki
Kansanterveyslaki
Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista eli asiakasmaksulaki
Potilaslaki*

1.4 Hakeminen ja päätöksenteko

Hakemukset on useimmiten laadittava kirjallisesti. Hakemuksessa on hyvä esittää myös perustelut omille vaatimuksilleen. Viranomaisen suostumuksella hakeminen voi tapahtua suullisestikin.

Hyvä hallintotapa edellyttää teknisen kirjaamisavun antamista hakemuksen täyttämiseksi. Viranomaisen on esimerkiksi merkittävä hakijan esittämät tiedot, vaatimukset ja niiden perustelut hakemuslomakkeisiin. Asiakkaan itsensä on varmistuttava oleellisten kirjausten sisällyttämisestä hakemukseen sekä niiden oikeellisuudesta ennen hakemuksen allekirjoittamista.

Hakemukset tulee käsitellä ilman aiheetonta viivytystä. Viranomaisen on asiakkaan pyynnöstä annettava käsittelyaika-arvio. Viranomaisen on myös vastattava tiedusteluihin käsittelyn etenemisestä.

Kirjalliseen hakemukseen on aina annettava kirjallinen päätös. Päätökset on myös yksilöitävä. Toisin sanoen päätöksestä on käytävä ilmi hakijan nimi ja se mihin hakija on oikeutettu tai velvoitettu taikka miten asia on muuten ratkaistu. Päätöksessä on aina esitettävä myös perustelut sille, miksi tehtyyn ratkaisuun on päädytty. On kerrottava niin sovelletut lainkohdat kuin päätöksen perustana olevat tosiseikat. Päätöksen on myös oltava ajatuksellisesti ja kielellisesti niin selkeä, että se on vaikeuksitta ymmärrettävissä.

Viranomaisilla on mahdollisuus itse muuttaa tekemäänsä päätöstä. Mikäli on tyytymätön viranomaisen tekemään ratkaisuun, on ennen varsinaista muutoksenhakua hyvä neuvotella päätöksen tehneen viranomaisen kanssa. Tällöin voi esittää lisäperusteluja hakemuksensa tueksi ja selventää jo aiemmin annettuja selvityksiä sekä pyytää viranomaista itse oikaisemaan tekemänsä päätös. Tärkeää on, että itseoikaisupyyntö esitetään välittömästi päätöksen tiedoksisaannin jälkeen, jotta valitus on tarvittaessa mahdollista tehdä sille erikseen säädetyssä määrää ajassa. Mikäli muutoksenhauille säädetty määräaika ehtii umpeutua tai jos asiassa ilmenee uusia seikkoja hakemuksen tueksi, on aina mahdollista tehdä asiassaan uusi hakemus.

Kelalta on mahdollista hakea monia etuuksia sähköisen asiointipalvelun avulla. Tiettyjä etuuksia voi hakea suoraan sähköisen palvelun kautta ja osasta täyttää hakemuslomakkeen ja tulostaa Kelaan toimitettavaksi. Asiointipalvelussa voi myös ilmoittaa henkilötietojen muutoksista sekä muuttuneesta tilinumerosta joidenkin etuuksien kohdalla. Asiointipalvelussa voi lisäksi seurata etuustietojaan. Lisätietoja www.kela.fi - Sähköinen asiointi.

Hallintolaki
Sairausvakuutuslaki

1.5. Muutoksenhaku

1.5.1 Päätöksen tiedoksianto ja valitusosoitus

Päätös on aina annettava tiedoksi joko alkuperäisenä tai oikeaksi todistettuna jäljennöksenä. Asiakkaan katsotaan pääsääntöisesti saaneen tiedon päätöksestä seitsemäntenä päivänä siitä, kun päätös on postitettu. Seitsemän päivän määräajan laskeminen aloitetaan

postituspäivää seuraavasta päivästä. Muutoksenhakuajan lasketaan alkavan päätöksen tiedoksisaantipäivästä.

Viranomaisten päätösten liitteenä on oltava valitusosoitus, jossa mainitaan mille viranomaiselle valituskirjelmä toimitetaan sekä miten ja missä ajassa päätökseen saa hakea muutosta. Valitusosoituksessa kerrotaan, mitä valituskirjelmän tulee sisältää, mitä liitteitä on oltava mukana sekä ohjeet valituksen perille toimittamisesta. Mikäli päätöksestä ei voi valittaa on päätöksessä oltava tieto siitä, minkä säännöksen nojalla valittaminen ei ole mahdollista.

Hallintolainkäyttölaki

Hallintolaki

1.5.2 Valituskirjelmä

Viranomaisen on neuvottava asiakasta muutoksenhaun eri vaiheissa. Muutoksenhaun ensimmäinen vaihe on valitusasiakirjan laatiminen.

Valitusasiakirjasta on käytävä ilmi päätös, johon haetaan muutosta, miltä kohdin muutosta haetaan ja mitä muutoksia siihen vaaditaan tehtäväksi sekä valittajan nimi, kotikunta, postiosoite ja puhelinnumero. Lisäksi on ilmaistava perusteet, jolla muutosta haetaan. Valituskirjelmässä on toisin sanoen ilmaistava syyt miksi on tyytymätön saamaansa päätökseen. Jos asiassa tarvitaan valituslupa, valituskirjelmässä on ilmoitettava, minkä vuoksi valituslupa tulisi myöntää.

Valituskirjelmä on allekirjoitettava omakätisesti. Kirjelmään on liitettävä joko kopio tai alkuperäiskappale siitä päätöksestä, josta valitetaan. Valituskirjelmään on liitettävä myös joko todistus päätöksen tiedoksiantopäivästä tai muu selvitys valitusajan alkamisen ajankohdasta. Lisäksi liitteenä on oltava asiakirjat, joihin valituksessa vedotaan vaatimuksen tueksi.

Valituskirjelmä on toimitettava valitusajan kuluessa valitusviranomaiselle. Valitusajan päättymisen jälkeen voi esittää vain olosuhteiden muuttumiseen tai valitusajan jälkeen tietoon tulleisiin seikkoihin koskevia uusia vaatimuksia. Vaatimusten laajentaminen alkuperäisistä ei ole mahdollista. Valitusajan päättymisen jälkeen voi esittää uusia perusteita vaatimuksensa tueksi. Puutteellista valitusta voi myös täydentää esittämällä uusia perusteita vaatimuksensa tueksi. Täydentämisen tulee tapahtua kohtuullisessa ajassa valituksen jättämisestä.

Hallintolainkäyttölaki

1.5.3 Valitusasioiden käsittely

Sosiaaliturvaan liittyvien valitusasioiden käsittely eri muutoksenhakuelimissä on pääsääntöisesti maksutonta ja kirjallista.

Valittajalle kustannuksia voivat aiheuttaa todistajien vaatimat palkkiot sekä valittajan mahdollisesti käyttämän asiamiehen tai asianajajan palkkiot ellei hänellä ole oikeutta maksuttomaan yleisen oikeusapuun. Sosiaaliturva-asioissa muutoksenhaku on kuitenkin mahdol-

lista hoitaa itsenäisesti. Sosiaali- ja terveysjärjestöistä saa myös tietoa valitusasioiden hoitamiseksi.

Vastapuolen oikeudenkäyntikulut voidaan määrätä maksettavaksi silloin, jos asiassa annettu ratkaisu on sellainen, että toiselle osapuolelle olisi kohtuutonta, jos hän joutuisi itse vastaamaan kuluistaan. Viranomaisen voi olla korvausvelvollinen muun muassa silloin, jos oikeudenkäynti on aiheutunut sen virheestä. Yksityinen asianosainen voidaan puolestaan velvoittaa korvaamaan viranomaisen kulut esimerkiksi siinä tapauksessa, että hänen esittämänsä vaatimus on ollut ilmeisen perusteeton. Yksityinen henkilö on kuitenkin vain poikkeustapauksissa velvoitettu maksamaan vastapuolen kulut. Kulujen korvaamista on haettava valituskirjelmän jättämisen yhteydessä.

Hallinto-oikeuksissa, vakuutus-oikeudessa ja sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnassa voi käsittely yksityisen asianosaisen pyynnöstä olla myös suullinen. Suullista käsittelyä pyydetessä on ilmoitettava miksi se olisi tarpeen sekä se mitä selvityksiä silloin esitettäisiin. Suullista käsittelyä ei järjestetä, jos vaatimus jätetään tutkimatta tai hylätään heti taikka jos se on asian laadun vuoksi tai jostain muusta syystä ilmeisen tarpeeton.

Hallintolainkäyttölaki
Oikeusapulaki

1.5.4 Kunnan sosiaalitoimi

Kunnan sosiaalitoimen viranhaltijan päätökseen tyytymätön voi 14 päivän kuluessa esittää kirjallisen oikaisupyynnön eli saattaa asian sosiaalilautakunnan tai vastaavan kunnallisen toimielimen tutkittavaksi. Sosiaalilautakunnan on käsiteltävä oikaisupyyntö kiireellisesti. Sosiaalilautakunnan päätökseen tyytymätön voi edelleen valittaa hallinto-oikeuteen 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Vammaispalvelulain mukaisista kunnan erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvista palveluista ja tukitoimista (kuljetuspalvelut saattajapalveluineen, henkilökohtainen apu, tulkkipalvelut, palveluasuminen, asunnon muutostyöt, asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet sekä päivätoiminta) voi tehdä suoraan jatkovalituksen korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Jatkovalitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen on tehtävä kirjallisesti 30 päivän kuluessa hallinto-oikeuden päätöksen tiedoksisaannista. Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksestä ei ole muutoksenhakuoikeutta.

Muiden vammaispalvelulakiin sisältyvien palvelujen ja tukitoimien osalta hallinto-oikeuden päätöksistä valittaminen korkeimpaan hallinto-oikeuteen on mahdollista vain jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan. Luvan myöntämisen edellytyksenä on joko valituksen erittäin suuri merkitys valittajalle tai oikeuskäytännön yhtäläisyydelle taikka asian tärkeys lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa. Samoin valittaminen hallinto-oikeuden toimeentulotuen antamista tai määrää koskevista päätöksistä on mahdollista vain valitusluvalla.

Sosiaalihuoltolain mukaisista sosiaalipalvelun antamista tai sosiaalipalvelusta määrätyn maksun suuruutta koskevista hallinto-oikeuden päätöksistä ei ole jatkovalitusoikeutta.

Sosiaalihuoltolaki
Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista eli vammaispalvelulaki

1.5.5 Kunnallinen terveydenhuolto

Terveydenhuolto on yleensä hoitotoimintaa, jossa ei tehdä varsinaisia hallintopäätöksiä. Tästä syystä terveydenhuollossa ei ole käytössä valitusmenettelyä, vaan asiakkaan oikeussuoja rakentuu niin ikään kirjalliselle muistutus-, kantelu- tai vahingonkorvausmenettelylle. Potilasasiamieheltä saa neuvoja ja apua potilaan asemaan ja oikeuksiin sekä vahingonkorvauksiin liittyvissä kysymyksissä. Muistutus- ja kantelumenettely oikeussuojakeinoina ovat käytettävissä myös silloin, jos kiireettömään hoitoon pääsy ei toteudu säädetyssä määräajassa.

Apuvälineiden myöntämistä koskevissa asioissa on kuitenkin mahdollista saattaa ratkaisut hallinto-oikeuden tutkittaviksi hallintolainkäyttölain mukaisina julkisoikeudellista maksuvollisuutta koskevin hallintoriita-asioina. Hallinto-oikeuden päätöksestä voi valittaa edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Hallintolainkäyttölaki

Potilaslaki

Potilasvahinkolaki

1.5.6 Kansaneläkelaitos

Kelan päätökseen tyytymätön voi hakea siihen muutosta kirjallisesti. Valituskirjelmä on osoitettava muutoksenhakuelimelle, mutta toimitettava Kelan toimistoon 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Kela tutkii ensin voidaanko päätös oikaista. Jos kaikki valittajan vaatimukset hyväksytään, valitus raukeaa ja Kela antaa oikaisusta päätöksen. Jos vaatimukset hyväksytään vain osittain, antaa Kela väliaikaisen päätöksen ja lähettää valituksen muutoksenhakuelimelle tutkittavaksi. Mikäli Kela ei hyväksy mitään valittajan vaatimuksista, lähettää se valituskirjelmän suoraan muutoksenhakuelimelle käsiteltäväksi.

Ensiasteen muutoksenhakuelimenä Kelan sairausvakuutus-, kuntoutus-, eläke- ja vammaistukiasioissa sekä asumistuissa on sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunta. Lautakunnan päätökseen tyytymätön voi pääsääntöisesti 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista valittaa vakuutusosoikeuteen.

Asumistukilaki

Hallintolainkäyttölaki

Kansaneläkelaki

Laki eläkkeensaajan asumistuesta

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista

Laki vammaisuuksista

Oikeusapulaki

Sairausvakuutuslaki

1.5.7 Työeläkelaitokset

Kaikissa yksityisten ja julkisten alojen työeläketurvaa koskevissa asioissa ensimmäinen muutoksenhakuaste on työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunta. Muutoksenhakukirjelmä on toimitettava eläkelaitokseen 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Valitukseen liitetään mukaan jäljennös päätöksestä, josta valitetaan ja selvitykset joihin vedotaan. Lisäselvityksiä voi toimittaa myöhemmin. Jos eläkelaitos ei katso voivansa muuttaa päätöstä, asia siirtyy työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnan tutkittavaksi. Eläkelaitos toimittaa asiassa aikaisemmin kertyneet selvitykset Työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnalle. Työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnan päätöksiin haetaan muutosta vakuutusoikeudelta, joka on ylin oikeusaste. Muutoksenhausta Työeläkeasioiden muutoksenhakulautakuntaan säädetään työntekijän eläkelaisissa (TyEL). Lisätietoja internetistä www.telk.fi.

Hallintolainkäyttölaki
Kunnallinen eläkelaki
Laki työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnasta
Työeläkelait
Vakuutusoikeuslaki
Valtion eläkelaki

1.5.8 Tapaturma- ja liikennevakuutusyhtiöt

Tapaturmavakuutusasioissa kuntoutusta koskevista vakuutusyhtiöiden päätöksistä voi valittaa tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakuntaan. Sen päätöksistä on jatkovalitusoikeus vakuutusoikeuteen. Vastaavissa liikennevakuutuslain perusteella korvattavaa kuntoutusta koskevissa asioissa muutosta haetaan valittamalla suoraan vakuutusoikeuteen. Valituskirjelmät on toimitettava muutoksenhakuelimille 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Lisätietoja internetistä www.tapaturmalautakunta.fi.

Hallintolainkäyttölaki
Lait tapaturmavakuutuslain ja liikennevakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta
Tapaturmavakuutuslaki
Vakuutusoikeuslaki

1.6 Muistutus ja kantelu

Kunnallisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa saamaansa kohteluun tai hoitoon tyytymätön henkilö voi tehdä kirjallisen muistutuksen sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaaville viranhaltijoille. Potilas- ja sosiaaliasiamiesten tehtävä on auttaa muistutuksen laatimisessa. Yksikön johtajan on käsiteltävä muistutus kohtuullisessa ajassa sen tekemisestä ja kirjallisessa vastauksessaan ilmoitettava, mihin hän on asiassa päätenyt ja millä perusteella. Annettuun vastaukseen ei voida hakea muutosta. Muistutuksen tekeminen ei vaikuta asiakkaan oikeuteen kannella kirjallisesti asiastaan valvontaviranomaisille.

Kunnallisen sosiaali- ja terveydenhuollon valvovana viranomaisena toimii lääninhallitus. Kantelu voidaan tehdä esimerkiksi hallintopäätöksistä, tosiasiallisesta toiminnasta tai asiakkaan kohtelusta. Kantelu tehdään kirjallisesti joko vapaamuotoisesti tai lääninhallituksesta saatavalla lomakkeella. Kantelussa tulee selvittää mitä toimenpidettä, menettelyä tai päätöstä kantelija pitää virheellisenä tai epäasianmukaisena. Kantelussa kuvataan lyhyesti asia tai tapahtuma, josta on kysymys sekä esitellään perustelut, miten ja miksi toiminta on virheellinen. Kantelun liitetään kopiot asiaan mahdollisesti liittyvistä asiakirjoista ja toimitetaan allekirjoitettuna sen alueen lääninhallitukselle, jonka alueella kantelun kohteena oleva toiminta on tapahtunut. Kantelu ei ole muutoksenhakukeino eikä kantelulla voida määrätä

maksettavaksi korvauksia tai tuomita rangaistuksia. Lääninhallitus voi ratkaisussaan huomauttaa kantelun kohteena olevaa tahoa tai antaa kantelun kohteelle hallinnollista ohjausta siitä, miten asiassa olisi tullut menetellä.

Terveydenhuollon palveluja valvoo myös Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto Valvira (www.valvira.fi) eli entinen Terveydenhuollon oikeusturvakeskus (TEO) ja Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus (STTV). Jos potilas tai hänen omaisensa ovat tyytymättömiä potilaan saamaan hoitoon tai kokevat, että potilaan oikeudet eivät toteutuneet hoidossa, he voivat tehdä asiasta muistutuksen hoitopaikan johtavalle lääkärille ja/tai kantelun lääninhallitukseen tai Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirastoon.

Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirastolla on koordinaatiovastuu sekä terveydenhuollon että sosiaalihuollon valvonnassa. Lääninhallituksilla on edelleen pääasiallinen vastuu niiden valvonnasta alueillaan. Sosiaalihuollon tehtävät tulevat viraston hoidettavaksi 1.1.2010 alkaen.

Sosiaali- ja terveystieteiden palveluihin sekä Kelan etuuksiin liittyvistä seikoista voi kannella myös eduskunnan oikeusasiamiehelle. Kantelun voi kirjoittaa itse vapaamuotoisesti tai käyttää kantelulomaketta, joka löytyy eduskunnan oikeusasiamiehen internet-sivuilta www.oikeusasiamies.fi tai jonka voi tilata oikeusasiamiehen kansliasta, puh. (09) 4321. Kantelussa on oltava kantelijan nimi ja yhteystiedot sekä tarpeelliset tiedot kantelussa tarkoitettua asiasta. Kanteluun on hyvä liittää kopiot asiaan liittyvistä päätöksistä ja muista asiakirjoista. Oikeusasiamies ei tutki kantelua, joka koskee yli viisi vuotta vanhaa asiaa, ellei kantelun tutkimiseen ole erityistä syytä.

Eduskunnan oikeusasiamiehen johtosääntö

Laki sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirastosta

Lääninhallituslaki

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista eli sosiaalihuollon asiakaslaki

Potilaslaki

2. LIIKKUMINEN

Anu Aalto ja Minna Miettinen

2.1. Alennukset eri liikennevälineissä

Vammaisten matkustamista yleisillä kulkuneuvoilla, kuten linja-autolla, junalla, laivalla tai lentokoneella, on pyritty helpottamaan eri tavoin.

2.1.1 Linja-autot

2.1.1.1 Kaukoliikenne

Täydellä tai määräaikaisella eläkkeellä olevat alle 65-vuotiaat henkilöt voivat saada 30 prosentin alennuksen yli 80 kilometrin pituisista yhdensuuntaisista linja-automatkoista. Lipun voi ostaa linja-autosta tai ennakkoon Matkahuollosta. Ennakkoon ostetut liput ovat voimassa yhden kuukauden ostopäivästä. Alennuksen saa esittämällä kuvallisen Kela-kortin, jossa on merkintä "eläkkeensaaja" sekä Matkahuollon, VR:n tai Finnairin yritystunnus. Alennuksen saa myös Työeläkkeensaajakortilla. Alennuksen saa lisäksi Matkahuollon eläkeläiskortilla, jonka hinta on 6 euroa ja johon tarvitaan yksi passivalokuva. 65 vuotta

täyttäneet saavat alennuksen linja-automatkoista esittämällä kuvallisen henkilöllisyystodistuksen. Erityisesti tilausajoja varten monet linja-autoyhtiöt voivat antaa käyttöön invavarustetun auton. Reittiliikenteessä liikuntavammaisten erityistarpeita ei ole toistaiseksi juuri otettu huomioon.

2.1.1.2 Paikallisliikenne

Liikuntavammaisen henkilö voi saada paikallisliikenteen matkoista invalidialennusta. Alennuksen hakumenettely vaihtelee eri paikkakunnilla. Joillakin paikkakunnilla esimerkiksi työssäkäyvä vammaisen voi saada vapaakortin matkustamiseen. Kysy lisää kuntasi liikennelaitoksesta ja liikennöitsijöiltä. Paikallisliikenteessä on jonkin verran käytössä matalalattibusseja, jotka helpottavat liikkumista.

2.1.2 Junat

Seniorialennuksen 50 prosenttia junalipun hinnasta saavat 65 vuotta täyttäneet tai alle 65-vuotiaat, joille on myönnetty täysi eläke Kelasta tai Suomen työeläkejärjestelmästä. Seniorialennuksen saamiseksi on 65 vuotta täyttäneiden todistettava ikänsä esimerkiksi esittämällä henkilökortti, passi, kuvallinen Kela-kortti tai VR:n eläkeläiskortti.

Alle 65-vuotiaiden eläkeläisten on todistettava oikeutensa alennukseen esittämällä joko kuvallinen Kela-kortti, jossa on VR:n yritystunnus tai teksti ”eläkkeensaaja” taikka virallinen henkilökortti ja Työeläkkeensaajakortti, jossa on teksti VR. Alennuksen saa myös esittämällä VR:n E-kortin, jonka voi ostaa VR:n lipunmyyntipisteistä hintaan 9 euroa. E-kortin ostoon tarvitaan eläkepääätös, yksi passivalokuva ja kuvallinen henkilökortti. Kuntoutustuella oleville E-kortti myydään eläkepääätöksen päättämispäivään asti voimassa olevaksi. VR on sijoittanut eräille rataosuuksille junia, joissa on inva-vaunu. Pyydettyessä VR:n henkilökunta avustaa asemilla junaan nousemista ja siitä poistumista. Jos tarvitset henkilökunnan apua, ota ennakkoon yhteys asemapalveluun.

Näkövammaisen saattajalla on oikeus matkustaa junassa maksutta.

2.1.3 Laivat

Laivayhtiöt voivat satamissa helpottaa apuvälineitä käyttävän matkustajan pääsyä laivaan ja laivasta pois. Ota ennakkoon yhteyttä laivayhtiön myyntipalveluun, jos tarvitset apua.

2.1.4 Lentokoneet

Finnair myöntää kotimaan lennoilla 70 prosentin alennuksen mm. kaikille 65 vuotta täyttäneille, täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä sekä kuntoutustuella oleville. Eläkkeensaaja todistaa oikeutensa esittämällä joko Finnairin tunnuksella varustetun Kela-kortin tai eläkepääätöksen. Jos henkilö tarvitsee lentokentillä apua esimerkiksi liikkumisessa tai tavaroiden kantamisessa, asiasta kannattaa kertoa jo lippua varattaessa. Näin kenttähenkilökunta voi varautua avustamiseen jo ennalta.

Sujuvin avustamispalvelu saavutetaan siten, että avustamista tarvitseva matkustaja tekee matkaa varatessaan lentoyhtiöille tai matkatoimistoille ennakkoilmoituksen (48 h ennen lentoa) ja kertoo yksityiskohtaisemmin tarvitsemastaan avusta.

Palvelun taustalla on EY-asetus, jonka myötä palvelu halutaan varmistaa ja yhtenäistää kaikilla EU:n lentoasemilla. Niiden tarjoama avustamispalvelu on tarkoitettu matkustajille, joiden liikuntakyky on rajoittunut fyysisen vamman tai kehitysvamman takia, näkö- tai kuulovammaisille, iäkkäille matkustajille ja kaikille, jotka tarvitsevat erityisapua.

Avustaminen lentokentällä

Lähtevä matkustaja ilmoittautuu lähtöselvityksessä tai lentoaseman kutsupisteellä, joka on merkitty kansainvälisin inva- merkein. Koulutettu avustaja tulee paikalle avustaakseen lähtevää tai jatkomatkustajaa lähtöselvityksessä, turvatarkastuksessa sekä porttialueella aina lentokoneen istuimelle pääsyyn asti. Saapuvan matkustajan palveluketju päättyy jatkoyhteyden lähtöpisteeseen.

2.2 Taksimatkat

Kunnan sosiaalitoimisto korvaa vaikeavammaiselle taksimatkoja vammaispalvelulain mukaan. Kunta voi myös myöntää vähävaraisille kuljetuspalvelua sosiaalihuoltolain perusteella. (ks. luku 2.4.)

2.3 Oma auto

2.3.1 Avustus auton hankintaan

Kotikunnan sosiaalitoimi voi vammaispalvelulain harkinnanvaraisena tukitoimena korvata vamman vuoksi liikkumisessa tarvittavien muiden kuin lääkinnällisen kuntoutuksen piiriin sisältyvien välineiden, koneiden ja laitteiden hankintahinnasta puolet. Korvausta voi hakea esimerkiksi auton hankintaan puolen vuoden kuluessa kustannusten syntymisestä. Lisätietoja antaa kotikunnan sosiaalitoimi.

Kunnan sosiaalitoimi myöntää vammaispalveluna korvausta autoon vamman vaatimien välttämättömien muutostöiden kustannuksista. Tällaisia kustannuksia aiheutuu esimerkiksi käsihallintalaitteista, ohjaustehostimesta, pyörätuolin nostimesta sekä moottorin ja sisätilanlämmittimestä.

2.3.2 Vammaisen pysäköintilupa

Poliisi voi myöntää vaikeasti vammaiselle henkilölle tai hänen kuljettamistaan varten vammaisen pysäköintiluvan. Lupaa haetaan kotipaikkakunnan poliisilaitokselta saatavalla lomakkeella. Hakemukseen on liitettävä kaksi mieluiten mustavalkoista passivalokuvaa sekä lääkärinlausunto, jossa on selvitetty vamman laatu ja vaikeusaste. Lääkärinlausunnossa on hyvä mainita myös, että se on kirjoitettu vammaisen pysäköintilupaa varten. Lupa myönnetään vammaiselle itselleen, vaikkei hän olisikaan auton kuljettaja. Tällöin lääkärinlausunnosta on käytävä ilmi, että kuljetettava ei selviydy kuljetuksen jälkeen ilman saattajaa. Lisäksi on esitettävä luotettava selvitys kuljetuksen säännöllisyydestä tai toistuvuudesta.

Pysäköintilupaa voi hakea myös autoton henkilö, jolla on lisäksi oikeus hakea yhdestä ilmoittamastaan autosta vapautusta ajoneuvoveron perusverosta (ks. luku 9.1). Tieliikenne-

lain mukaan pysäköintilupa oikeuttaa pysäköimään maksutta maksulliselle pysäköintipaikalle. Luvalla saa myös pysäköidä alueelle, jossa se on muutoin kielletty liikennemerkkeillä 372 (pysäköinti kielletty) tai 373 (pysäköintikieltoalue). Lisäksi lupa oikeuttaa pysähtymään rajoitusta pidemmäksi ajaksi sellaiselle pysäköintipaikalle, jossa pysäköinnin enimmäisajaa on rajoitettu. Jos pysäköinnistä on ilmeistä haittaa, voi poliisi kehottaa siirtämään auton sopivaan paikkaan.

Koska tieliikennelaki ei koske yksityisiä alueita kuten kauppakeskuksia, on näillä alueilla pysäköitäessä noudatettava niillä olevia liikennemerkkejä. Lupa on pysäköinnin ajaksi asetettava auton tuulilasin sisäpuolelle. Lupa on henkilökohtainen ja se on voimassa kaikissa EU-maissa enintään kymmenen vuotta. Sen jälkeen lupa voidaan uudistaa. Luvan hinta on 18 euroa vuonna 2008 Henkilö, jolle on myönnetty pysäköintilupa voi anoa vapautusta myös ajoneuvoveron perusosasta (ks. luku 9.1).

Pysäköintiluvan hakeminen

- täytä poliisilaitoksen oma hakulomake
- liitä hakemukseen lääkärintodistus haittaluokasta ja kaksi
- passikuvaa (vähintään haittaluokka 11)

Lisätietoja pysäköintiluvasta saa poliisilta.

2.3.3 Autoveron palautus

Vammaiselle henkilölle voidaan autoverolain 51 §:ssä säädettyjen edellytysten mukaan palauttaa auton hintaan sisältyvä autovero joko kokonaan tai osittain. (ks luku 9.1)

2.3.4 Autoveron huojennus

Tullihallitus voi myöntää autoverosta huojennusta autoverolain 50 §:n perusteella, mikäli hakija ei täytä autovero lain 51 §:n edellytyksiä. Tällöin vero voidaan erityisen painavista syistä palauttaa joko kokonaan tai kohtuulliseksi katsottu osa siitä. (ks luku 9.1)

2.3.5 Vapautus ajoneuvoveron perusosasta

Vapautuksen voi saada vain ajoneuvoveron perusverosta. Dieselkäyttöisestä ajoneuvosta on maksettava ajoneuvoveron käyttövoimaveroa. (ks. luku 9.1)

2.3.6 Invalidialennus liikennevakuutuksen maksusta

Liikennevakuutusyhtiö voi myöntää alennusta liikennevakuutusmaksuista invaliditeetin perusteella vammaiselle ensimmäisen kerran myönnettyä autoverolain 51 §:n mukaista autoveronpalautusta vastaan (ks. luku 9.1). Alennus on henkilökohtainen ja se myönnetään samasta ajankohdasta lukien kuin autoveronpalautus. Invalidialennuksen saamiseksi on omaan liikennevakuutusyhtiöön toimitettava hakemus, jossa oman liikennevakuutuksen numero sekä jäljennös autoveron palautuspäätöksestä. Myönnettävä alennus eli lähtöbonusluokka on tarkistettava omasta vakuutusyhtiöstä. Alennusta ei saa, jos hakijalla on jo suurempi bonus kuin mikä on lähtöbonusluokka. Lisätietoja liikennevakuutusyhtiöistä.

2.3.7 Poikkeuslupa ajokorttiluvasta ja ajo-oikeudesta

Ajoneuvohallintokeskus voi erityisistä syistä myöntää poikkeuksen ajokorttilupaa ja ajo-oikeutta koskevista ikä- ja terveysvaatimuksista. Poikkeuslupaa voi hakea esimerkiksi näkövammaisten vanhempien alaikäiselle lapselle. Käytännössä poikkeuslupia on myönnetty 17 vuotta täyttäneille. Poikkeusluvan myöntäminen harkitaan erikseen tapauskohtaisesti luvan tarpeesta esitettyjen vapaamuotoisten selvitysten ja lausuntojen perusteella. Huomiota kiinnitetään esimerkiksi kuljetusten tarpeellisuuteen ja muihin mahdollisuuksiin hoidtaa kuljetukset. Ikävaatimuksia koskeva poikkeuslupapäätös maksaa 50 euroa ja terveysvaatimuksia koskeva päätös 25 euroa. Päätökset ovat maksullisia myös kielteisinä. Lisätietoja antaa Ajoneuvohallintokeskus PL 120, 00101 Helsinki, puh. 020 696 340.

2.4 Kuljetuspalvelu

2.4.1 Vaikeavammaisen kuljetuspalvelu

Kunnan on vammaispalvelulain perusteella järjestettävä kohtuulliset kuljetuspalvelut sellaiselle vaikeavammaiselle henkilölle, jolla on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa ja joka ei vammansa tai sairautensa vuoksi voi käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä ilman kohtuutoman suuria vaikeuksia.

Kuljetuspalveluina on järjestettävä välttämättömien työhön ja opiskeluun liittyvien matkojen lisäksi vähintään 18 yhdensuuntaista vapaa-ajan matkaa kuukaudessa asuin- ja lähikunnissa. Vaikeavammaisen henkilö saa itse päättää montako kuljetuspalvelumatkoista käyttää asuinkunnassa ja montako lähikunnissa. Kuljetuspalveluja on oltava käytävissä kaikkina viikonpäivinä ja eri vuorokaudenaikoina. Kuljetuspalveluista voidaan periä maksu, joka saa olla enintään paikkakunnan julkisen liikenteen maksua vastaava maksu tai muu kohtuullinen maksu. Kuljetuspalvelujen tilaamisesta ennakoon ei taksiryttäjä saa periä niin sanottua ennakkotilausmaksua.

Saattajan tarpeesta on ilmoitettava kuljetuspalvelua haettaessa. Saattajapalvelu on järjestettävä esimerkiksi silloin kun taksinkuljettajan antama apu ei ole riittävää. Saattajapalvelu on maksutonta.

2.4.2 Sosiaalihuoltolain kuljetuspalvelu

Kunta järjestää sosiaalihuoltolain perusteella myös yksilöllisiä kuljetuspalveluja henkilöiden itsenäisen selviytymisen ja kotona asumisen tukemiseksi. Sosiaalihuoltolaissa ja -asetuksessa ei ole tarkempia määräyksiä kuljetuspalvelun järjestämisestä eikä tähän palveluun ole asiakkailta subjektiivista oikeutta. Kunta määrittelee talousarvionsa puitteissa muun muassa matkoihin oikeuttavat kriteerit, matkojen määrän sekä matkoista asiakkailta perittävät maksut.

Lisätietoja kuljetuspalvelusta kotikunnan sosiaalitoimesta.

2. 5. Koulumatkat ja työmatkat

2.5.1 Perusopetuksen koulumatkat

Perusopetuksessa, lisäopetuksessa tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle oppilaalle kunnan on järjestettävä maksuton kuljetus kotoa kouluun, jos matka on viittä kilometriä pidempi tai jos matka on oppilaan ikä tai muut olosuhteet huomioon ottaen muodostuu oppilaalle liian vaikeaksi, rasittavaksi tai vaaralliseksi. Maksuttoman kuljetuksen vaihtoehtona on oppilaan kuljettamista tai saattamista varten myönnettävä riittävä avustus.

Lisätietoja kotikunnan opetustoimesta.

2.5.2 Kelan koulumatkatuki

Kelan maksamaan koulumatkatukeen on oikeus Suomessa päätoimisesti opiskelevalla ja vakituisesti asuvalla henkilöllä, joka opiskelee esimerkiksi lukiossa tai ammatillisessa oppilaitoksessa. Opiskelijan ikä tai taloudellinen asema ei vaikuta tuen saamiseen vaan koulumatkanpituus ja kustannukset. Tukea voi saada niin kauan kuin tuen piiriin kuuluvat opinnot jatkuvat.

Koulumatkatuki voidaan myöntää, kun yhdensuuntainen koulumatka opiskelijan asunnolta oppilaitokseen on vähintään 10 kilometriä. Jos yhdensuuntaisen koulumatkan pituus on yli 100 kilometriä, matkakustannuksia ei korvata 100 kilometriä ylittävältä osalta. Lisäksi edellytetään, että päivittäisten koulumatkojen kustannukset ovat yli 54 euroa kuukaudessa.

Lisätietoja koulumatkatuesta Kelasta

2.5.3 Vaikeavammaisen opiskelu- ja työmatkat

Kunnan on järjestettävä kuljetuspalvelut vaikeavammaiselle henkilölle siten, että hänellä on mahdollisuus suorittaa välttämättömät työhön ja opiskeluun liittyvät matkat (ks. luvut 2.4 ja 2.5). Välttämättömillä matkoilla tarkoitetaan pääsääntöisesti matkoja kotoa työ- tai opiskelupaikalle sekä takaisin kotiin Näiden matkojen määrää ei ole määrällisesti rajoitettu.

2.6 Liikkumisen apuvälineet

Liikkumisvälineiden hankinta ja rahoittaminen jakautuu usealle toimijalle.

2.6.1 Kepit, sauvat, pyörätuolit, sähkömopot sekä opaskoira

Julkisen terveydenhuollon eli keskussairaaloitten ja terveyskeskusten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälinepalvelut keskittyvät vamman tai sairauden aiheuttaman heikentyneen toimintakyvyn sekä itsenäisen suoriutumisen edistämiseen päivittäisissä toiminnoissa lääketieteellisesti perustelluissa tilanteissa. Maksuttomia terveydenhuollon apuvälinepalveluja ovat apuvälineiden tarpeen määrittely, sovitukset, luovutus omaksi tai käytettäväksi, käytön opetus ja seuranta sekä huolto.

Keskussairaaloiden näönkuntoutusyksiköt huolehtivat vaativien ja kalliiden apuvälineiden järjestämisestä. Tällaisia ovat esimerkiksi sähköpyörätuolit ja opaskoira. Terveyskeskukset vastaavat perustason apuvälinepalveluista. Näitä ovat esimerkiksi kyynärsauvat, kävelykepit ja näkövammaisten valkoiset kepit sekä rollaattorit ja sähkömopot.

2.6.2 Invalidimopon ja tandempyörän hankintatuki

Kunnan sosiaalitoimi voi osana kunnan vammaispalveluja myöntää korvausta puolet muiden kuin julkisen terveydenhuollon lääkinällisen kuntoutuksen piiriin kuuluvien päivittäistä toiminnoista suoriutumiseksi tarvittavien välineiden, koneiden ja laitteiden hankkimiseen

Liikkumisen apuvälineistä lisätietoa ks. luku 2.6.

Auton hankinta

Tulli myöntää autoveron palautusta uudesta tai Suomessa ensikertaa rekisteröitävästä autosta. (ks luvut 2.3 ja 9.1.).

Kunnan sosiaalitoimi voi osana kunnan vammaispalveluja myöntää korvausta auton hankintaan (ks luku 2.3)

Kunnan sosiaalitoimi myöntää vammaispalveluna korvausta autoon vamman vaatimien välttämättömien muutostöiden kustannuksista. Tällaisia kustannuksia aiheutuu esimerkiksi käsihallintalaitteista, ohjaustehostimesta, pyörätuolin nostimesta sekä moottorin ja sisätilanlämmittimestä.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, ns vammaispalvelulaki

Tieliikennelaki

Autoverolaki

Laki ajoneuvoverosta

Ajokorttiasetus

Perusopetuslaki

Laki lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta

3. ASUMINEN JA ITSENÄINEN SUORIUTUMINEN

Riitta Koivuneva ja Heli Saloranta

3.1 Asuminen

Yleinen asumistuki

Asumistukea haetaan Kelasta. Asumistukea voi saada vuokra-, asumisoikeus- tai omistusasunnon kustannuksiin. Asumistuen suuruus riippuu asumismenojen, asunnon koon ja sijaintikunnan, ruokakunnan koon ja ruokakuntaan kuuluvien henkilöiden pysyvien kausitulojen sekä omaisuuden määrän perusteella. Asumistukeen sisältyy omavastuu.

Vammaisen henkilön tarvitsemien apuvälineiden tai hänen hoitoonsa tarvittavan henkilön perusteella voidaan asumistuessa hyväksyttävänä pidettävän kohtuullisen pinta-alan määrä ottaa huomioon yhtä henkilöä suuremman henkilöluvun mukaan kuin mitä ruokakunnan koko on.

Asumistuki on verotonta tuloa. Asumistuki voidaan myöntää takautuvasti enintään hakemuksen jättämistä edeltävän kuukauden alusta. Asumistuki tarkistetaan vuosittain. Myös välitarkistuksia tehdään esimerkiksi silloin, kun ruokakunnan kuukausitulot muuttuvat merkittävästi. Asumistuen saajien on itse ilmoitettava olosuhteissaan tapahtuvista muutoksista. Liikaa maksettu asumistuki peritään takaisin.

Asumistukilaki

Eläkkeensaajien asumistuki

Eläkkeensaajan asumistukea voidaan maksaa 65 vuotta täyttäneelle tai 16 - 64-vuotiaalle eläkkeellä olevalle tai maahanmuuttajan erityistukea saavalle henkilölle. Tukea ei kuitenkaan makseta varhennetun vanhuuseläkkeen, osatyökyvyttömyyseläkkeen, osaaikaeläkkeen tai ennen 65 vuoden ikää alkaneen työeläkelakien mukaisen vanhuuseläkkeen saajille.

Hakija, jonka kanssa asuu lapsia tai muita henkilöitä kuin avio- tai avopuoliso, voi valita hakeako eläkkeensaajan vai yleistä asumistukea. Neuvoja valinnassa saa Kelan toimistosta, josta tukea myös haetaan.

Eläkkeensaajan asumistukea voi saada vakituisen vuokra- tai omistusasunnon kustannuksista. Tuen määrä riippuu asumiskustannusten lisäksi hakijan perhesuhteista, perheen koosta sekä tulojen ja omaisuuden määrästä. Omaa asuntoa ei lueta omaisuudeksi.

Eläkkeensaajan asumistuki on verotonta tuloa. Sitä voidaan maksaa takautuvasti enintään puolen vuoden ajalta. Asumistukea ei makseta julkisessa laitoshoidossa yli yhdeksän kuukautta kestävästä ajan ylityttyä. Tuki tarkistetaan aina kun olosuhteissa on tapahtunut muutos tai vähintään kahden vuoden välein. Olosuhteissa tapahtuvista muutoksista on itse ilmoitettava Kelaan.

Eläkkeensaajan asumistukilaki

3.1.1 Kunnalliset kotipalvelut

Kunnan sosiaalitoimi voi antaa kotipalveluja alentuneen toimintakyvyn, perhetilanteen, sairauden, vamman tai muun vastaavan syyn perusteella silloin, kun apu on tarpeen tavanomaiseen elämään kuuluvista tehtävistä suoriutumiseksi. Kotiapu voi olla säännöllistä tai tilapäistä.

Kotipalveluiden tukimuotoja ovat myös esimerkiksi ateria-, kylvetys- ja siivouspalvelut. Lisäksi esimerkiksi ikääntyneille tai vammaisille voidaan järjestää kuljetus- ja saattajapalveluita (ks. luku 2.4.1).

Kunta voi halutessaan järjestää osan kotipalveluista verovapaiden palvelusetelien avulla. Kunnan on sovittava erikseen palvelusetelin käytöstä asiakkaan kanssa. Palvelusetelin hyväksyvän on itse otettava yhteyttä kunnan hyväksymään kotipalveluiden tuottajaan ja

sovittava palveluiden järjestämisestä käytännössä. Kunnan on annettava ohjausta palvelusetelin käytöstä.

Sosiaalihuoltolaki ja -asetus

3.1.2 Kotisairaanhoido

Kunnallisen kotisairaanhoidon tarkoituksena on mahdollistaa asiakkaan kotona asuminen sairaudesta huolimatta. Kotisairaanhoidohenkilöstö huolehtii erilaisista kotona tarvittavista terveyden- ja sairaanhoidon palveluista, kuten lääkehoidon seurannasta ja hoidon sekä opastuksen antamisesta sairauden hoidossa. Kotiin on myös mahdollista saada maksutta hoidossa tarvittavia sairaanhoitotarvikkeita sekä kotona selviytymistä helpottavia apuvälineitä. Jatkuvan ja säännöllisen kotisairaanhoidon piiriin pääsemiseksi tarvitaan yleensä lääkärin lähete. Lisätietoja saa oman kunnan terveystieteiskeskuksesta.

Kansanterveyslaki

3.1.3 Kotona annettavista palveluista perittävät maksut

Kunnan sosiaali- ja terveystoimen jatkuvasta ja säännöllisesti antamasta kotisairaanhoidosta ja -palvelusta voidaan periä palvelun laadun ja määrän, palvelun käyttäjän maksukyvyyn sekä perheen koon mukaan määräytyvä kuukausimaksu. Maksu voidaan jättää perimättä tai sitä voidaan alentaa, mikäli maksajan elatusvelvollisuus, toimeentuloedellytykset tai huollolliset seikat niin vaativat.

Laki ja asetus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

3.1.4 Omaishoidon tuki

Omaishoidon tuki on kokonaisuus, johon sisältyvät hoidettavalle annettava omaishoito sekä ne sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, jotka määritellään hoito- ja palvelusuunnitelmassa. Tukeen sisältyvät myös omaishoitajalle maksettava hoitopalkkio, vapaa sekä omaishoitoa tukevat sosiaalihuollon palvelut. Myös omaishoitajalle annettavat sosiaalihuollon palvelut on kirjattava hoito- ja palvelusuunnitelmaan.

Omaishoidon tuen järjestämisestä on vastuussa hoidettavan henkilön kotikunta. Tuen myöntämisestä ja siihen sisältyvistä palveluista tulee tehdä päätökset. Omaishoidon tuen myöntämisestä on tehtävä kunnan ja omaishoitajan välille omaishoitosopimus. Sopimuksen liitteeksi tulee yhdessä hoidettavan ja omaishoitajan kanssa laadittu hoito- ja palvelusuunnitelma.

Omaishoitosopimus on luonteeltaan toimeksiantosopimus. Näin omaishoitaja ei ole työsopimuslain tarkoittamassa työsuhteessa kuntaan, hoidettavaan tai hoidettavan huoltajaan. Omaishoitajalle kertyy palkkiosta eläkettä kunnallisen eläkelain mukaan. Kunnan on otettava hoitajalle tapaturmavakuutuslain mukainen vakuutus.

Omaishoidon tukea voidaan myöntää seuraavin edellytyksin:

- Henkilö tarvitsee sairauden, vamman tai muun vastaavan syyn vuoksi hoitoa tai muuta huolenpitoa.
- Hoitoa voidaan antaa hoidettavan kotona.
- Hoidettavan omainen tai muu läheinen henkilö on valmis vastaamaan hoidosta yhdessä muiden tarpeellisten palvelujen kanssa.
- Omaishoitajan terveys ja muu toimintakyky vastaavat hoidon asettamia vaatimuksia.
- Hoidettavan koti soveltuu hoidon antamiseen.
- Omaishoidon tuen myöntäminen on hoidettavan edun mukaista ja se riittää turvaamaan hoidettavan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden.

Omaishoitotosopimuksen tehneellä omaishoitajalla on oikeus vähintään kolmeen vapaavuorokauden kuukaudessa, jos hän on kuukauden aikana sidottu hoitoon ympärivuorokautisesti. Oikeus kolmen vuorokauden vapaaseen on myös omaishoitajalla, jos hoidettava on kodin ulkopuolella enintään 7 tuntia arkipäivää kohden kuntoutuksessa, koulutuksessa tai sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja saamassa. Omaishoitaja voi pitää vapaansa kuukausittain tai säästää niitä ja pitää kerralla useampia vapaapäiviä.

Kunta voi myös järjestää enemmän vapaapäiviä tai alle vuorokauden mittaisia virkistysvapaita. Näitä vapaita voivat saada myös ne omaishoitajat, jotka eivät ole ympärivuorokautisesti sidottuja hoitoon. Lakisääteisen kolmen vuorokauden vapaan pitäminen tai alle vuorokauden pituistenvirkistysvapaiden pitäminen eivät vähennä hoitopalkkion määrää.

Kunnan on huolehdittava hoidettavan hoidon järjestämisestä vapaitten aikana. Hoidon on oltava tarkoituksenmukaista ja hoidon järjestämisestä on neuvoteltava hoidettavan kanssa. Hoidettavalla tai omaishoitajalla ei kuitenkaan ole ehdotonta oikeutta valita vapaan aikaista hoitomuotoa. Omaishoitajan käyttäessä oikeuttaan vapaapäivän pitämiseen, voi kunta periä maksua vapaapäivää kohti korkeintaan 9,90 euroa niistä palveluista, jotka korvaavat omaishoitajan antamaa hoitoa. Palvelut voidaan järjestää myös kunnan myöntämällä palvelusetelillä. Muiden vapaapäivien ajaksi järjestetystä hoidosta kunta voi periä maksuja asiakasmaksulain mukaan.

Hoitopalkkion taso määräytyy hoidon sitovuuden ja vaativuuden mukaan. Hoitopalkkio on vähintään 336,41 euroa kuukaudessa. Jos hoitaja on estynyt tekemästä ansiotyötä tai opiskelemasta päätoimisesti hoidollisesti raskaan siirtymävaiheen aikana, hoitopalkkio on vähintään 672,81 euroa kuukaudessa.

Hoidollisesti raskaana siirtymävaiheena pidetään esimerkiksi saattohoitotilannetta tai siirtymistä hoitomuodosta toiseen. Hoitoajan voidaan arvioida olevan noin puoli vuotta tai vähemmän. Hoitopalkkion maksamisen edellytyksenä on, ettei hoitajalla ole oikeutta vastavaltalta ajalta sairausvakuutuslain mukaiseen erityishoitorahaan tai vuorotteluvapaalain vuorottelukorvaukseen. Vähäiset samaan aikaan saatavat työtulot eivät estä ylemmän hoitopalkkion maksamista. Hoitopalkkio on veronalaista tuloa.

Lakisääteiset 336,41 ja 672,81 euroa ovat hoitopalkkioiden vähimmäismääriä. Kunnat voivat maksaa suurempiakin palkkioita. Ylempää maksuluokkaa kunnat voivat käyttää esimerkiksi pitempiaaikaisissa raskaissa hoitotilanteissa riippumatta siitä, onko omaishoitaja joutunut jäämään pois töistä hoidon takia vai ei. Hoidon sitovuudesta ja vaativuudesta riip-

pumatta hoitopalkkio voidaan hoitajan esittämän erityisen syyn perusteella sopia myös säädettyjä vähimmäismääriä pienemmäksi.

Hoitaja voi myös ilmoittaa, ettei halua hoitopalkkiota vaan ainoastaan tukeen sisältyvät palvelut. Tällöin ei hoitajan kanssa voida solmia omaishoitosopimusta. Hoidettavalle ja hoitajalle on kuitenkin tehtävä hoito- ja palvelusuunnitelma, johon voidaan sisällyttää vastaavat palvelut kuin mitä voitaisiin järjestää omaishoidon tukena. Sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaille heidän oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä heidän asioissaan.

Yhdessä hoidettavan ja omaishoitajan kanssa laadittavaan hoito- ja palvelusuunnitelmaan on aina kirjattava:

- 1) Omaishoitajan antaman hoidon määrä ja sisältö.
- 2) Muiden hoidettavalle tarpeellisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen määrä ja sisältö.
- 3) Omaishoitajan hoitotehtävää tukevien sosiaalihuollon palvelujen määrä ja sisältö.
- 4) Miten hoidettavan hoito järjestetään hoitajan vapaan, terveydenhoitoon liittyvien käyntien tai muun poissaolon aikana.

Omaishoidon tarvetta arvioitaessa on myös tarkasteltava sitä vastaisiko vammaispalveluna järjestettävä palveluasuminen tai henkilökohtainen avustaja paremmin tukea hakevan henkilön tarpeisiin (ks. luvut 3.3 ja 3.4). Ketään ei myöskään voida velvoittaa toimimaan omaishoitajana.

Omaishoitosopimuksen tulee sisältää vähintään seuraavat tiedot:

- 1) Hoitopalkkion määrä ja maksutapa.
- 2) Hoitajan oikeus lakisääteisiin kolmen vuorokauden vapaisiin kuukautta kohti.
- 3) Edellä mainittuja vapaita useampien vapaapäivien järjestäminen sekä alle vuorokauden mittaiset virkistysvapaat
- 4) Määräaikaisen sopimuksen kesto.
- 5) Hoitopalkkion maksaminen hoidon keskeytyessä hoitajasta aiheutuvasta tai hoidettavasta aiheutuvasta muusta kuin terveydellisestä syystä.

Jos omaishoitajalla ei ole lakisääteistä oikeutta vapaapäiviin, tulee myös tämä kirjata sopimukseen. Lisäksi on merkittävä tieto siitä järjestääkö kunta omaishoitajalle muita vapapäiviä tai virkistysvapaita.

Omaishoitosopimus on voimassa toistaiseksi. Sopimus voidaan tehdä määräaikaisena esimerkiksi silloin jos:

- 1) Hoidon jatkaminen ei hoitajaan tai hoidettavaan liittyvän syyn vuoksi ole tietyn määräjälkeen mahdollista.
- 2) Hoidon tarve on etukäteen tarkasti määriteltävissä.
- 3) Hoito korvataan tietyn määräjälkeen toisella palvelulla.

Määräaikaista sopimusta tehtäessä lähtökohtana on aina hoidettavan etu. Yksinomaan hoidettavan huonokuntoisuus ei ole riittävä peruste määräaikaisen sopimuksen tekemiselle. Määräaikaisen sopimuksen tekeminen edellyttää tiedossa olevaa tiettyä määräaika, jolloin omaishoitoa ei enää voida jatkaa. Jos sopimus tehdään määräaikaisena ja hoidettavalla on hoidon tarvetta vielä sopimuksen päättymisen jälkeen, on suunnitelmaan kirjattava se kuinka hoito ja huolenpito toteutetaan sopimuksen päätyttyä.

Jos hoidettavan hoitoon kuuluu muuta kuin omaishoitajan kotona antamaa hoitoa kuten esimerkiksi intervallihoitajaksoja, on hoito merkittävä hoito- ja palvelusuunnitelmaan. Omaishoitajan antaman hoidon keskeytyminen ei tällaisissa tilanteissa keskeytä hoitopalkkion maksamista. Samoin lakisääteisten vapaiden pitäminen ei keskeytä hoitopalkkion maksamista. Jos omaishoito keskeytyy äkillisesti hoidettavan terveydentilasta johtuvasta syystä, keskeytyy hoitopalkkion maksaminen kuukauden kuluttua. Hoitopalkkion maksamisesta hoidon keskeytyessä hoitajasta aiheutuvasta seikasta tai hoidettavasta aiheutuvasta muusta kuin terveydellisestä syystä on sovittava omaishoitosopimuksessa.

Kunta voi irtisanoa omaishoitosopimuksen päättymään aikaisintaan irtisanomista seuraavan kahden kuukauden kuluttua. Jos omaishoitaja irtisanoo sopimuksen, sopimus päättyy kuukauden kuluttua sopimuksen irtisanomisesta. Irtisanomisperusteista ei ole laissa säädetty. Koska omaishoidon tuen tavoitteena on hoidettavan edun mukainen hoito, on sopimus irtisanottava, jos hoito ei enää vastaa hoidettavan etua. Mikäli sopimuksen jatkaminen vaarantaa joko hoidettavan tai hoitajan terveyden tai turvallisuuden, on sopimus purettava välittömästi. Irtisanomisajoista huolimatta sopimus päättyy sen kuukauden lopussa, jolloin hoidettavan hoito terveydentilan muutosten vuoksi käy tarpeettomaksi.

Omaishoidon tuesta annettuun päätökseen on aina liitettävä muutoksenhakua koskevat ohjeet. Omaishoitosopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa.

Laki omaishoidon tuesta

Kunnallinen eläkelaki

Tapaturmavakuutuslaki

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista

3.2 Itsenäinen suoriutuminen

3.2.1. Avustukset vanhusten ja vammaisten asuntojen korjaustoimintaan

Kunnat voivat myöntää sosiaalisin perustein valtion varoista avustuksia vanhusten ja vammaisten asuntojen korjaamiseen. Avustusta voi saada, mikäli asunnossa pysyvästi asuvista vähintään yksi on täyttänyt 65 vuotta tai on vammainen edellyttäen etteivät erikseen määrätyt tulo- ja varallisuusrajat ylity. Omassa käytössä olevaa asuntoa ei oteta huomioon varallisuusarvioinnissa.

Asuntojen korjausavustus on yleensä enintään 40 prosenttia hyväksyttävistä kohtuullisista korjauskustannuksista tai se voi nousta enintään 70 prosenttiin, mikäli asunnon liikkumiseesteet estävät asumisen tai mikäli siinä ei voida antaa tarvittavia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Hyväksyttäviin kustannuksiin voidaan sisällyttää korjaustöiden rakennustarvikkeiden ja rakennukseen kiinteästi asennettavien laitteiden hankintakustannukset ja muun muassa kustannukset suunnittelu-, rakennus- ja asennustöistä.

Avustusta myönnettäessä otetaan huomioon korjattavan asunnon asuinkäyttötarve ja -aika sekä korjaustoimenpiteiden tarkoituksenmukaisuus. Samaan korjaukseen ei voida myöntää useampia avustuksia, ellei kyse ole saman korjaustoimenpiteen eri vaiheiden erillisestä avustuksesta. Lisäksi myöntämisen edellytyksenä on, ettei hakijalla ole oikeutta saada muuta julkista, esimerkiksi vammaispalvelulain mukaista tukea, joka on aina ensisijainen

korvaus korjausavustuksissa. Lisäksi esimerkiksi vakuutuskorvaukset ja erilaiset järjestöjen myöntämät avustukset vähentävät korjausavustuksen suuruutta. Korjausavustuksen myöntämisen jälkeen asuntoa on käytettävä omana asuntona viiden vuoden ajan. Vapautuksen tästä voi saada vain erityisestä syystä.

Sosiaalisin perustein myönnetään myös avustuksia kiinteistökohtaisten talousvesijärjestelmien parantamiseen.

3.2.2. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA:n myöntämät avustukset

ARA vastaa keskeisesti valtion asuntopolitiikan toimeenpanosta. Se myöntää asumiseen ja rakentamiseen liittyviä avustuksia, tukia ja takauksia sekä ohjaa ja valvoo ARA-asuntokannan käyttöä (www.ara.fi). Sosiaalisin perustein ARA myöntää avustuksia asuinrakennuksen terveyshaitan poistamiseen. Lisäksi ARA voi myöntää muilla perusteilla avustuksia liikkumisesteiden poistamiseen, hissien asentamiseen kerrostaloihin, suunnitelmallisen korjaustoiminnan edistämiseen sekä pientalojen tiettyihin lämmitysjärjestelmämuutoksiin.

Avustuksia haetaan ARA:n korjausavustuslomakkeella ja hakemukset jätetään kunnan ilmoittamalle viranomaiselle. Sosiaalisen ja taloudellisen tarveharkinnan perusteella myönnettävät korjausavustukset on yleensä haettava huhtikuun alkuun mennessä. Sen sijaan ARA:n myöntämissä terveyshaitta-avustuksissa ja uusien hissien suunnittelu- ja asentamisavustuksissa haku-aika on jatkuva.

Avustukset maksetaan jälkikäteen työn edistymisen ja toteutuneiden kustannusten perusteella yhdessä tai useammassa erässä avustuspäätöksen mukaisesti. Pääsääntöisesti avustusta ei myönnetä, jos korjaustyöt on aloitettu ennen kuin avustuspäätös on tehty. Viranomaisilla on oikeus tarkastaa avustuskohde korjausten suunnittelu- ja toteutusvaiheessa. Lopputarkastus on kunnan järjestettävä aina kohtuullisen ajan kuluttua korjausten valmistumisesta. Lisätietoja korjausavustuksissa noudatettavasta menettelystä saa kunnista.

Ks. myös vammaispalvelulain mukaiset asunnon muutostyöt 3.2.3.

Laki ja asetus asuntojen korjaus-, energia- ja terveyshaitta-avustuksista/ Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA, kunnat

3.2.3. Asunnon muutostyöt sekä asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet

Sellaiselle vaikeavammaiselle henkilölle, jolle liikkuminen tai muu omatoiminen suoriutuminen vakituksessa asunnossa tuottaa erityisiä vaikeuksia, voidaan korvata vamman tai sairauden vuoksi välttämättömistä asunnon muutostöistä ja asuntoon kiinteästi kuuluvien välineiden ja laitteiden hankinnasta aiheutuvat kohtuulliset kustannukset. Kustannusten kohtuullisuuden arvioinnin tulee perustua vaikeavammaisuuteen ja siitä aiheutuviin tarpeisiin. Asunnon muutostöiksi luetaan myös niiden suunnittelu sekä esteiden poistaminen asunnon välittömästä läheisyydestä, kuten pihalta ja kerrostalojen porrashuoneista.

Korvattavia asuntoon kuuluvia laitteita ja välineitä ovat muun muassa kynnysten poistaminen, luiskien rakentaminen tai pesutilojen ja wc:n kunnostaminen, erilaiset nostolaitteet ja hälytysjärjestelmät. Korvausta on haettava viimeistään kuuden kuukauden kuluessa kus-

tannusten syntymisestä. Asunnon muutostyöt ovat vammaispalvelulain subjektiivinen oikeus

3.2.4. Päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavat välineet, koneet ja laitteet

Vamman vuoksi liikkumisessa, viestinnässä, henkilökohtaisessa suoriutumisessa kotona tai vapaa-ajan toiminnassa tarvittavia muiden kuin lääkinnällisen kuntoutuksen piiriin sisältyvien välineiden, koneiden ja laitteiden hankintahinnasta voidaan korvata puolet. Korvausta voi hakea esimerkiksi auton, erilaisten harrastus- ja muistiinpanovälineiden sekä mikro-tietokoneen ja kodinkoneiden hankintakustannuksista puolen vuoden kuluessa kustannusten syntymisestä. Kunta voi myös antaa välineitä, koneita tai laitteita korvauksetta vammaisen henkilön käytettäväksi.

Lääkinnällisen kuntoutuksen välineitä myöntää myös kunnallinen terveydenhuolto (erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuolto).

Vammaispalvelulaki ja -asetus

3.3. Palveluasuminen

3.3.1. Palveluasuminen sosiaalihuoltolain mukaan

Palveluasuminen järjestetään pääsääntöisesti sosiaalihuoltolain perusteella ikääntyneille ja pitkäaikaissairaille henkilöille. Tällöin asiakasmaksut määräytyvät asiakasmaksulain mukaan, jolloin henkilön tulot vaikuttavat maksun suuruuteen. Henkilöllä tulee olla toimintakykyä niin paljon, ettei hän tarvitse laitoshoidon tarpeessa.

3.3.2. Palveluasuminen vammaispalvelulain mukaan

Kunnan on järjestettävä palveluasuminen sellaiselle vaikeavammaiselle henkilölle, joka jatkuvasti tai erityisen runsaasti tarvitsee vammansa tai sairautensa vuoksi toisen henkilön apua päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa, mutta joka ei ole jatkuvan laitoshoidon tarpeessa.

Palveluasumiseen kuuluvat asunto, joka voi olla oma asunto, palvelutalo tai ryhmä- tai hajautettu asuminen. Palveluasumiseen sisältyvät myös asumiseen ja arjesta selviytymiseen liittyvät välttämättömät palvelut, joita ovat esimerkiksi liikkumisesta, pukeutumisesta, siivouksesta ja lääkityksestä huolehtiminen. Nämä palvelut voidaan järjestää esimerkiksi kunnan kotipalveluna ja -sairaanhoidona.

Palveluasuminen voidaan järjestää myös esimerkiksi henkilökohtaisen avustajan turvin, omaishoidon tukena, asunnon muutostöinä ja turvapuuhelinjärjestelyinä. Useimmiten palveluasuminen järjestetään edellä kuvattujen palveluiden ja tukitoimien yhdistelminä. Palvelut perustuvat yksilölliseen palvelusuunnitelmaan ja ovat maksuttomia käyttäjälleen. (ks. 3.4. Henkilökohtainen avustaja)

*Sosiaalihuoltolaki
Asiakasmaksulaki*

3.4. Henkilökohtainen avustaja

Kunta voi myöntää vammaiselle henkilölle henkilökohtaisen avustajan joko vammaispalvelulain 9.§:n mukaisena määrärahasidonnaisena palveluna tai vaikeavammaiselle palveluasumiseen liittyvänä subjektiivisena oikeutena. Avustajan palkkaamisesta aiheutuvat lakisääteiset kustannukset korvataan vammaiselle henkilölle, joka tarvitsee runsaasti toisen henkilön apua päivittäisissä henkilökohtaisissa toiminnoissa, asioinnissa, opiskelussa, harrastuksissa, työssä ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Vammainen henkilö toimii itse avustajan työnantajana, mutta kunnan on neuvottava ja autettava avustajan palkkaukseen liittyvissä asioissa (ks. 3.3).

Nykyinen henkilökohtaisen avustajan järjestämistä koskeva vammaispalvelulain mukaisiin taloudellisiin tukitoimiin sisältyvän säännöksen voimassa olo lakkaa 1.9.2009 lukien uusien henkilökohtaista apua koskevien säännösten voimaantulon myötä.

1.9.2009 lukien henkilökohtaisesta avusta tulee kuntien erityisen järjestämisvelvollisuuden alainen palvelu. Henkilökohtaiseen apuun ovat tällöin oikeutettuja sellaiset pitkäaikaissairaat ja vammaiset ihmiset, jotka tarvitsevat välttämättä ja toistuvasti apua pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden vuoksi suoriutuakseen päivittäisistä toimistaan, työstään ja opiskelustaan sekä voidakseen harrastaa, osallistua yhteiskunnallisiin toimintoihin ja ylläpitääkseen sosiaalisia suhteitaan. Vamma tai sairaus katsotaan pitkäaikaiseksi myös tilanteissa, joissa sen aiheuttamat rajoitukset henkilön toimintakyvyille vaihtelevat.

Henkilökohtaisen avun järjestämisen edellytykset on aina ratkaistava yksilöllisesti. Avun järjestäminen edellyttää sitä tarvitsevan henkilön kykyä määritellä avun sisältö ja toteutus-tapa. Myös ikääntyneillä vammaisilla henkilöillä sekä ikääntyneinä vammautuneilla henkilöillä on oikeus henkilökohtaiseen apuun. Sen sijaan tavanomaiseen ikääntymiseen liittyvät avun tarpeet eivät oikeuta henkilökohtaiseen apuun. Myös jo palvelu- ja hoidontarpeensa kannalta perustellusti laitoshoidossa olevat ihmiset rajautuvat henkilökohtaisen avun ulkopuolelle. Henkilökohtaisen avun turvin ei myöskään voida vastata hoivaan, hoitoon tai valvontaan liittyviin avun tarpeisiin.

Henkilökohtaista apua on järjestettävä päivittäisiä toimia, työtä ja opiskelua varten siinä laajuudessa kuin apuun oikeutettu henkilö tarvitsee. Harrastuksia, yhteiskunnallista osallistumista ja sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämistä varten henkilökohtaista apua on järjestettävä vähintään 10 tuntia kuukaudessa.

Kunta voi järjestää henkilökohtaista apua seuraavilla tavoilla:

1. Korvaamalla henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta aiheutuvat kustannukset avustajan työnantajana toimivalle vammaisille tai pitkäaikaissairaalle henkilölle. Palkan ohella niitä ovat työnantajan maksettavaksi kuuluvat lakisääteiset maksut ja korvaukset. Lisäksi korvattavia ovat työaikalain mukaiset korvaukset pyhä- ja yllätyksistä sekä vuosilomalain mukaiset korvaukset ja sairausajan palkka. Myös lakisääteisestä työsuojelusta johtuvat perehdytys- ja muut välttämättömät kulut voivat tulla korvattaviksi. Samoin korvattavia ovat vakituisen työntekijän tilalle palkatun sijaisen palkkakulut. Edelleen korvattavia ovat muut kohtuulliset avustajasta aiheutuvat välttämättömät kulut. Sellaisina voidaan pitää esimerkiksi avustajan matkakuluja silloin

jos avustaminen edellyttää matkustamista työnantajan mukana esimerkiksi hänen työnsä tai harrastustensa vuoksi.

Henkilökohtaisen avun järjestäminen henkilökohtainen avustaja -mallin edellyttää työnantajaksi aikovalta henkilöltä sekä kykyä että halua toimia työnantajana. Tarvittaessa kunnan viranomaisten tulee ohjata ja auttaa avustajan palkkaamiseen liittyvissä asioissa. Työnantajana toimiva henkilö voi myös osoittaa osan tehtävistään kolmannelle osapuolelle ostamalla tältä esimerkiksi palkanlaskennan, palkanmaksun, koulutuksen ja avustajavälityksen palveluja.

Henkilökohtaista apua tarvitsevien ihmisten omaiset tai läheiset voivat toimia avustajina vain, jos se on erityisen painavasta syystä apua tarvitsevan henkilön edun mukaista. Tällaisena syynä voidaan pitää esimerkiksi äkillisiä avuntarpeita avustajan sairastuttua tai hänen työsuhteensa päätyttyä tai tilannetta, jossa perheen ulkopuolisen avustajan löytäminen osoittautuu vaikeaksi. Myös vammaan tai sairauteen liittyvä erityiset syyt voivat oikeuttaa omaisen palkkaamiseen avustajaksi esimerkiksi silloin kun kyse on toimintakykyyn voimakkaasti vaikuttavissa sairauksista ja vammoista. Myös sellaisia voimassa olevia työsuhteita, joissa omainen tai muu läheinen on vakiintuneesti toiminut henkilökohtaisena avustajana ennen 1.9.2009 voidaan jatkaa, mikäli se on avustettavan henkilön edun mukaista

2. Antamalla palveluseteli avustajapalvelujen hankkimiseksi.. Setelin on oltava arvoltaan sellainen, että sillä on mahdollista hankkia henkilölle palvelusuunnitelmassa määritelty riittävä henkilökohtainen apu. Palveluseteli sopii henkilökohtaisen avun järjestämistavaksi erityisesti pienten viikoittaisten tuntimäärien tilanteessa tai silloin kun vakituiselle avustajalle tarvitaan sijaisia. Kunta hyväksyy ne sosiaalihuollon palvelujen tuottajat, joiden palvelujen ostamiseen palveluseteliä voidaan käyttää. Asiakas voi kieltäytyä hänelle tarjotusta palvelusetelistä, jolloin hänet on ohjattava muiden palvelujen piiriin.
3. Hankkimalla avustajapalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta tai järjestämällä palvelun itse tai sopimuksin yhdessä muun kunnan tai muiden kuntien kanssa. Ostopalvelumallissa kunnan on erityisesti otettava huomioon asiakkaan itsemääräämisoikeuteen liittyvät seikat.

Kaikkia henkilökohtaisen avun järjestämistapoja voidaan myös yhdistää toisiinsa sekä muihin vammais- ja sosiaalipalveluihin kuten koti- omaishoitoon, jos se on tarkoituksenmukaista henkilön palvelusuunnitelmassa määriteltyyn avuntarpeeseen vastaamiseksi. Myös asumiseen liittyviä palveluja voidaan täydentää henkilökohtaisella avulla, mikäli ne eivät riittävästi turvaa henkilön tarvitsemia palveluja asumispalveluyksikön tai kodin ulkopuolella.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulain mukaan kaikki henkilökohtaisen avun muodot ovat saajalleen maksuttomia palveluja.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista eli vammaispalvelulaki
Vammaispalveluasetus

3.5. Tulkkipalvelut

Tulkkipalveluihin ovat oikeutettuja vaikeasti kuulovammaiset, kuulo- ja näkövammaiset sekä puhevammaiset henkilöt. Vaikeasti kuulo- ja näkövammaisen henkilön on mahdollista saada vähintään 360 tulkintatuntia kalenterivuodessa. Muilla tulkkipalveluihin oikeutetuilla laajuus on vähintään 180 tuntia kalenterivuodessa. Opintoihin liittyviä tulkkipalveluja voi kuitenkin saada siinä laajuudessa kuin niitä välttämättä tarvitsee. Tulkkipalveluihin kuuluu muun muassa työssä käymisen, opiskelun, asioimisen ja vapaa-ajan toiminnan vuoksi viitotomakielellä tai muilla kommunikaatiota selventävillä menetelmillä tapahtuva tulkkaus. Tulkkipalvelu on subjektiivinen oikeus.

Vammaispalvelulaki ja –asetus

3.6. Ylimääräiset vaatetus- ja erityisravintokustannukset

Korvausta ylimääräisistä vaatetuskuustannuksista voivat hakea henkilöt, joille vamma tai sairaus aiheuttaa vaatteiden tavanomaista suurempaa kulumista tai jotka eivät vamman tai sairauden vuoksi voi käyttää kaupasta ostettavia vaatteita tai jalkineita. Pitkäaikaisesti ja säännöllisesti tarvittavan erityisravinnon tai erityisravintovalmisteiden käytöstä aiheutuviin ylimääräisiin kustannuksiin voi niin ikään hakea korvausta. Korvauksia on haettava puolen vuoden kuluessa kustannusten syntymisestä. Kyseessä ovat määrärahasidonnaiset etuudet.

Vammaispalvelulaki ja –asetus

3.7. Päivätoiminta

Päivätoimintaa on järjestettävä vaikeavammaisille henkilöille, joilla vamman aiheuttama toimintarajoite on niin vaikea, että se estää osallistumisen sosiaalihuoltolain mukaiseen työtoimintaan ja joilla ei ole oikeutta kehitysvammalain nojalla järjestettävään päivätoimintaan. Päivätoimintaan on oikeus esimerkiksi silloin, kun toimintakyky on voimakkaasti alentunut useamman eri vamman tai sairauden yhteisvaikutuksen seurauksena. Suurin yksittäinen päivätoiminnan piiriin kuuluva ryhmä ovat henkilöt, joilla on erittäin vaikea mielen-terveysongelma.

Vammaispalvelulaki ja –asetus

4. LAPSET JA LAPSIPERHEET

Marja Eronen ja Riitta Koivuneva

Lasten kotihoidon tuki ja yksityisen hoidon tuki

Alle kolmevuotiaiden lasten vanhemmilla on oikeus valita kunnallisen päivähoitopaikan, lasten kotihoidontuen ja lasten yksityisen hoidon tuen välillä. Kotihoidontukea ja yksityisen hoidon tukea maksetaan muun kuin kunnallisen hoidon järjestämiseksi. Niihin molempiin voi kuulua hoitoraha ja tulosidonnainen hoitolisä. Lyhennettyä työpäivää tekevät alle kolmevuotiaiden lasten vanhemmat voivat saada osittaista hoitorahaa. Kela maksaa lasten-

hoidon tukena kotihoidon tukea, yksityisen hoidon tukea sekä osittaista hoitorahaa. Nämä tukimuodot ovat veronalaista tuloa.

Kunnat ovat velvollisia järjestämään alle kolmevuotiaille lapsille päivähoitopaikan. Vaihtoehtona tälle vanhemmat voivat järjestää lapsen hoidon kotona ja saada Kelalta lapsen kotihoidon tukea. Tuen myöntämisen edellytyksenä ei ole, että toinen vanhemmista hoitaa itse lasta kotona. Perhe voi saada kotihoidon tukea, vaikka lasta hoitaisi yksityinen päivähoitaja.

Niin kauan kun perheessä on alle kolmevuotias lapsi, perheellä on oikeus kotihoidon tukeen ja yksityisen hoidon tukeen myös muista alle kouluikäisistä lapsista.

Kotihoidon tukeen voi myös saada asuinpaikkakunnasta riippuen kuntakohtaisen lisän.

Jos tekee lyhyempää työaika alle kolmevuotiaan lapsen hoidon vuoksi, on mahdollisuus saada osittaista hoitorahaa. Viikoittainen työaika saa olla enintään 30 tuntia. Osittaisen hoitorahan määrä on 70 euroa kuukaudessa.

Oikeus osittaiseen hoitorahaan koskee myös perusopetuksen ensimmäisen ja toisen vuoden opetukseen osallistuvan lapsen vanhempia sekä vanhempia, joiden lapsi osallistuu oppivelvollisena esiopetukseen. Vanhemmilla, joiden lapsi on pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä, on oikeus osittaiseen hoitorahaan myös lapsen kolmannen perusopetusvuoden ajalta. Osittaista hoitorahaa voidaan maksaa molemmille vanhemmille, vaikka heidän osittainen hoitovapaansa ajoittuisikin samalle ajanjaksolle. Vanhemmat eivät kuitenkaan voi hoitaa lasta yhtä aikaa, vaan toinen voi lyhentää työaikaansa esimerkiksi aamusta ja toinen illasta. Osittaista hoitorahaa maksetaan kerralla vain yhdestä lapsesta, vaikka tuen saamisen ehdot täyttyviä lapsia olisi perheessä useampiakin.

Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta

Alle 16-vuotiaan vammaistuki

Alle 16-vuotiaan vammaistuki voidaan myöntää, jos pitkäaikaisesti sairaan tai vammaisen lapsen hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuu vähintään kuuden kuukauden ajan tavanomaista suurempaa räsitusta ja sidonnaisuutta verrattuna vastaavanikäiseen terveeseen lapseen. Tukea ei enää myönnetä yksinomaan kustannusten perusteella. Vammaistuki voidaan myöntää määräajaksi tai siihen asti, kun lapsi täyttää 16 vuotta. Kela ratkaisee asian sen mukaan, miten pysyvä lapsen hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuva räsitus on ja miten paljon nämä sitovat perhettä. Tuki maksetaan kolmeen ryhmään porrastettuna.

Vuonna 2009 tuen määrät ovat:

- perustuki 85,59 €/kk
- korotettu tuki 199,71 €/kk
- ylin tuki 387,26 €/kk.

Perusvammaistuen edellytyksenä on, että lapsen hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuu tavanomaista suurempaa, vähintään viikoittaista räsitusta ja sidonnaisuutta. Korotettua vammaistukea maksetaan silloin, kun lapsen hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuva räsitus ja sidonnaisuus on vaativaa tai vie päivittäin huomattavasti aikaa. Ylin vammaistuki on tarkoitettu lapsille, joiden hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuu perheelle vaativaa ja ympärivuorokautista räsitusta ja sidonnaisuutta.

Vammaistukea haetaan Kelasta. Hakemukseen liitetään lääkärintodistus. Kun hoitotukeen haetaan korotusta, on tarkistushakemukseen liitettävä uusi lääkärintodistus. Vammaistukea makseta ei pelkästään sairauden tai vamman aiheuttamien kustannusten perusteella.

Vammaisetuslaki

Omaishoidon tuki

Omaishoidon tuki on hoitopalkkio vammaista, sairasta tai vanhusta kotona hoitavalle henkilölle. Lapsella on oltava yleensä vähintään korotettu alle 16-vuotiaan vammaistuki. Kuukausittaisen hoitopalkkion suuruus määräytyy hoidon sitovuuden ja vaativuuden perusteella. Omaishoidon tuki on veronalaista tuloa (minipalkkio 1.1.2009 alkaen 336,41 €/kk). Omaishoidontukea haetaan sosiaalipalvelutoimistosta.

Laki omaishoidon tuesta

Sosiaalityö ja palveluohjaus

Sosiaaliturvaa ja palveluihin hakeutumista koskeva neuvonta ja ohjausta, yksilökohtaista palveluohjausta ja palvelusuunnitelman laatimista varten tulee ottaa yhteyttä kunnan sosiaalityöntekijään. Pitkäaikaissairaita tai vammaisia lapsia ja heidän perheitään varten on vammaispalvelun sosiaalityöntekijä. Sairaaloiden sosiaalityöntekijät ja kuntoutusohjaajat ovat käytettävissä niiden lasten osalta, joiden hoito- tai kuntoutusvastuu on sairaalassa. Lisäksi potilas- ja vammaisjärjestöistä saa neuvontaa ja ohjausta. (ks.luku 13)

Päivähoito

Kunnalla on lakisääteinen velvollisuus järjestää päivähoito kaikille alle kouluikäisille lapsille; kunnallisen päivähoidon vaihtoehtona perhe voi valita lasten kotihoidon tuen tai yksityisen hoidon tuen, joita haetaan Kelasta.

Vammaisen ja pitkäaikaissairaana lapsen päivähoito voidaan järjestää tavallisessa päiväkodissa tai sen erityisryhmässä, erityispäiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lisätietoja eri vaihtoehdoista saa sosiaalipalvelutoimistosta kiertävältä erityislastentarhanopettajalta

Päivähoitolaki- ja asetus

Koululaisten aamu- ja iltapäivähoito sekä loma-ajan hoito

Vammaiselle lapselle voidaan tarvittaessa järjestää hoitoa aamulla ennen koulupäivän alkua, iltapäivällä koulupäivän jälkeen ja koulun loma-aikoina. Hoitoa toteutetaan eri paikkakunnilla eri tavoin. Asiaa koskevat tiedustelut osoitetaan sosiaalitoimistoon tai vammaispalvelun sosiaalityöntekijälle.

Toiminnan järjestäminen on kunnille yhä vapaaehtoista. Jos kunta järjestää perusopetuksessa tarkoitettua aamu- ja iltapäivätoimintaa, se saa toimintaan valtionosuutta. Kunta päättää, missä laajuudessa se toimintaa tarjoaa. Toimintaa järjestetään perusopetuksen 1. ja 2. luokan oppilaille sekä erityisopetukseen otetuille tai siirretyille oppilaille. Valtionosuiden saamisen edellytyksenä on, että toimintaa järjestetään kaikille edellä mainituille lapsiryhmille. Lisäksi on otettava huomioon Suomen perustuslain määräykset muun muassa lasten yhdenvertaisesta kohtelusta.

Valtionosuuteen oikeuttavaa koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa tulee nykyisellään tarjota 570 tuntia koulun työvuoden aikana kullekin toimintaan osallistuvalla lapsella. Jos toimintaa järjestetään koulun työpäivinä, sitä on keskimäärin 3 tuntia päivässä. Toimintaa voidaan järjestää koulun työvuoden aikana arkipäivisin pääsääntöisesti kello 7.00 - 17.00.

Kunnan on järjestettävä myös ensiluokkalaiselle vammaiselle lapselle aamu- ja iltapäivätoimintaa, jos kunta tarjoaa kyseistä toimintaa muille kuntalaisille. Kunnan on myös järjestettävä riittävä ja pätevä henkilöstö toimintaa toteuttamaan. Mikäli vammaisen lapsi tarvitsee erikseen avustajaa, on kunnan opetustoimen järjestettävä sellainen.

Jos kunta ei tarjoa aamu- ja iltapäivätoimintaa voi alle 10-vuotiaan kohdalla tulla kysymykseen päivähoiton kautta järjestetty palvelu tai viimesijaisena myös vammaispalveluiden kautta henkilökohtainen avustaja tai sosiaalihuollon kautta järjestettävä palvelu.

Perustuslaki

Päivähoitolaki

Kehitysvammaisten erityishuollosta annettu laki

Perusopetuslaki

Yhdenvertaisuuslaki

Tilapäishoito

Kunnan kotipalvelu voi järjestää tilapäistä hoitoapua kotiin. Palvelun hinta määräytyy perheen tulojen mukaan. Hoitoapua voi tiedustella sosiaalitoimistosta kotipalveluohjaajalta. Mannerheimin lastensuojeluliitolla ja Väestöliitolla on lastenhoitopalvelua. Osa hoitajista on koulutettu myös pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten hoitoon. Pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten tilapäishoitomahdollisuuksia voi tiedustella sosiaalitoimistosta vammaispalvelun sosiaalityöntekijältä

Tukihenkilö

Kouluikäiselle lapselle ja nuorelle, joka tarvitsee erityistä tukea sosiaalisissa suhteissa, harrastustoimintaan osallistumisessa tai muussa vapaa-ajan vietossa voidaan sosiaalitoimiston kautta järjestää vapaaehtoinen tukihenkilön. Tukihenkilölle maksetaan pieni palkkio ja kulukorvaus. Tukihenkilöä haetaan sosiaalitoimistosta lastensuojelun tai vammaispalvelun sosiaalityöntekijältä.

Lastensuojelulaki

Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä vammaispalvelulaki

Henkilökohtainen avustaja

Erityisistä syistä voidaan kustannukset henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta korvata vammaispalvelulain perusteella vaikeavammaiselle nuorelle, joka tarvitsee runsaasti toisen henkilön apua jokapäiväisissä toiminnoissa; vammaisen henkilö (alaikäisen kohdalla huoltaja) hankkii itse avustajan ja toimii tämän työnantajana haetaan sosiaalipalvelutoimistosta vammaispalvelun sosiaalityöntekijältä lapsen päivähoitossa tarvitseman avustajan järjestää päivähoito ja koulussa tarvitseman avustajan opetustoimi (ks.luku 3.4.)

Tulkkipalvelut

Tulkkipalveluja voi saada vaikeasti kuulovammaisen, kuulo- ja näkövammaisen tai puhevammaisen henkilö; tulkkaus voi tapahtua viittomakielellä tai muilla kommunikaatiota selventävillä menetelmillä. Palvelua haetaan sosiaalipalvelutoimistosta vammaispalvelun sosiaalityöntekijältä. (Ks. luku 3.5)

Lääkinnällinen kuntoutus

Lääkinnällistä kuntoutusta ovat esimerkiksi erilaiset terapiat, kuntoutus ja sopeutumisvalmennus. Kela kustantaa lääkinällisen kuntoutuksen yleensä vaikeavammaisille (= jotka saavat korotettua tai ylintä tukea alle 16-vuotiaan vammaistukea). Kela korvaa myöntämänsä kuntoutukseen liittyvät matkat omavastuun ylittävältä osalta. Muiden kuin vaikeavammaisten (=jotka saavat korkeintaan alle 16-vuotiaan perusvammaistukea) lääkinällisestä kuntoutuksesta vastaa kunnallinen terveydenhuolto. Vammaisen lapsen tarvitsemat liikkumisen, toimimisen ja kommunikoinnin apuvälineet kustantaa kunnan terveydenhuolto. (Ks. luku 8).

Sopeutumisvalmennus

Sopeutumisvalmennukseen kuuluu neuvonta, ohjaus ja valmennus pitkäaikaissairaahan tai vammaisen henkilön ja hänen lähiyhteisönsä sosiaalisen toimintakyvyn edistämiseksi. Kustannusten korvausta haetaan sosiaalitoimistosta sosiaalityöntekijältä. Kela voi järjestää ja korvata pitkäaikaissairaiden ja vammaisjärjestöjen kanssa yhteistyönä toteutettavia sopeutumisvalmennuskursseja ns. harkinnanvaraisena kuntoutuksena. Kurssista riippuen hakemus lähetetään joko Kelaan tai vammaisjärjestöön. Joillakin potilasjärjestöillä on sopeutumisvalmennustoimintaa. Myös jotkut terveydenhuollon yksiköt voivat järjestää sopeutumisvalmennuksen kaltaisia kursseja.

Vammaispalvelulaki

Sosiaalihuoltolaki

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista

Kansanterveyslaki

Erikoissairaanhoidonlaki

Erityishoitoraha

Kelan maksama erityishoitoraha korvaa huoltajan ansionmenetystä siltä ajalta, jona hän osallistuu alle 16-vuotiaan lapsen sairaanhoitoon tai kuntoutukseen. Kyseessä voi olla oma lapsi, avio- tai avopuolison lapsi tai ottolapsi. Myös henkilö, joka vanhemman tavoin hoitaa lasta, voi saada erityishoitorahaa.

Erityishoitorahaa myönnetään, jos lapsen hoitaja

- osallistuu sairaalassa tai sairaalan poliklinikassa lapselle annettavaan hoitoon tai kuntoutukseen
- hoitaa lasta kotona välittömästi sairaalassa tai poliklinikassa annetun hoidon jälkeen
- osallistuu lakiin perustuvalla sopeutumisvalmennus- tai kuntoutuskurssille.

Sairaalan poliklinikalla käynnin tulee matkoineen kestää yhteensä vähintään kuusi tuntia, jotta erityishoitorahaa voidaan maksaa.

Erityishoitorahaa ei voida myöntää vanhemman läsnäoloon esimerkiksi lapsen aloittaessa kodin ulkopuolisen päivähoidon tai koulunkäynnin.

Erityishoitorahan saamisen edellytyksenä on, että henkilö on lapsen hoitoon osallistumisen takia estynyt tekemästä työtään eikä ole esimerkiksi vuosilomalla tai on muuten vapaalla työstään. Hänellä ei saa olla palkkatuloja eikä muita merkittäviä työtuloja tältä ajalta. Erityishoitorahaa voivat saada myös kotiäiti tai -isä, opiskelija ja yrittäjä.

Erityishoitorahan saaminen edellyttää, että lasta hoitava lääkäri on katsonut vanhemman osallistumisen lapsen hoitoon tai kuntoutukseen tarpeelliseksi.

Erityishoitorahaa voidaan maksaa molemmille vanhemmille, jos hoitava lääkäri katsoo tarpeelliseksi molempien osallistumisen sairaala- tai poliklinikkahoitoon. Sopeutusvalmennuskurssit on yleensä tarkoitettu molemmille vanhemmille, ja erityishoitorahaakin maksetaan tällöin molemmille. Kotihoidosta ei makseta erityishoitorahaa molemmille vanhemmille missään tilanteessa saman lapsen hoitamisesta.

Erityishoitorahaa maksetaan saman sairauden perusteella enintään 60 arkipäivältä lasta kohden, mutta tämä enimmäisaika lasketaan erikseen sairaalahoidon ja kotihoidon ajalta. Erityisen painavista syistä erityishoitorahaa voidaan maksaa enintään 150 päivältä.

Erityishoitorahan suuruus määräytyy sairauspäivärahan tapaan vanhempien työtulojen perusteella, eikä se kata täysin tulojen menetystä. Vähimmäiskorvaus on 15,20 euroa arkipäivältä. Erityishoitoraha voidaan maksaa sairaalahoidon tai kuntoutuksen ajalta kummallakin vanhemmalle, jos lääkäri katsoo kummankin osallistumisen hoitoon tarpeelliseksi. Korvaus on veronalaista tuloa.

Erityishoitorahaa on haettava neljän kuukauden kuluessa hoito- tai kuntoutusjakson alkamisesta Kelan paikallistoimistosta. Kelasta saatavan hakemuslomakkeen liitteeksi tarvitaan D-lääkärintodistus.

Sairausvakuutuslaki

Kuntoutusraha

Kuntoutusraha on korvaus lyhytaikaisesta ansionmenetyksestä vanhemmalle, joka osallistuu sopeutusvalmennukseen tai perhekuntoutukseen ja on sen vuoksi estynyt tekemästä työtä. Kuntoutusraha määräytyy yleensä sairauspäivärahan tavoin työtulojen mukaan ja on veronalaista tuloa. Kuntoutusrahaa voidaan maksaa vuosiloman ajalta. Etuutta haetaan Kelasta. (ks. luku 7.7.)

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista

Sairalahoidon korvaaminen

Avosairaanhoidon lääkäripalveluista ei peritä maksuja alle 18-vuotiailta. Lasten sairaalahoido on maksutonta seitsemän vuotuisen omavastuupäivän jälkeen. Tämä koskee sairaalapäivämaksuja, ei poliklinikkamaksuja. Jos lapsi on hoidettavana samassa sairaalassa, sairaala huomioi omavastuupäivien täyttymisen automaattisesti eikä peri maksua hoidosta sen jälkeen. Jos lapsi on hoidettavana eri sairaaloissa, kannattaa säästää kuitit sairaalapäivämaksuista, jotta voi osoittaa omavastuupäivien täytyneen.

*Sairausvakuutuslaki***Sairaanhoitokustannusten korvaukset**

Sairausvakuutus korvaa osan yksityislääkärin palkkiosta, lääkärin määräämistä tutkimuksista ja hoidoista sekä lääkärin määräämistä lääkkeistä Korvausta haetaan Kelasta. Kela korvaa myös matkakustannukset lääkäriin ja lääkärin määräämiin tutkimuksiin ja hoitoihin omavastuun ylittävältä osalta sekä maksaa yöpymisrahaa, mikäli matka edellyttää yöpymistä.

*Sairausvakuutuslaki***Ilmaisvaipat**

Terveyskeskus myöntää vaipat maksutta yli 2-vuotiaalle vaippoja edelleen päivittäin tarvitsevalle pitkäaikaissairaalle tai vammaiselle lapselle. Hakemus toimitetaan terveysaseman terveydenhoitajalle.

*Kansanterveyslaki**Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista***Ylimääräiset vaatetuskustannukset**

Vammaisen henkilö voi vammaispalvelulain perusteella saada korvausta ylimääräisistä vaatekustannuksista, jotka johtuvat vamman tai sairauden aiheuttamasta vaatteiden tavanomaista suuremmasta kulumisesta tai siitä, että henkilö ei vammansa vuoksi voi käyttää valmiina ostettavia vaatteita tai jalkineita. Etuutta haetaan sosiaalipalvelutoimistosta vammaispalvelun sosiaalityöntekijältä.

*Vammaispalvelulaki***Asunnon muutostyöt sekä asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet**

Vaikeavammaisen henkilön vakituisen asunnon muutostyöt, muutostöiden suunnittelu ja esteiden poisto asunnon välittömästä lähiympäristöstä sekä asuntoon kiinteästi asennettavat välineet ja laitteet korvataan vammaispalvelulain perusteella, jos henkilö vammansa takia välttämättä tarvitsee niitä suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista. Palvelua haetaan sosiaalipalvelutoimistosta vammaispalvelun sosiaalityöntekijältä. (Ks. luku 3.2.3)

Päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavat välineet, koneet ja laitteet

Muiden kuin lääkinnällisen kuntoutuksen piiriin kuuluvien välineiden, koneiden ja laitteiden hankkimisesta aiheutuviin kustannuksiin voi saada korvausta vammaispalvelulain perusteella. Korvaus on puolet välineiden todellisista kohtuullisista hankintakustannuksista. (Ks. luku 3.2.4)

Vaikeavammaisen lapsen vanhempi voi saada avustusta auton hankintaan, mikäli auto on välttämätön lapsen kuljetuksen vuoksi. Avustusta haetaan sosiaalipalvelutoimistosta vammaispalvelun sosiaalityöntekijältä.

Vammaispalvelulaki

Autoveronpalautus

Mikäli auto on tarpeellinen vaikeavammaisen lapsen kuljetuksen vuoksi, voidaan uutena hankittavaan autoon saada autoveron palautus joko osittain tai kokonaan autoverolain 50 §:n perusteella. Palautusta haetaan Tullihallitukselta. (Ks. luvut 2.3.3 ja 9.1.)

Vapautus ajoneuvoverosta

Vapautus voidaan myöntää, mikäli auton hankintaan on saatu autoveronpalautusta tai mikäli auton haltijalle on myönnetty vammaisen pysäköintilupa. Vapautus haetaan Ajoneuvohallintokeskukselta. (Ks. luku 2.3.5.)

Vammaisen pysäköintilupa

Lupa oikeuttaa pysäköimään liikuntaesteisille tarkoitetulle pysäköintipaikalle, maksulliselle pysäköintipaikalle maksutta sekä alueelle, missä pysäköinti on muutoin kielletty. Luvan saanti voi perustua lapsen liikuntavammaan tai johonkin muuhun lapsen erityisongelmaan, jonka vuoksi lapsen saattaminen autosta määränpäähän on vaikeaa. Lupaa haetaan poliisilaitokselta. (Ks. luku 2.3.2)

Kuljetuspalvelu

Kuljetuspalvelua voidaan myöntää vammaispalvelulain nojalla vaikeavammaisille kuljetuspalveluja tarvitseville, jotka eivät voi vammansa takia käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä. Kuljetuspalvelua voidaan myöntää mm. asiointiin ja harrastus- ja virkistystoimintaan tarvittaviin matkoihin (matkat terveyden- ja sairaanhoidon saamiseksi korvaa Kela). Palvelua haetaan sosiaalitoimistosta. (Ks. luku 2.4.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen maksukatto

Kohtuuttoman suureksi kasvavan maksurasituksen estämiseksi on tietyille asiakkaan maksettaviksi tuleville sosiaali- ja terveydenhuollon maksuille määrätty vuotuinen enimmäismäärä. Maksukaton täyttymistä asiakas voi seurata esim. terveyskeskuksesta saatavalla asiakasmaksukortilla, johon merkitään maksetut maksut. Terveydenhuollon maksukattoon luetaan terveyskeskusmaksu, sairaalan poliklinikkamaksu sekä eräät sarjassa annettavat hoidot. (Ks. luku 6.3)

Sosiaalihuollon maksukattoon kertyvät lyhytaikaisen laitoshoidon hoitopäivämaksu ja maksu vammaiselle laitoshoidon annettusta kuntoutushoidosta. Perheen lasten maksut voidaan laskea yhteen toisen vanhemman maksujen kanssa. Maksukaton täytyttyä asiakas voi pyytää asiakasmaksujen vapaakortin sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksiköstä.

Sosiaali- ja terveystalouden maksunalennukset

Kaikista sosiaalipalvelujen asiakasmaksuista on mahdollista hakea alennusta / vapautusta perheen tulojen perusteella tai erityisten sosiaalisten tai taloudellisten syiden vuoksi. Alennusta haetaan siitä yksiköstä, jossa kyseinen asiakasmaksu on määritetty.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettu laki

Veronmaksukyvyyn alentumisvähennys

Pitkäaikaissairasta, vammaista tai kehitysvammaista henkilöä kotona hoitavat perheet voivat verotuksessa hakea veronmaksukyvyyn alentumisen johdosta myönnettävää vähennystä. Vähennys on harkinnanvarainen ja sen myöntämiseen vaikuttavat perheen tulot ja varallisuus. Vähennystä haetaan veroilmoituksen yhteydessä. Liitteeksi tarvitaan todistus sairaudesta tai vammaisuudesta sekä aiheutuneista kuluista.

Tuloverolaki

Vapaa-ajan toiminta

Vammaisille lapsille ja nuorille sopivia kerhoja tai harrastusryhmiä voi tiedustella järjestöjen ohella liikuntaviraston erityisliikunnanohjaajilta, työväenopistosta ja seurakunnista.

Osittainen hoitovapaa

Vammaisen tai pitkäaikaisesti sairaan lapsen vanhemmilla on oikeus käyttää osittaista hoitovapaata siihen asti, kun lapsi täyttää 18 vuotta, jos lapsi vaatii erityistä huoltoa tai hoitoa. Järjestelyistä tulee sopia työnantajan kanssa. Osittaista hoitovapaata voi käyttää työajan lyhentämiseen enintään kuuteen tuntiin päivässä tai keskimäärin 30 tuntiin viikossa. Työajan lyhennyksen osalta ei makseta palkkaa eikä osittaista hoitorahaa.

Työsopimuslaki

Pidennetty oppivelvollisuus

Yleinen oppivelvollisuus alkaa 7-vuotiaana. Lapsella on oikeus esiopetukseen oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna. Esiopetusta voivat järjestää kunnat, yksityiset koulut ja valtion oppilaitokset. Esiopetusta voidaan antaa päivähoitopaikoissa tai kouluissa. Opetuksen järjestävä päiväkotitai koulu ilmoittaa, miten esiopetukseen haetaan. Esiopetus on lapselle maksutonta. Esiopetusta annetaan muutama tunti päivässä. Jos lapsi on samassa paikassa myös päivähoitossa, peritään vanhemmilta siitä maksua.

Lapset, jotka ovat pidennetyn 11-vuotisen oppivelvollisuuden piirissä, voivat saada esiopetusta jo viisivuotiaana. Oppivelvollisuus alkaa 6-vuotiaana.

Pidennetty oppivelvollisuus on suunnattu lapsille, jotka eivät todennäköisesti saavuta perusopetukselle asetettuja tavoitteita yhdeksässä vuodessa. Pidennetyssä oppivelvollisuudessa suoritetaan perusopetuksen yleinen oppimäärä ja sen voi suorittaa joko erityiskoulussa tai yleisopetuksessa. Yksittäisiä oppiaineita voidaan mukauttaa lapsen yksilöllisen tilanteen mukaan. Opetuksen mukauttaminen tarkoittaa, että opetus ja oppimäärät sopeutetaan vastaamaan lapsen oppimisedellytyksiä. Lapsella on tarvittaessa oikeus myös kouluavustajaan.

Jos lapselle tehdään päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta, hänelle tehdään samalla päätös erityisopetukseen ottamisesta, sillä kaikki pidennetyn oppivelvollisuuden alaiset lapset kuuluvat automaattisesti erityisopetuksen piiriin. Perusopetuslain mukaan jokaiselle erityisopetukseen otetulle tai siirretylle oppilaalle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Kuljetus kouluun

Koululaisilla on oikeus koulukuljetukseen, jos matka kouluun on pitkä (yli 5 km) tai vaarallinen. Kuljetukseen ovat oikeutettuja myös lapset, joille koulumatka on liian rasittava esimerkiksi vamman takia.

Vaikeavammaisilla koululaisilla, jotka eivät pysty käyttämään yleisiä kulkuneuvoja, on oikeus kuljetuspalveluun. Koulu hoitaa koulukuljetusasiat yhteistyössä huoltajien kanssa. Maksuttoman kuljetuksen vaihtoehtona on oppilaan kuljettamista tai saattamista varten myönnettävä riittävä avustus.

Lapset, jotka kuuluvat pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin, ovat oikeutettuja koulukuljetukseen.

Perusopetuslaki

Lisätietoja:

Kunnan opetus- ja sosiaalitoimi, Kuntaliitto

Esiopetus, Varttua - Varhaiskasvatuksen verkkopalvelu, Stakes

Kotikunnan lastenneuvolat

Apuvälineet

Kela voi myöntää apuvälineitä (esim. tietokone) vaikeavammaisille opiskelusta selviytymiseksi silloin, kun on kyse työelämään tähtäävästä ammatillisesta koulutuksesta tai yleisivistävästä opiskelusta peruskoulun yläasteelta alkaen opiskelijalle, jolle on tehty ammatillisen koulutuksen suunnitelma.

Oppilaalla, jolla on oppimis- tai sopeutumisvaikeuksia, on oikeus saada erityisopetusta. Erityisopetusta järjestetään tavallisissa luokissa, jolloin oppilaalla on osa tunneista eriytetynä. Sitä järjestetään myös erityisluokilla tai erityiskouluissa. Nykyisen periaatteen mukaan mahdollisimman monen erityisopetusta saavan oppilaan toivotaan saavan opetusta omassa lähikouluissaan.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)

Hojks tarkoittaa henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa.

Se sisältää:

- kuvauksen oppilaan valmiuksista ja nykyisestä suoritustasosta
- opetuksen pitkän ja lyhyen aikavälin tavoitteet sekä sisällöt tai opetuksessa noudatettavan erityisen opetussuunnitelman, kuten tiettyä oppiainetta varten tai autistiselle tai vaikeimmin kehitysvammaiselle lapselle laaditun opetussuunnitelman
- kuvauksen oppilaan opetuksen järjestämisestä yleisopetuksen ja/tai erityisopetuksen ryhmässä
- opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetus- ja oppilashuoltopalvelut sekä erityiset apuvälineet ja kommunikointitavat
- seurannan järjestäminen ja siitä vastaavat henkilöt sekä
- oppilaan arvioinnin perusteet.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman tekemiseen osallistuvat oppilaan tärkeimmät opetus- ja kasvatusvastuussa olevat henkilöt, kuten lapsen huoltajat,

opettajat, terapeutit ja muut kuntouttajat. Myös lapsen kouluavustaja ja iltapäivähoitaja voivat osallistua suunnittelun tekemiseen. Suunnitelma tulee laatia yhteistyönä kaikkien osapuolten kesken ja se tulee tarkistaa määräajoin. Tarvittaessa laatimistyöhön osallistuvat myös koulu yhteisön muut jäsenet sekä sosiaalitoimen ja terveydenhuollon asiantuntijat.

*Perusopetuslaki
Vammaispalvelulaki*

Hoitoon pääsy

Lasten ja nuorten mielenterveyspalveluissa tarpeelliseksi todettu hoito on järjestettävä hoidon tarpeen kiireellisyys huomioon ottaen kolmen kuukauden kuluessa, jos lääketieteelliset tai hoidolliset seikat eivät edellytä muuta.

Kansanterveyslaki

5. TOIMEENTULO

Pirkko Jantunen ja Heli Saloranta

5.1 16 vuotta täyttäneen vammaistuki

16 vuotta täyttäneen vammaistuen tarkoitus on helpottaa selviytymistä jokapäiväisessä elämässä, työssä ja opiskelussa. Se on tarkoitettu taloudelliseksi korvaukseksi, kun sairaus tai vamma aiheuttaa haittaa avuntarvetta ohjauksen ja valvonnan tarvetta ja/tai erityiskustannuksia.

16 vuotta täyttäneen vammaistuen saaminen edellyttää, että hakijan toimintakyky on heikentynyt vähintään vuoden ajan. Toimintakyvyn katsotaan heikentyneen silloin, kun sairaus tai vamma heikentää kykyä huolehtia itsestään selviytyä välttämättömistä kotitaloustöistä tai selviytyä työ- ja opiskelutehtävistä. Haitalla tarkoitetaan sairaudesta tai vammasta aiheutuvaa yleistä haittaa tavanomaisessa elämässä. Haitta arvioidaan pääosin lääketieteellisin perustein.

Vammaistukea ei voida myöntää, jos saa Kelasta tai työeläkelaitoksesta vanhuuseläkettä, varhennettua vanhuuseläkettä, täyttä työkyvyttömyyseläkettä, kuntoutustukea tai yksilöllistä varhaiseläkettä tai vastaava etuutta ulkomailta, tapaturman tai liikennevahingon perusteella maksettavaa täyttä työkyvyttömyyseläkettä tai sellaista ansionmenetykskorvausta, jota maksetaan, kun liikennevahingon sattumisesta on kulunut vuosi tai maahanmuuttajan erityistukea.

Tukea voidaan myöntää takautuvasti enintään kuudelta kuukaudelta.

Vammaistuen määrä vuonna 2009:

Perustuki 85,59 €/kk
Korotettu vammaistuki 199,71 €/kk
Erityisvammaistuki 387,26 €/kk

Vammaistukea haetaan Kansaneläkelaitokselta. Lisätietoja www.kela.fi

Laki vammaisetuuksista

5.2 Eläkettä saavan hoitotuki

Hoitotuen avulla Kela tukee sairaan tai vammaisen eläkkeensaajan kotona asumista ja siellä tapahtuvaa hoitoa sekä korvaa sairaudesta tai vammaisuudesta aiheutuvia erityiskustannuksia. Hoitotukeen eivät vaikuta eläkkeensaajan ja hänen perheensä tulot eikä omaisuus. Hoitotuki on verotonta tuloa.

Eläkettä saavan hoitotukeen on oikeutettu 16 vuotta täyttänyt henkilö, joka saa

- työkyvyttömyyseläkettä, kuntoutustukea tai yksilöllistä varhaiseläkettä kansaneläkkeenä tai työeläkkeenä
- vanhuuseläkettä tai varhennettua vanhuuseläkettä kansaneläkkeenä tai työeläkkeenä
- täyteen työkyvyttömyyteen perustuvaa lakisääteisen tapaturmavakuutuksen, liikenevakuutuksen, sotilasvammalain tai sotilastapaturmalain mukaista jatkuvaa eläkettä tai korvausta
- maahanmuuttajan erityistukea tai ulkomailta vastaavia etuuksia.

Hoitotukea ei makseta hakijalle, joka saa osatyökyvyttömyyseläkettä, osa-aikaeläkettä tai työttömyyseläkettä.

Hoitotuki voidaan myöntää, kun eläkkeensaajan toimintakyky on heikentynyt sairauden tai vammaisuuden vuoksi yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan ja hänelle aiheutuu tämän vuoksi avun, ohjauksen tai valvonnan tarvetta taikka erityiskustannuksia. Toimintakyvyn heikentyminen tarkoittaa, että hakijan kyky huolehtia itsestään ja toiminnoistaan on sairauden tai vamman johdosta vaikeutunut. Se ei tarkoita samaa kuin työkyvyn heikentyminen, vaan se on sellaisten hakijan toimintojen heikkenemistä, joita hän tarvitsee jokapäiväisessä elämässä.

Hoitotukea voidaan myöntää takautuvasti enintään kuudelta kuukaudelta.

Hoitotuen määrä vuonna 2009

Eläkettä saavan hoitotuki maksetaan erisuuruisena hakijan avuntarpeen, ohjauksen ja valvonnan tarpeen sekä erityiskustannusten määrän perusteella:

perushoitotuki 57,32 €/kk
 korotettu hoitotuki 142,70 €/kk
 ylin hoitotuki 301,75 €/kk.

Hoitotukea haetaan Kansaneläkelaitokselta.

Lisätietoja www.kela.fi

Laki vammaisetuuksista

5.3 Sairauspäiväraha

Sairauspäiväraha korvaa työkyvyttömyydestä aiheutuvaa ansionmenetystä. Jos hakija on sairastunut niin, että hän tulee työkyvyttömäksi ja menettää ansiotulonsa, hän voi hakea sairauspäivärahaa. Jos hän saa sairauslomansa ajalta palkkaa, sairauspäiväraha maksetaan työnantajalle.

Päivärahaa maksetaan 16 - 67 -vuotiaalle hakijalle, jos hän ei sairautensa vuoksi kykene tekemään työtä ja on ollut työssä kolmen kuukauden aikana ennen työkyvyttömäksi tuloaan. Tämä koskee hakijaa, joka on ollut

- ansiotyössä
- yrittäjänä
- hoitamassa omaa talouttaan
- opiskelemassa päätoimisesti
- työttömänä työnhakijana
- sapattivapaalla tai
- vuorotteluvapaalla.

Hakijalla on oikeus päivärahaan vasta, kun hänen työkyvyttömyytensä on kestänyt yhtäjaksoisesti omavastuuajan. Omavastuu aika on sairastumispäivä ja yhdeksän seuraavaa arkipäivää. Jos työkyvyttömyys alkaa uudelleen samasta syytä 30 päivän sisällä edellisestä sairauspäivärahakaudesta, sairauspäivärahaa voidaan maksaa sairastumispäivää seuraavasta arkipäivästä. Yrittäjällä, joka on YEL-vakuutettu, omavastuu aika on neljä päivää.

Päiväraha maksetaan yleensä verotuksessa vahvistetun vuosityötulon mukaan, joten vuoden 2009 sairauspäiväraha lasketaan vuoden 2007 verotettujen työtulojen mukaan. Kela saa tiedon vuosityötuloista suoraan verottajalta.

Jos hakija ei ole ollut työssä kolmen kuukauden aikana ennen työkyvyttömäksi tuloaan, päiväraha-oikeus alkaa sen jälkeen, kun työkyvyttömyys on jatkunut yhdenjaksoisesti 55 päivää. Päivärahan määrä on tällöin 22,04 euroa arkipäivältä.

Jos hakijan tulot ovat vuodesta 2007 kasvaneet vähintään 20 prosenttia, hän voi hakea päivärahaa niiden perusteella.

Sairauspäiväraha on verotettavaa tuloa.

Hakijan työkyvyttömyys selviää lääkärintodistuksesta, jonka hän liittää hakemukseensa. Kelan toimistossa voidaan myöntää päiväraha suppean eli A-todistuksen perusteella yleensä enintään 60 päiväksi.

Sairauspäivärahalla on tarkoitus korvata hakijan ansionmenetystä alle vuoden kestävässä sairauden aikana. Jos hänen sairautensa jatkuu yli vuoden, hän voi hakea työkyvyttömyyseläkettä.

Sairauspäivärahaa haetaan Kansaneläkelaitokselta.
Lisätietoja www.kela.fi

Sairausvakuutuslaki

5.4 Osasairauspäiväraha

Osasairauspäivärahan tarkoitus on helpottaa työhön paluuta pitkän sairausloman jälkeen. Kokoaikaisessa työsuhteessa oleva sopii työnantajansa kanssa työhön paluusta osaisa-aikaisesti. Tältä ajalta hän saa Kelan maksamaa osasairauspäivärahaa.

Osasairauspäiväraha on tarkoitettu työkyvyttömälle, 16 – 67-vuotiaalle työntekijälle tai yrittäjälle. Se voidaan myöntää, kun hakija on saanut 60 päivää sairauspäivärahaa yhdenjak-

soisesti (eli sairauslomalla noin 80 kalenteripäivää) ja osapäiväraha on välitön jatko sairauspäivärahalle.

Osa-aikaiseen työhön paluu on vapaaehtoinen järjestely, johon tarvitaan sekä työntekijän että työnantajan suostumus. Se ei saa vaarantaa terveyttä ja toipumista. Työajan ja palkan on vähennyttävä 40 – 60 % aiemmasta, yrittäjällä työmäärän tulee vähentyä 40 – 60 %.

Osasairauspäiväraha on suuruudeltaan puolet sitä edeltäneestä sairauspäivärahasta. Osasairauspäivärahasta vähennetään muut saman työkyvyttömyyden perusteella maksettavat ansionmenetyskorvaukset.

Etuutta maksetaan vähintään kahdelta viikolta ja enintään 72 arkipäivää. Enimmäisaikaan lasketaan kaikki osasairauspäivärahapäivät viimeiseltä kahdelta vuodelta. Jos osasairauspäivärahoikeuden enimmäisaika täyttyy, voi saada päivärahaa saman sairauden vuoksi uudelleen vasta, kun on ollut työkykyinen vuoden ajan. Mikäli työntekijä sairastuu osasairauspäivärahakauden aikana niin, että sairaus kestää yli 10 arkipäivää, hän siirtyy takaisin sairauspäivärahalle. Terveystilan kohennuttua työntekijä voi palata takaisin osa-aikaiseen työntekoon ja on jälleen oikeutettu osasairauspäivärahaan. Osasairauspäiväraha ei makseta työnantajalle.

Osasairauspäivärahan hakijan muistilista

Osasairauspäivärahaa voi hakea Kelan asiointipalvelussa tai lomakkeella SV 28. Mukaan liitetään sopimus osa-aikatyöstä tai yrittäjän selvitys työn vähentymisestä sekä lääkärinlausunto B, jossa on selvitys hakijan työkyvyttömyydestä sekä siitä, ettei osa-aikatyö vaaranna hänen terveyttään ja toipumista. Hakuaika on 4 kuukautta takautuvasti. Osasairauspäivärahaa haetaan Kansaneläkelaitokselta.

Lisätietoja www.kela.fi

Sairausvakuutuslaki

5.5 Toimeentulotuki

Jos henkilön tulot ja varat eivät riitä välttämättömiin jokapäiväisiin menoihin, voi hänellä olla oikeus toimeentulotukeen. Toimeentulotuki on viimesijainen toimeentuloturvan muoto ja se on tarkoitettu väliaikaiseksi tukimuodoksi, kunnes henkilö saa hänelle kuuluvia ensisijaisia etuuksia.

Toimeentulotuki koostuu perustoimeentulotuesta ja täydentävästä toimeentulotuesta. Lisäksi kunnan tulee myöntää ehkäisevää toimeentulotukea päättämiensä perusteiden mukaan. Perustoimeentulotukena maksetaan kohtuulliset asumismenot, taloussähkö, kotivakuutus ja vähäistä suuremmat terveydenhuoltomenot. Lisäksi huomioidaan perusosa (yksinasuvalla 417,45 euroa /kk v. 2009), jolla on katettava muut välttämättömät jokapäiväiset menot (mm. ravinto, vaatteet, puhtaus, lehdet, TV, puhelin).

Hakijalla on oikeus saada toimeentulotukipäätös seitsemän arkipäivän kuluessa. Tämä edellyttää, että hakemuksessa on kaikki päätöksenteossa tarvittavat selvitykset. Kiireellisessä tilanteessa toimeentulotukipäätös on tehtävä samana tai viimeistään seuraavana päivänä.

Toimeentulotukea haetaan asuinkunnan sosiaalivirastosta, josta myös saa lisätietoja.

Laki toimeentulotuesta

5.6 Sosiaalinen luotto

Jotkut kunnat myöntävät osana omaa sosiaalitoimeaan pieniä lainoja. Sosiaalinen luotto on tarkoitettu pienituloiselle ja vähävaraiselle henkilölle, joilla ei ole eri syistä, esimerkiksi vakuuksien puuttumisen tai maksuhäiriömerkintöjen vuoksi, mahdollisuutta saada kohtuuhintaista lainaa esimerkiksi pankista. Sosiaalista luottoa on voitu myöntää kodin hankintoihin, pieniin asunnon muutostöihin, takuuvuokriin, työn edellyttämän auton tai työvälineiden ostoon, vuokra- ja osamaksurästeihin sekä muihin itsenäiseen selviytymiseen liittyviin menoihin. Mahdollisuutta sosiaaliseen luottoon voi tiedustella oman kunnan sosiaalitoimistosta.

Laki sosiaalisesta luototuksesta

5.7 Talous- ja velkaneuvonta

Jos henkilö tarvitsee apua maksu- ja velkaongelmien hoidossa, hänen tulee varata aika oman kunnan talous- ja velkaneuvojalta. Neuvojat auttavat kokonaistilanteen kartoittamisessa, sovintoratkaisuehdotusten laatimisessa, velkajärjestelyhakemusten ja maksuohjelman laatimisessa ja tarkistamisessa sekä kertovat tarvittaessa muista tukipalveluista. Neuvottelijat voivat olla myös mukana sovintoneuvotteluissa velkojien kanssa. Neuvonta on maksutonta.

Lisätietoja saa oman kunnan talous- ja velkaneuvontayksiköstä tai www.takuusäätiö.fi

Laki talous- ja velkaneuvonnasta

5.8. Eläkejärjestelmä

Suomen eläketurva koostuu kahdesta järjestelmästä, jotka täydentävät toisiaan. Ne ovat asumisaikaan perustuva kansaneläke sekä omaan työhön ja yrittäjyyteen perustuva ansioeläke. Kansaneläkettä maksetaan vain silloin, mikäli ei ole oikeutta ansioeläkkeeseen tai sen määrä on vähäinen.

Eläkejärjestelmään kuuluvat seuraavat eläkkeet:

- Vanhuuseläke 63-68-vuotiaasta alkaen. Kansaneläkkeen vanhuuseläkeikä on edelleen
- 65 vuotta.
- Varhennettu vanhuuseläke 62-vuotiaana.
- Työkyvyttömyyseläke ja kuntoutustuki (kansaneläkkeenä 16-64-vuotiaana, työeläkkeenä
- 18-62-vuotiaana). Ansioeläkkeenä myös osatyökyvyttömyyseläke.
- Yksilöllinen varhaiseläke (sitä voi saada vain ennen vuotta 1944 syntynyt henkilö)
- Työttömyyseläke (sitä voi saada vain v. 1950 ja aiemmin syntyneet 60-64-vuotiaat
- pitkäaikaistyöttömät)

- Osa-aikaeläke vain ansieläkkeenä (sitä voivat saada v. 1947 ja myöhemmin syntyneet
- 58 - 67-vuotiaina, v. 1946 ja aikaisemmin syntyneet 56 - 64-vuotiaina).
- Perhe-eläkkeet (lesken ja lapsen eläkkeet)

5.8.1 Kuntoutustuki

Kuntoutustuki on työkyvyttömyyseläke, joka vastaa entistä määräaikaista työkyvyttömyyseläkettä. Sitä voi saada joko kansaneläke- tai ansieläketurvan kautta. Se myönnetään määräaikaisena hakijan hoidon ajaksi tai kuntoutumisen edistämiseksi ja työhön paluun tukemiseksi tilanteissa, joissa sairauspäiväraha ei ole ollut riittävä työkyvyn palautumiseen. Kuntoutustuen edellytyksenä on, että hakijalle on laadittu hoito- tai kuntoutussuunnitelma, joka sisältyy lääkärinlausuntoon. Kuntoutustuki voidaan myöntää myös hoito- ja kuntoutussuunnitelman valmistelun ajaksi.

Kuntoutustuen määrä vastaa täyttä työkyvyttömyyseläkettä, jos työkyky on alentunut vähintään 3/5 eli 60 prosenttia. Työeläkelaitoksen kuntoutuspäätöksen saaneelle asiakkaalle maksetaan eläkkeen määrä korotettuna 33 prosentilla aktiivisen kuntoutuksen ajalta. Kansaneläkkeenä maksettua kuntoutustukea saava voi saada eläkkeen saajien kuntoutusrahaa kuntoutuksen ajalta.

Osakuntoutustuki voidaan myöntää, jos työkyky on alentunut vähintään 40 prosenttia. Se voidaan myöntää työhön paluun tukemiseksi myös, jos täysi työkyvyttömyyseläke lakkautetaan tai kuntoutustuki päättyy. Se on osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruinen.

Kansaneläkelaki
Työeläkelait

5.8.2 Kelan työkyvyttömyyseläke

Sairauden johtaessa työkyvyttömyyteen haetaan ensin yleensä sairauspäivärahaa, jota maksetaan enintään 300 arkipäivältä. Kun sairausvakuutuksen päivärahan enimmäisaika on täyttynyt ja kuntoutusmahdollisuudet selvitetty, voi hakea työkyvyttömyyseläkettä.

Kansaneläkelain mukaiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen on oikeus henkilöllä,

- jonka muut eläkkeet ja korvaukset jäävät alle pienimpään kansaneläkkeeseen oikeuttavan tulorajan (12 337 - 13 851 euroa/vuosi v. 2008).
- joka täyttää erikseen säädetyt Suomessa asumista koskevat vaatimukset
- joka on 16 - 64-vuotias
- jonka sairaus, vika tai vamma estää kohtuullisen toimeentulon turvaavan työntöön tai työskentelyn omassa taloudessa taikka joka on pysyvästi sokea, liikuntakyvytön tai avuton.

Työkyky arvioidaan yleensä lääkärinlausunnon (tuore B-todistus) perusteella. Hakijan ikään, ammattiin, koulutukseen, asuinpaikkaan ja mahdollisuuksiin saada ammattitaitoaan vastaavaa työtä kiinnitetään arvioinnissa myös huomiota. Hakemukseen on lääkärintodistuksen lisäksi liitettävä myös muut selvitykset, joihin haluaa vedota. Jos hakija on täyttänyt 60 vuotta, eläkeoikeuden arvioinnissa painotetaan myös työkyvyttömyyden ammatillista luonnetta.

Kansaneläkkeenä maksettavan työkyvyttömyyseläkkeen suuruus vaihtelee 6,21 eurosta 584,13 euroon kuukaudessa. Eläkevähenteinen kansaneläke määräytyy omien työ- ja virkaeläkkeiden, leskeneläkkeen sekä eläkkeisiin rinnastettavien muiden jatkuvien korvausten mukaan (tapaturma- tai liikennevakuutuksen taikka sotilasvammalain nojalla maksettavat korvaukset). Eläkkeen suuruuteen vaikuttaa myös avio- tai avoliitto. Jos eläkkeet ja korvaukset ylittävät laissa säädetyt tulorajat 1075,30 (avio- tai avoliitossa) tai 1207,38 (yksinäinen) euroa kuukaudessa, ei kansaneläkettä jää maksettavaksi.

Kansaneläkelaki

5.8.3 Eläkkeen lepäämään jättäminen

Täydellä kansaneläkelain 12 §:n 2 momentin mukaisella työkyvyttömyyseläkkeellä olevilla on mahdollisuus jättää eläkkeensä lepäämään vähintään kuuden kuukauden ja enintään viiden vuoden ajaksi, jos hän ryhtyy ansiotyöhön ja ansaitsee 588,66 euroa (v. 2008) kuukaudessa tai enemmän. Lepäämässä olevaa eläkettä ryhdytään maksamaan uudelleen, jos työnteko lakkaa tai ansiotulot jäävät alle edellä mainitun tulorajan. Eläkkeensä lepäämään jättävälle henkilölle maksetaan ylintä vammaistukea 387,20 euroa enintään 24 kuukauden ajan

Kansaneläkelaki

5.8.4 Työkyvyttömyyseläke ansioeläkkeenä

Työkyvyttömyyseläkkeen voi saada työntekijä, jolla on työkykyä alentava sairaus, vika tai vamma ja jonka työkyvyn voidaan siksi arvioida myös jo kulunut aika huomioon ottaen olevan alentunut. Terveystilan lisäksi eläkeoikeutta ratkaistaessa otetaan huomioon henkilön kyky hankkia ansiotuloja sellaisella saatavissa olevalla työllä, johon hänen kohtuudella voidaan olettaa kykenevän. Ratkaisussa otetaan lisäksi huomioon henkilön koulutus, aiempi toiminta, ikä, asumisolosuhteet ja muut näihin verrattavat seikat. 60 vuotta täyttäneen henkilön eläkeoikeuden arvioinnissa painotetaan myös työkyvyttömyyden ammatillista luonnetta.

Työkyvyttömyyseläke karttuu tehdystä työstä ja usein siihen liittyy myös tulevan ajan oikeus eli eläkeiän täyttymiseen jäljellä oleva aika. Täysi työkyvyttömyyseläke voi alkaa tavallisesti vasta 300 arkipäivän sairauspäiväraajakson päätyttyä ja kuntoutustarpeen selvittämisen jälkeen. Se maksetaan, jos työkyvyn aleneminen on ainakin 3/5. Täysi työkyvyttömyyseläke myönnetään toistaiseksi, jos työkyvyn palautuminen hoidon tai kuntoutuksen keinoin vaikuttaa epätodennäköiseltä. Eläkettä voidaan maksaa takautuvasti enintään vuoden ajalta.

Osatyökyvyttömyyseläke maksetaan silloin, jos työkyky on alentunut vähintään 2/5. Oikeudesta osatyökyvyttömyyseläkkeeseen on mahdollista hakea ennakkopäätös, joka pääsääntöisesti sitoo eläkelaitosta noin kymmenen kuukauden ajan, jolloin on mahdollisuus neuvotella työnantajan kanssa osa-aikatyön tekemisen mahdollisuudesta. Työnteko eläkkeen ohella ei kuitenkaan ole osatyökyvyttömyyseläkkeen maksamisen edellytys. Osatyökyvyttömyyseläke on puolet täydestä työkyvyttömyyseläkkeestä. Työkyvyttömyyseläkehakemukseen on liitettävä mahdollisimman tuore lääkärinlausunto B sekä muut selvitykset, joihin haluaa vedota.

Pysyvästi sokeita, liikuntakyvyttömiä ja kansaneläkelain mukaisesti pysyvästi avuttomia henkilöitä pidetään aina työkyvyttöminä ja eläkkeeseen oikeutettuina, vaikka he olisivat ansiotyössä.

Työeläkelait

5.8.5 Eläkeläisen oikeus ansiotuloihin

Eri eläkelajeissa on omat säännöksensä ansiotyön tekemisestä eläkkeellä oltaessa. Jos eläkkeellä oleva suunnittelee ansiotyön aloittamista, on hänen aina ilmoitettava siitä eläkelaitokselleen ja pyydettävä sieltä yksilökohtainen selvitys siitä kuinka paljon on mahdollista ansaita eläkkeen ohella. Eräissä työeläkkeissä on tarkat euromäärät, joita eläkkeensaajan ansiotulot eivät saa ylittää. Tulorajojen ylittyessä eläke voidaan lakkauttaa. Työeläkelaitokselle on aina myös ilmoitettava muutoksista työkyvyssä.

Eläkkeellä ollessa voi pääsääntöisesti ansaita seuraavasti:

Vanhuuseläke: ei ansiorajoituksia.

Varhennettu vanhuuseläke: ei ansiorajoituksia.

Työkyvyttömyyseläke kansaneläkelain mukaan: 588,66 euroa (2008)

Täysi työkyvyttömyyseläke työeläkelakien mukaan: enintään 40 % työkyvyttömyyden alkamista edeltävästä vakiintuneesta keskiansiosta

Osatyökyvyttömyyseläke: enintään 60 % työkyvyttömyyden alkamista edeltävästä vakiintuneesta keskiansiosta.

Yksilöllinen varhaiseläke: Jos ansiot yli 273,37 euroa/ kk, eläke puolitetaan. Jos ansiot yli 60 % eläkepalkasta/keskikuukausiansiosta, eläkettä ei makseta, vaan se jää lepäämään enintään viideksi vuodeksi.

Osa-aikaeläke: ansioiden oltava kuukaudessa 35 - 70 % vakiintuneesta ansiosta. Yrittäjänä toimintaa jatkavan yrittäjän YEL- työtulon pitää olla 50 % keskimääräisestä työtulosta.

Työttömyyseläke: enintään 624,14 €/kk.

Kansaneläkelaki

Työeläkelait

6. SAIRAANHOITO

Marja-Liisa Nuotio ja Tarja Pajunen

6.1 Kelan sairaanhoitokorvaukset

Kela korvaa sairausvakuutuslain nojalla osan yksityislääkärin ja -hammaslääkärin palkkioista sekä tutkimuksista ja hoidoista. Korvausta voi hakea myös lääkekuluista sekä sairautteen ja kuntoutukseen liittyvistä matkakustannuksista.

6.1.1 Yksityislääkärin ja -hammaslääkärin palkkio, tutkimus ja hoito

Asiakas maksaa aina itse osan yksityislääkärin ja -hammaslääkärin palkkioista, hammashoidon kuluista sekä tutkimuksen ja hoidon kuluista. Kelan korvaus maksetaan korvaustaksojen perusteella, jotka on säädetty valtioneuvoston asetuksessa. Näiden vahvistet-

tujen taksojen mukaan korvauksen saa maksetusta hoidosta. Taksa ei ole yläraja yksityisten hoitokulujen suuruudelle. Palkkio voi siis olla paljon suurempi kuin korvaustaksa.

Lääkäripalkkioissa korvaus on 60 % Kelan taksasta. Tutkimuksista ja hoidoista korvaus on 75 % taksasta omavastuun (13,46 €) ylittävältä osalta.

6.1.2 Yksityinen hammashoito

Yksityisestä hammashoidosta korvaus maksetaan samoin perustein kuin muusta yksityislääkäriin hoidosta ja tutkimuksesta. Yksityisen hammaslääkäriin tekemä tutkimus ja ehkäisevä hoito korvataan vain kerran kalenterivuodessa. Yksityisen suuhygienistin ohjaus ja hoito korvataan, jos se on hammaslääkäriin määräyksellä tehtävää ja tapahtuu hammaslääkäriin kanssa samassa yksikössä. Hammashoitoa järjestetään sekä kunnallisina että yksityisten hammaslääkärien antamina palveluina.

Rintamaveteraaneille ja miinanraivaajille on erityiskorvauksia, joista saa lisätietoja Kelasta.

6.1.3 Suorakorvausmenettely

Kelan korvaus maksetaan nykyisin lähes aina suorakorvausmenettelyllä. Kela-korttia näytämällä korvausta ei tarvitse hakea erikseen. Jos suorakorvausmenettelyä ei ole, voi korvauksen hakea Kelan toimistosta tai lähettää hakemuksen maksutta Kelan toimistoon palautuskuorissa, joita on mm. lääkäriasemilla, hammaslääkäriin vastaanotoilla ja apteekkeissa. Korvaushakemus on lääkäripalkkiolomakkeen ja tutkimus- ja hoitomääräyksen kääntöpuolella tai erillisellä lomakkeella SV 127. Sairaanhoidokorvaus on haettava kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun maksu on suoritettu.

6.1.4 Yksityissairaalan hoitokustannukset

Yksityissairaalan hoitokustannuksista saa Kela-korvausta. Julkisella sektorilla sairaalassa 31.3.2008 jälkeen annetusta erikoismaksuluokan hoidosta ei saa enää sairausvakuutuskorvausta.

6.1.5 Lääkärintodistukset

Yleensä lääkärintodistukset ovat maksullisia eikä niistä saa korvausta. Tiettyjen lääkäriinlausuntojen palkkioista voi kuitenkin anoa Kela korvausta. Tällaisia ovat yksityislääkäriin kirjoittamat lausunnot lääkekorvaus- tai sairauspäivärahaa varten ja todistukset, jotka Kela on pyytänyt lisäselvityksiä varten. Korvausta ei makseta, kun lääkärintodistus hankitaan esimerkiksi ajokorttia, oppilaitokseen pyrkimistä, työhöntulotarkastusta tai eläkkeen hakemista varten.

6.1.6 Lääkekustannusten korvaukset, lääkevaihto ja lääkkeiden maksukatto

Kelasta voi hakea korvausta lääkkeistä, perusvoiteista ja kliinisistä ravintovalmisteista, joita lääkäri on määrännyt sairauden hoitoon. Kelan korvauksen saa yleensä jo apteekissa esittämällä Kela-kortin. Kela voi korvata lääkäriin määräämiä lääkkeitä vain, jos lääkkeiden

hintalautakunta on vahvistanut lääkkeelle korvattavuuden ja kohtuullisen tukkuhinnan. Markkinoilla on siis myös reseptilääkkeitä, joista ei saa sairausvakuutuskorvausta.

Kela korvaa vain tarpeellisia lääkekustannuksia. Edellytyksenä on, että lääketta käytetään annostusohjeen mukaisesti. Lääkkeitä korvataan enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan ja mahdollisimman edullisina pakkauskokoina. Jos lääkkeitä tarvitaan pidemmäksi ajaksi kuin kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan, tulee ottaa yhteyttä Kelaan. Lääkekuluja ei korvata, jos lääkkeet on määrätty terveydentilan ylläpitämiseksi tai sairauden ehkäisemiseksi.

Lääkeostoista maksetaan korvauksia kolmessa eri korvausryhmässä. Korvaukset maksetaan prosenttiosuutena lääkkeen hinnasta.

Korvausryhmät

1. Peruskorvattavuus

Reseptilääkkeiden peruskorvaus on 42 prosenttia. Suurin osa reseptilääkkeistä kuuluu tähän korvausryhmään.

2. Erityiskorvattavuus

Jos sairaus on vaikea ja pitkäaikainen, voi Kelasta anoa erityiskorvattavuutta tarvittavalle lääkeshoidolle. Erityiskorvattavuutta haetaan lääkärin kirjoittamalla B-lausunolla. Mikäli erityiskorvattavuus myönnetään, toimitetaan uusi Kela-kortti, jossa on merkintä korvattavuusoikeudesta ja mahdollisesta määräajasta. Erityiskorvattavuus myönnetään niistä lääkkeistä, jotka on ostettu sen jälkeen, kun B-lääkärinlausunto on saapunut Kelan toimistoon. Korvauksen saaminen ja korvausluokka määräytyvät sairauden ja sen vaikeusasteen mukaan.

Peruskorvaus	Peruskorvaus on 42 prosenttia lääkkeen hinnasta.
Alempi erityiskorvaus	Alempi erityiskorvaus on 72 prosenttia lääkkeen hinnasta.
Ylempi erityiskorvaus	Ylempi erityiskorvaus on 100 prosenttia, mutta jokaisesta samalla kertaa ostetusta lääkkeestä asiakas maksaa 3 euron omavastuun.

Lähde: www.kela.fi

Rajoitetusti peruskorvattavat lääkkeet

Osa kalliista lääkkeistä on rajoitetusti peruskorvattavia. Näitä lääkkeitä käytetään vain erillisten käyttöaiheiden mukaisesti ja peruskorvattavuutta täytyy hakea erikseen B-lääkärinlausunnolla. Oikeuden perus- tai erityiskorvattavuuteen tietyissä sairauksissa voi saada erityisehdoin reseptimerkinnällä.

Lääkevaihto

Lääkärin määräämä lääke voidaan apteekissa vaihtaa halvempaan vastaavaan valmistukseen. Vaihto tehdään sellaisten lääkevalmisteiden kesken, jotka sisältävät samaa lää-

keainetta ja ovat teholtaan ja turvallisuudeltaan vastaavia. Lääkelaitos vahvistaa luettelon keskenään vaihtokelpoisista valmisteista.

Lääkevalmistetta ei vaihdeta, jos lääkäri kieltää vaihdon reseptimerkinnällä. Myös potilas itse voi kieltää lääkkeen vaihdon. Lääkekorvaus maksetaan 31.3.2009 saakka ostetun lääkkeen hinnasta.

Lääkelaki

Lääkkeiden viitehintajärjestelmä osaksi korvausjärjestelmää

Lääkkeiden viitehintajärjestelmä otetaan käyttöön 1.4.2009. Viitehintaryhmään kuuluvat keskenään vastaavat, samaa lääkeainetta sisältävät lääkevalmisteet, joille on vahvistettu korvattavuus. (ks. lääkevaihto).

Viitehintajärjestelmä koostuu viitehintaryhmistä, jotka perustuvat Lääkelaitoksen ylläpitämään luetteloon keskenään vaihtokelpoisista lääkevalmisteista. Viitehintaryhmälle asetettava viitehintaa on korkein hinta, jonka perusteella ryhmään sisällytetyn lääkevalmisteen korvauksen suuruus voidaan laskea. Viitehintaa asetetaan 1,50 euroa ryhmän edullisimman valmisteen hintaa korkeammaksi, jos edullisimman valmisteen hinta on alle 40 euroa ja kaksi euroa korkeammaksi, jos edullisimman valmisteen hinta on 40 euroa tai enemmän.

Jos potilas ostaa lääkevalmisteen, jonka hinta on enintään viitehinnan suuruinen, hänelle maksetaan korvausta (100, 72 tai 42 prosenttia) koko lääkkeen hinnasta. Jos hän ostaa viitehintaa kalliimman lääkkeen, hän joutuu itse maksamaan lääkkeen hinnan ja viitehinnan välisen erotuksen, eikä tämä erotus kartuta lääkkeiden vuotuista maksukattoa.

Lääkäri voi kieltää lääkkeen vaihdon edullisempaan valmisteeseen hoidollisin tai lääketieteellisin perustein tekemällä siitä merkinnän reseptiin. Tällöin potilas saa korvauksen lääkärin määräämästä lääkkeestä ja koko summa kartuttaa vuotuista lääkkeiden maksukattoa.

Sairausvakuutuslaki

Lääkelaki

Annosjakelu

Annosjakelu tarkoittaa, että lääkkeet pakataan valmiiksi kerta-annoksiin. Annosjakeluun siirtymisen voi ottaa lääkärin kanssa esille, jos asiakas on yli 75-vuotias ja käytössä olevia annosjakeluun soveltuvia (tabletteja ja kapseleita) korvattavia lääkkeitä on vähintään kuusi. Mikäli lääkäri katsoo annosjakelun tarpeelliseksi, hän tekee merkinnän lääkemääräykseen.

Annosjakelusta perittävästä palkkiosta Kela korvaa 42 prosenttia (enintään kolmen euron suuruudesta jakelupalkkiosta) viikon lääkkeistä. Omavastuuosuus ei kerrytä vuotuista lääkekattoa.

Sairausvakuutuslaki

Lääkekustannusten maksukatto

Maksetuilla lääkekustannuksilla on vuotuinen kattosumma. Oikeus lisäkorvaukseen syntyy, jos saman kalenterivuoden aikana korvatuista lääkkeistä, kliinisistä ravintovalmisteista ja perusvoiteista maksetut omavastuuosuudet ylittävät 672,70 euroa (v. 2009).

Vuotuisen omavastuuosuuden täytyttyä potilas maksaa 1,50 euroa/lääke ja Kela korvaa loput lääkkeen hinnasta. Maksukattoa eivät kartuta lääkkeet, joista ei saa sairausvakuutuskorvausta.

Mikäli 1.4.2009 jälkeen ostamasi lääke kuuluu viitehintaryhmään ja on viitehintaa kalliimpi, ei viitahinnan ylittävä osuus kartuta maksukattoa.

Kela seuraa lääkeostoja apteekista saatujen tietojen perusteella. Kun omavastuuraja on ylittynyt, Kela lähettää tästä tiedon ja samassa kirjeessä erillisen ilmoituksen apteekissa esitettäväksi. Apteekissa tulee esittää reseptilääkeoston yhteydessä Kela-kortti ja Kelan lähettämä ilmoitus. Tällöin lisäkorvauksen saa suoraan apteekista. Lisäkorvausta voi hakea kuitteja vastaan myös jälkikäteen Kelasta (lomake SV178) viimeistään kuuden kuukauden kuluessa sen vuoden päättymisestä, jonka aikana kattosumma on täyttynyt.

6.1.7 Matkakustannusten korvaukset ja maksukatto

Kela korvaa sairauden ja kuntoutuksen vuoksi tehtyjä matkakuluja. Korvausta voi hakea matkoista lääkäriin, lääkärin määräämään tutkimukseen tai hoitoon terveyskeskukseen, sairaalaan tai yksityiselle lääkäriasemalle. Kela maksaa yleensä korvauksen matkasta lähimpään lääkäriin, tutkimus- tai hoitolaitokseen halvimman kulkuneuvon mukaan. Erikseen tehtyä lääkkeiden hakumatkaa apteekkiin ei korvata.

Matkasta yleisillä kulkuneuvoilla ei yleensä tarvitse liittää mukaan kuittia, mutta selvitys (SV4 ja SV40) matkan kohteesta on tarpeen. Mikäli tarvitaan taksia, omaa autoa tai muuta erityiskulkuneuvoa tulee hoitopaikan henkilökunnan perustella sen käyttö erillisellä todistuksella. Oman auton käytön kustannuksista on mahdollista saada korvausta 0,20 euroa/kilometri.

Matkakorvaus kuntoutusmatkoista

Kela korvaa kuntoutuksesta aiheutuneita matkakuluja. Matkat Kelan kuntoutukseen korvataan Kelan tekemän kuntoutuspäätöksen perusteella.

Muille, esimerkiksi järjestöjen toteuttamille sopeutumisvalmennuskursseille matkat korvataan, jos kurssille on hakeuduttu lääkärin kirjallisella läheteellä, jossa on lääkärin suositus kurssille hakeutumisesta. Kurssiohjelmassa tulee olla lääkärin tai sairausvakuutuslaissa tarkoitetun muun terveydenhuollon ammattihenkilön (sairaanhoitaja, terveydenhoitaja, kättilö, fysioterapeutti, laboratoriohoitaja, erikoishammasteknikko tai psykologi) antamaa hoitoa, tutkimusta tai hoidon opastusta.

Matkakorvaushakemuksen liitteenä tulee olla siis kurssiohjelma ja osallistumistodistus, jossa on kurssin järjestäjän merkintä siitä, kenen lääkärin läheteeseen sopeutumisvalmennuskurssi perustui ja kopio kuntoutuspäätöksestä. Korvausta voi hakea matkakorvauslomakkeella KU 202.

Kun rintamaveteraani osallistuu Valtiokonttorin järjestämään kuntoutukseen, Kela maksaa hänen matkakulunsa kokonaan.

Saattaja

Jos matkan aikana tarvitaan välttämättä saattajaa, myös tämän matkakuluista voi saada korvausta. Edellytyksenä on, että hoitohenkilökunta on katsonut saattajan tai perheenjäsenen hoitoon osallistumisen tarpeelliseksi sairauden perusteella.

Potilaan ja hänen saattajansa matkat korvataan yleensä sen mukaan, mitä matka olisi tullut maksamaan halvinta matkustustapaa käyttäen (yleensä junalla tai linja-autolla). Muu matkustustapa, kuten oma auto, tulee erikseen perustella terveydenhuollosta saatavalla todistuksella.

Yöpyminen

Kelasta voi hakea yöpymisrahaa, jos matkalla joudutaan yöpymään tutkimuksen, hoidon tai liikenneolosuhteiden takia. Sitä voi saada enintään 20,18 euroa vuorokaudessa. Yöpymisskustannusten maksamisesta tulee esittää kuitti.

Matkakustannusten katto

Sairauden tai kuntoutuksen vuoksi tehtyjen matkojen omavastuuosuus on 9,25 euroa yhteen suuntaan tehdyiltä matkalta. Vuotuinen omavastuuosuuksien eli matkakustannusten katto on 157,25 euroa ja se on yhteinen sekä sairauden että kuntoutuksen vuoksi tehdyille matkoille. Jos omavastuuosuudet ylittävät kalenterivuoden aikana vuotuisen omavastuuosuuden, Kela korvaa ylittävän osan kokonaan. Kela seuraa vuotuisen omavastuuosuuden täyttymistä ja lähettää sen täytyttyä asiakkaalle matkakustannusten omavastuukortin. Myös omavastuuta halvemmat, tarpeelliset matkakulut kartuttavat vuotuista kattosummaa, joten kaikki matkakuitit kannattaa säästää. Matkakustannukset voivat olla potilaan omia, hänen saattajansa tai perheenjäsenen kustannuksia. Korvausta tulee hakea kuuden kuukauden kuluessa matkan maksamisesta.

Mikäli autoilija (tai kuljetuspalvelun tuottaja) on tehnyt Kelan kanssa valtakirjasopimuksen, asiakkaan ei tarvitse maksaa matkan omavastuuosuutta silloin, kun asiakkaalla on esittää omavastuukortti autoilijalle. Mikäli kuljettaja perii omavastuun, voit hakea matkakuluista korvausta Kelasta.

Valtakirjasopimusmenettely

Asiakas voi valtuuttaa kuljetuspalvelun tuottajan, esim. taksin, hakemaan puolestaan sairausvakuutuksen matkakorvausta allekirjoittamalla valtakirjan. Tällöin hän maksaa yhden-suuntaisesta kyydistään omavastuuosuuden. Menettely edellyttää, että kuljetuspalvelun tuottaja on tehnyt asiasta valtakirjasopimuksen Kelan kanssa.

6.2. Kelan sähköinen asiointipalvelu; sairaanhoitokustannukset

Kelan asiointipalvelussa voi seurata sairaanhoitokorvauksien ja hakemusten käsittelyä ja eri vaiheita. Tiedoissa näkyvät kaikki korvaukset, jotka on maksettu hakijalle itselle, terveydenhuollon palvelujen tuottajalle (esim. yksityiset lääkäriasemat) tai muulle saajalle. Asiointipalvelussa voi seurata myös lääkekustannusten ja matkojen vuotuisten omavastuuosuuksien täyttymistä. Palvelusta näkee, paljonko hakijalle tai kuljetuspalvelun tuottajalle on maksettu matkakorvauksia. Palveluun kirjaututaan verkkopankkitunnuksilla tai sähköisellä henkilökortilla. (Ks. luku1.4)

Tietoa lääkkeiden, perusvoiteiden ja kliinisten ravintovalmisteiden hinnoista, korvattavuudesta ja keskenään vaihtokelpoisista lääkkeistä voi hakea Lääkehaku-palvelulla (www.kela.fi/laakehaku). Sairausvakuutuskorvauksen perusteena olevat taksat ovat nähtävissä taksaluettelossa.

Hakupolku Kelan lääkehakuun ja sähköiseen asiointipalveluun

Lääkehakuun

Valitse pääsivulta www.kela.fi Kun sairastat painike. Siirry lääkekorvaukset osioon sivun vasemmasta reunasta olevasta palkista ja valitse lääkehaku. Valitse hakuhakuperusteista vain yksi, esimerkiksi valmisteen nimi tai lääkeaine.

Sähköinen asiointipalvelu

Valitaan pääsivulta www.kela.fi Asioi sähköisesti painike. Valitaan kirjautu asiointipalveluun. Sisäänkirjautumistavaksi valitaan joko sirullisen henkilökortin tai verkkopankin tunnukset, kirjaututaan sisään, tarkistetaan omat näkyvillä olevat henkilötiedot, muutetaan tarvittaessa ja lopuksi hyväksytään. Tästä ohjelma siirtyy henkilökohtaiseen asiointipalveluun. Asiointin jälkeen tulee muistaa kirjautua palvelusta ulos. (Ks. luku 1.4.)

Taksaluettelo

www.kela.fi / Kun sairastat / Sairaanhoidokorvaukset / Taksaluettelo.

Sairausvakuutuslaki

6.3. Julkisen terveydenhuollon maksut ja maksukatto

Julkisen terveydenhuollon palveluista ei saa sairausvakuutuskorvausta. Maksut ovat kaikille kuntalaisille samat, mutta voivat vaihdella kuntakohtaisesti.

Terveyskeskusmaksu voi olla yli 18 -vuotiailla 3 x kertamaksu vuodessa tai vuosimaksu. Maksut eivät koske veteraaneja, joilla on veteraanitunnus. Erikoislääkärissä käynnit maksavat yleislääkärikäyntejä enemmän.

Alle 18-vuotiailta ei peritä maksua terveystieteiden tutkimuskeskuksen antamista avopalveluista (esimerkiksi käynti lääkärin vastaanotolla tai hammashoidossa). Vuodeosastohoidosta voidaan tämän ikäiseltä periä hoitopäivämaksu sekä terveystieteiden tutkimuskeskuksessa että sairaalassa enintään 7 päivältä kalenterivuodessa. Sairaalan poliklinikkakäynnistä peritään maksu myös alle 18-vuotiailta.

Käyttämättä ja peruuttamatta jääneestä terveystieteiden tutkimuskeskuksen lääkärin ja hammaslääkärin tai poliklinikan vastaanottoajasta voidaan periä sakkomaksu 15 vuotta täyttäneiltä.

Terveystieteiden tutkimuskeskusmaksut

Terveystieteiden tutkimuskeskuksessa ei peritä maksua neuvolakäynneistä, käynnistä terveydenhoitajan vastaanotolla eikä laboratorio- tai röntgentutkimuksissa.

Terveystieteiden tutkimuskeskuksen kertamaksu voi olla enintään 12,80 euroa ja se voidaan periä kolmelta käyntikerralta kalenterivuodessa. Vaihtoehtona kertamaksulle on vuosimaksu, joka on enintään 25,60 euroa kalenterivuodessa.

Terveyskeskuksen päivystyskäynniltä voidaan periä enintään 17,50 euroa. Päivystysmaksu voidaan periä arkisin klo 20-8 välillä sekä lauantaisin, sunnuntaisin ja pyhäpäivinä. Maksu voidaan periä myös vuosimaksun maksaneelta tai henkilöltä, joka on käynyt 3 kertaa vastaanotolla.

Sakkomaksu voidaan periä käyttämättä ja peruuttamatta jääneestä terveyskeskuslääkärin vastaanottoajasta, hammashuollon ajasta tai kalliin kuvantamistutkimuksen (esimerkiksi röntgen-, ultraääni- tai magneettikuvaus) ajasta. Maksu on enintään 31,50 euroa ja se voidaan periä 15 vuotta täyttäneiltä.

Lääkärintodistuksesta ei peritä terveyskeskuksessa maksua silloin, kun todistus liittyy hoitokäyntiin (esim. sairauslomastodistus työnantajalle). Maksua ei saa periä myöskään nuorison terveystodistuksesta, joka on koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon käyntien yhteydessä kerättyihin tietoihin perustuva terveystodistus. Muut lääkärintodistukset ovat maksullisia. Ajokortin saamiseksi tarvittavan lääkärintodistuksen maksu on enintään 38 euroa ja muiden maksullisten todistusten enimmäismaksu on 31,50 euroa.

Kunnallinen hammashoito

Hammashoitoa järjestetään sekä kunnallisina että yksityisten hammaslääkärien antamina palveluina.

Kunnalliseen hammashoittoon voivat hakeutua kaikenikäiset kansalaiset. Lisätietoja hoitoon pääsyajoista ja maksuista saa kuntien hammashoitoloista. Kunnallinen hammashoito on maksutonta alle 18-vuotiaille.

Hammashoidosta peritään perusmaksu, jonka summa määräytyy hoidon antajan koulutuksen mukaan. Esimerkkejä perusmaksuista:

- suuhygienisti 7 euroa
- hammaslääkäri 9 euroa
- erikoishammaslääkäri 13 euroa

Lisäksi suoritetuista toimenpiteistä peritään aina erillinen maksu niiden laadun ja laajuuden mukaan.

Sairaalamaksut

Sairaalat voivat periä maksua poliklinikkakäynniltä, päiväkirurgisista toimenpiteistä, hoitopäivältä, sarjahoidosta ja kuntoutuksesta.

Sairaalan poliklinikkamaksu on enintään 25,60 euroa käynniltä.

Päiväkirurgisesta toimenpiteestä voidaan periä enintään 83,90 euroa. Tällainen toimenpide on esimerkiksi poliklinikan leikkaussalissa tehtävä leikkaus, joka edellyttää nukutusta, laajaa puudutusta tai suonensisäistä lääkitystä. Päiväkirurgian maksun lisäksi voidaan periä hoitopäivämaksu silloin, kun potilas joutuu ennalta suunnittelemttomasti jäämään hoitoon yön yli komplikaation tms. vuoksi. Sairaalan hoitopäivä maksaa 30,30 euroa. Psykiatrisessa sairaalassa maksu on 14 euroa. Päivä- tai yöhoito sairaalassa maksaa enintään 14 euroa vuorokaudessa.

Pitkäaikaisesta laitoshoidosta peritään enintään 82 prosenttia hoidettavan nettotuloista. Jos laitoshoidossa olevalla on kotona asuva pienempituloisempi puoliso, maksu on 41 prosenttia puolisojen yhteenlasketuista nettotuloista. Tuloista on jätävä vähintään 90 euroa henkilön omaan käyttöön.

Sarjahoito maksaa enintään 7 euroa hoitokerralta. Maksun voi periä enintään 45 käynnistä kalenterivuodessa. Sarjahoitoa ovat muun muassa jatkuva dialyysihoito, säde- tai sytostaattihoito ja lääkinällinen kuntoutus.

Kuntoutushoidosta voidaan periä enintään 10,50 euroa hoitopäivältä, kun vammaisen tai kehitysvammaisen saa kuntoutushoitoa laitoksessa.

Sairaalassa kirjoitettavasta lääkärintodistuksesta voidaan periä sen laadusta riippuen enintään 31,50 euroa. Muuten lausuntojen hinnat ovat samat kuin terveystieteissä.

Sakkomaksu voidaan periä käyttämättä ja peruuttamatta jääneestä palvelusta. Maksu on enintään 31,50 euroa ja se voidaan periä 15 vuotta täyttäneiltä. Maksun saa periä peruuttamattomasta erikoissairaanhoidon avohoidon ajasta ja kalliin kuvantamistutkimuksen (esim. röntgen-, ultraääni-, magneettikuvaus tai tietokonetomografia) ajasta.

Kotipalvelu- ja kotisairaanhoitomaksut

Kotipalvelun ja kotisairaanhoidon maksut määräytyvät sen mukaan, onko hoito tilapäistä vai jatkuvaa. Tilapäisestä kotipalvelusta voidaan periä kunnan päättämä kohtuullinen maksu, kuitenkin enintään 12,80 euroa lääkärin tai hammaslääkärin suorittamasta kotikäynnistä ja enintään 8,10 euroa muun henkilön (esim. kodinhoitajan tai sairaanhoitajan) suorittamasta kotikäynnistä.

Jatkuvasta kotihoidosta peritään kuukausimaksu, joka määräytyy palvelun laadun, määrän ja saajan maksukyvyyn sekä perheen koon mukaan. Maksukykyä määriteltäessä otetaan huomioon palvelun saajan ja hänen kanssaan yhteistaloudessa elävän puolison tulot.

Palveluseteli

Kunnat voivat antaa tulojen mukaan määräytyvän palvelusetelin, jolla asiakas voi itse hankkia tarvitsemansa kotipalvelun ja kotisairaanhoidon palvelut kunnan hyväksymältä palveluntuottajalta. Palvelusetelin arvo määräytyy tulojen perusteella. Asiakas maksaa itse sen osan palvelun hinnasta, joka ylittää setelin arvon.

Sosiaalihuoltolaki

Kotisairaala

Kotisairaalahoido on lääkärijohtoista, hoitotiimin antamaa ympärivuorokautista kotihoitoa, joka korvaa laitoshoidon. Kotisairaalan hinnat selviävät oman kotikunnan terveystoimesta.

Hoitotarvikkeet

Kotona tapahtuvaan sairauden hoitoon on mahdollista saada erilaisia hoitotarvikkeita, kuten diabeetikon hoitovälineitä, sidetarpeita, avannetarvikkeita tai vaippoja. Hoitotarvikkeet ovat maksuttomia, kun ne ovat osa lääkärin antamaa ja valvomaa hoitoa ja niitä on oikeus

saada yksilöllisen tarpeen mukaan. Maksuttomat hoitotarvikkeet voi noutaa itse terveyskeskuksesta tai kotisairaanhoidaja voi tuoda ne kotikäynnin yhteydessä.

Terveydenhuollon maksukatto

Julkisen terveydenhuollon maksuilla on vuotuinen maksukatto, joka on 590 euroa kalenterivuotta kohti. Maksukatto on henkilökohtainen, mutta perheen alle 18-vuotiailta perittävät maksut voi yhdistää toisen huoltajan maksuihin.

Maksukaton täytyttyä loppuvuoden avohoidon palvelut saa pääsääntöisesti maksutta ja lyhytaikaisen laitoshoidon hoitopäivämaksu alenee 14 euroon. Maksukattoon lasketaan mukaan terveyskeskuksen avosairaanhoidon lääkäripalvelut, fysioterapia, sarjahoito, sairaalan poliklinikkamaksut, päiväkirurgian maksu sekä lyhytaikaisen laitoshoidon maksut niin terveydenhuollon kuin sosiaalihuollon laitoksissa.

Maksukattoon ei lasketa mukaan hammashoidon, sairaankuljetuksen, lääkärintodistusten, yksityislääkäriin läheteellä tehtävien laboratorio- ja kuvantamistutkimusten (esim. röntgen-, ultraääni- tai magneettikuvaus) maksuja eikä tulosidonnaisia maksuja.

Maksukaton täyttymistä on seurattava itse. Tätä varten voi pyytää terveyskeskuksesta tai sairaalasta seurantakortin. Alkuperäiset maksukuitit on kuitenkin säilytettävä, sillä ne on esitettävä tarvittaessa ennen kuin saa todistuksen maksukaton täyttymisestä. Todistuksen antaa terveyskeskus tai muu julkinen terveydenhuollon yksikkö.

Laki ja asetus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

6.4. Hoitotakuu, oikeus kiireettömään hoitoon pääsy

Perustuslaissa taataan jokaiselle oikeus kiireelliseen hoitoon pääsyyn. Lakiin perustuva hoitotakuu määrittelee aikarajat, joiden perusteella tulee päästä kiireettömään hoitoon.

Jos hoitoa ei voida antaa määräajassa, kunnan tai kuntayhtymän on hankittava hoito muilta palveluntuottajilta, esimerkiksi toiselta kunnalliselta sairaalalta tai yksityissektorilta, ilman että potilaan asiakasmaksu muuttuu.

Kaikille sairaanhoitopiirin jäsenkuntien asukkaille on järjestettävä palvelut samojen periaatteiden mukaisesti. Terveydenhuollon toimintayksikköjen on julkaistava hoitoon pääsyn odotusajat. Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi internetissä. Lisää tietoa kappaleessa 1.3.2.3.

Erikoissairaanhoidolaki

Kansanterveyslaki

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista eli asiakasmaksulaki

Perustuslaki

Potilaslaki

7. KUNTOUTUS

Marja-Liisa Nuotio ja Tarja Pajunen

7.1 Kuntoutusjärjestelmästä ja kuntoutuksen tavoitteista

Kuntoutuksen avulla tähdätään toimintakyvyn ja työkyvyn paranemiseen tai säilymiseen ja mahdollisimman itsenäiseen selviytymiseen elämän eri tilanteissa. Kuntoutus täydentää ja tehostaa varhaisesta vaiheesta alkaen lääketieteellisen hoidon ja muiden työ- ja toimintakykyisyyttä tukevien palvelujen vaikutusta. Kuntoutus järjestetään yleisten palvelujen ja sosiaalivakuutusjärjestelmien osana.

Tärkeä osa kuntoutumisprosessia on kuntoutujan oma aktiivinen osallistuminen ja sitoutuminen kuntoutuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Kuntoutuja saattaa joutua hakemaan palveluja usealta eri taholta vammasta tai sairaudesta riippuen.

Kuntoutusjärjestelmä Suomessa on monimuotoinen. Kuntoutusta järjestävät sosiaali- ja terveydenhuolto, Kela, vakuutus- ja työeläkelaitokset, opetustoimi, työhallinto ja työterveyshuolto. Lisäksi Raha-automaattiyhdistys rahoittaa potilasjärjestöjen toteuttamaa kuntoutusta. Työsuhteessa olevan kannattaa tiedustella kuntoutusmahdollisuuksiaan työterveyshuollon avulla.

Kuntoutusta järjestävillä eri tahoilla on lakisääteinen yhteistyövelvoite. Kuntoutuja tulee ohjata asianmukaisesti tarvitsemiinsa kuntoutuspalveluihin.

Laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä määrittelee eri tahojen yhteistoiminnasta paikallis-, alue- ja valtakunnallisella tasolla. Laki edellyttää sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisien, työvoima- ja opetusviranomaisten sekä Kelan tekevän yhteistyötä paikallisella, alueellisella ja valtakunnallisella tasolla. Kunnissa tulee toimia kuntoutuksen asiakastyöryhmä, jonka tehtävänä on kehittää eri viranomaisten yhteistyötä. Tässä paikallisessa asiakasyhteistyöryhmässä voidaan käsitellä tarvittaessa myös yksittäisen kuntoutujan asioita hänen kirjallisella suostumuksellaan.

Lisäksi lääninhallitus asettaa alueellista yhteistyötä varten jokaista sairaanhoitopiiriä varten kuntoutuksen asiakasyhteistyötoimikunnan. Valtakunnallisella tasolla Sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimii valtioneuvoston asettama kuntoutusasian neuvottelukunta. Lisätietoa www.kunk.fi

Kuntoutuspalvelut ja -etuudet määräytyvät laajan kuntoutuslainsäädännön perusteella.

Osa kuntoutuksesta on määrärahoihin sidottua, esimerkiksi Kelan harkinnanvarainen kuntoutus.

Lakisääteistä, mutta käytettävissä olevista voimavaroista riippuvaa kuntoutusta on sosiaali- ja terveydenhuollon kuntoutus mukaan lukien vammaispalvelulain tarkoittama sopeutumisvalmennus ja kuntoutusohjaus. Terveydenhuolto vastaa lääkinnällisestä kuntoutuksesta. Sosiaalihuolto vastaa päihdekuntoutuksesta ja sosiaalista toimintakykyä tukevasta kuntoutuksesta.

Lakisääteistä kuntoutusta järjestävät myös peruskoulun erityisopetus, ammatillinen erityisopetus, työvoiman palvelukeskukset ja työhallinto.

Lakisääteistä määrärahoista riippumatonta kuntoutusta ovat Kelan ja työeläkelaitosten järjestämä ammatillinen kuntoutus, Kelan vaikeavammaisten lääkinnällinen kuntoutus, tapa-

turma- ja ammattitautilain, liikennevakuutus- ja sotilasvammalain mukainen kuntoutus sekä eräät vammaispalvelut.

7.1.1 Kuntoutusohjaus

Kuntoutusohjaus on laaja-alaista vammaisen tai pitkäaikaissairaana henkilön elämäntilanteen huomioon ottamista hoito- ja kuntoutustyössä. Kuntoutusohjauksessa tulee nähdä vamman tai sairauden fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset vaikutukset sekä pyrittävä sairauden tai vammaisuuden aiheuttamien seurausten minimoimiseen.

Kuntoutusohjaus on kuntoutujan ja hänen lähiyhteisönsä tukemista, neuvontaa, ohjausta sekä palveluista tiedottamista. Kuntoutusohjaajat työskentelevät useimmiten keskussairaloissa. Kuntoutusohjaajaan voi ottaa yhteyttä asiakas itse, hänen omaisensa tai esimerkiksi terveydenhuollon tai sosiaalialan työntekijä. Kuntoutusohjaus on asiakkaalle maksutonta.

7.1.2 Kuntoutussuunnitelma

Kuntoutussuunnitelma on kuntoutusta koossa pitävä työkalu. Se määrittelee kuntoutuksen tavoitteet ja keinot, kuvaa nykytilan, jakaa vastuun osallistujien kesken (esim. toteutus, seuranta ja kustannukset), laatii aikataulun ja dokumentoi (kirjallinen suunnitelma). Kuntoutussuunnitelma tehdään asiakkaan, omaisten ja kuntoutukseen osallistuvien ammattilaisten yhteistyönä ja se voidaan nivota yhteen asiakkaan mahdollisen palvelusuunnitelman kanssa. Ks. myös 1.3.1.1 palvelusuunnitelma.

Kuntoutussuunnitelma tulee tehdä julkisessa terveydenhuollossa. Hoitava lääkäri vastaa siitä, että kuntoutussuunnitelma laaditaan. Suunnitelma laaditaan terveydenhuollon omaan käyttöön sairauskertomuslehdelle, sosiaalitoimessa palvelusuunnitelmalomakkeelle ja Kelan vaikeavammaisten lääkinnällisen kuntoutuksen osalta Kelan KU 207 -lomakkeelle.

7.1.3 Kuntoutukseen hakeutuminen

Aloite kuntoutukseen hakeutumiselle voi tulla sosiaali- ja terveydenhuollosta, työterveys- huollosta, Kelasta, vakuutusyhtiöltä, TE-keskuksesta, koulutoimesta tai asiakkaalta itseltään.

Kuntoutuksen tarve, tavoitteet, laatu, toteutus ja seuranta suunnitellaan yhteistyössä hoitavan lääkärin ja kuntoutujan kanssa. Kuntoutuksen suunnittelussa on hyvä hyödyntää myös tarvittaessa muiden ammattiryhmien osaamista. Kuntoutushakemuksen liitteeksi tarvitaan B-lääkärinlausunto. Kelalta haettavan vaikeavammaisen kuntoutuksen hakemukseen tarvitaan liitteeksi lisäksi kirjallinen kuntoutussuunnitelma.

Kuntoutuksen työnjako

Kuka kuntouttaa	Ketä kuntoutetaan	Kuntoutuslaji	Toimeentulo
Vakuutuslaitokset	Työ- tai sotilastapaturman, ammattitaudin, tapaturman tai liikenne-onnettomuuden takia kuntoutusta tarvitsevat	Toimintakykyä ylläpitävää ja edistävää sekä ammatillista	Vakuutus-laitoksesta – päiväraha tai – eläke
Työeläkelaitokset	Vakuutetut työntekijät ja yrittäjät sekä eläkkeellä jo olevat, joilla on todettu työkyvyttömyyden uhka – oikeus tulevan ajan eläkkeeseen – riittävä kiinnittyminen työelämään	Ammatillista	Työeläke-järjestelmästä – kuntoutusraha – osakuntoutusraha – kuntoutustuki ja – korotus – työkyvyttömyyseläke ja kuntoutuskorotus – harkinnanvarainen kuntoutusavustus
Kansaneläkelaitos (Kela)	Vakuutetut, joilla on todettu työkyvyttömyyden uhka tai joiden työkyky oleellisesti heikentynyt – ei oikeutta tulevan ajan eläkkeeseen – yhteys työelämään vähäinen Vaikeavammaiset	Lääkinnällistä (harkinnanvarainen) ja ammatillista Lääkinnällistä ja ammatillista	Kelan kuntoutusraha Kelan kuntoutusraha
Työhallinto	Vajaakuntoiset työvoimatoimiston asiakkaat	Ammatillista	Työmarkkinatuki, työttömyyspäiväraha tai koulutustuki
Työterveyshuolto	Työntekijät, joilla kuntoutustarve	Lääkinnällistä ja ammatillista	Kelan kuntoutusraha, jos edellytykset täyttyvät. Vakuutus- tai työeläkelaitosten toimeentulo, jos edellytykset täyttyvät
Terveys- huolto	Asiakkaat, joilla kuntoutustarvetta	Lääkinnällistä	Kelan kuntoutusraha, jos edellytykset täyttyvät
Sosiaalitoimi	Asiakkaat, joilla kuntoutustarvetta	Sosiaalista	Kelan kuntoutusraha, jos edellytykset täyttyvät
Koulutoimi	Vaikeavammaiset ja vajaakuntoiset lapset ja nuoret	Kasvatuksellista	

lähde: www.varma.fi Toimeentuloturva 2007

Pääosa kuntoutuspalveluista on maksuttomia. Osasta kuntoutuspalveluja, kuten terapeioista ja kuntoutuslaitosjaksoista voidaan periä asiakkaalta pieni maksu.

Laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä

Hallintolaki

Kansanterveyslaki

Erikoissairaanhoidolaki

Asetus lääkinnällisestä kuntoutuksesta

Vammaispalvelulaki (Laki ja asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, Laki vammaisetuuksista)

7.2. Kunnan järjestämä kuntoutus

Julkinen terveydenhuolto vastaa välittömästi sairaanhoitoon liittyvästä lääkinnällisestä kuntoutuksesta. Lääkinnällistä kuntoutusta voi hakea terveyskeskuksista ja sairaaloista. Lääkinnällisen kuntoutuksen palveluja ovat esimerkiksi kuntoutustarvetta selvittävät tutkimukset, sopeutumisvalmennus- ja kuntoutuskurssit, fysioterapia, apuvälinepalvelut, erilaiset terapiat ja kuntoutusohjaus.

Kuntien sosiaalitoimi (lastensuojelu, päihdehuolto ja vammaispalvelut) voi järjestää esimerkiksi sopeutumisvalmennusta tai kuntoutusohjausta. Kunta voi ostaa palveluita myös yksityisiltä palveluntuottajilta, ammatinharjoittajilta tai järjestöiltä.

Kunnat ovat velvollisia järjestämään päihdehuollon palveluja siinä määrin kuin kunnassa esiintyy tarvetta. Päihdehuollon palveluja ovat avohoito, laitoshoido, kuntoutus sekä asuminen- ja tukipalvelut. Avohoidon palveluita tarjoavat A-klinikat, nuorisoasemat, päihdepysäkit ja päiväkeskukset. Laitoshoidon palveluita järjestävät kuntoutuslaitokset ja katkaisuhoitoasemat. Laitoshoidon pääsemiseksi tarvitaan kunnan sosiaali- tai terveystoimen maksusitoumus.

Sotaveteraanien (sotainvalidit ja rintamaveteraanit) kuntoutuslakien mukaisen kuntoutuksen korvaa kunnille valtiokonttori. Kuntoutusta haetaan oman asuinkunnan sosiaali- ja terveystoimesta. Sotainvalidien-, puolisoitten ja -leskien kuntoutushakemus toimitetaan valtiokonttoriin, joka tekee kuntoutuspäätöksen. Rintamaveteraanien mukaista kuntoutusta haetaan valtionkonttorin vahvistamalla hakemuslomakkeella. (hakemuslomakkeita saa mm. terveyskeskuksista). Lisätietoa www.valtiokonttori.fi

Kansanterveyslaki

Erikoissairaanhoidolaki

Asetus lääkinnällisestä kuntoutuksesta

Lastensuojelulaki

Päihdehuoltolaki ja – asetus

Raittiustyölaki ja – asetus

Vammaispalvelulaki (Laki ja asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, Laki vammaisetuuksista)

Sotilasvammalaki

Laki ja asetus rintamaveteraanien kuntoutuksesta

7.3. Kelan järjestämä kuntoutus

Kelan kuntoutuksen tavoitteena on työ- ja toimintakyvyn ylläpito ja edistäminen. Kela järjestää ja korvaa vaikeavammaisten lääkinällistä kuntoutusta alle 65-vuotiaille, sekä harkinnanvaraista ja ammatillista kuntoutusta vajaakuntoisille. Välittömästi sairaanhoitoon liittyvä kuntoutus kuuluu kunnille. Kelan tehtävänä on järjestää vaativaa ja moniammatillista kuntoutusta.

Kelan on selvitettävä kuntoutustarvetta henkilöiltä, joille on maksettu sairauspäivärahaa yli 60 päivää ja tiedottaa kuntoutusmahdollisuuksista 150 sairauspäivärahopäivän jälkeen.

Haettaessa Kelan kuntoutukseen tulee kuntoutushakemukseen liittää lääkärinlausunto, josta selviävät kuntoutustarve sekä kuntoutuksen perusteena oleva sairaus tai vamma sekä niiden aiheuttamat haitat (tavallisesti lääkärinlausunto B). Jos kyseessä on vaikeavammaisen lääkinällinen kuntoutus, hakemukseen on liitettävä julkisessa terveydenhuollossa laadittu kirjallinen kuntoutussuunnitelma. Monelle sopeutumisvalmennus- tai perhekuntoutuskurssille voi myös omainen hakea.

7.3.1 Kelan vaikeavammaisen lääkinällinen kuntoutus

Kela järjestää alle 65 -vuotiaille vaikeavammaisille henkilöille lääkinällistä kuntoutusta ja maksaa kuntoutuksesta aiheutuneita kustannuksia. Kuntoutuksella pyritään tukemaan vaikeavammaisen kuntoutujan mahdollisuuksia selviytyä erilaisista arkielämän toiminnoista. Kuntoutuksen tavoitteena on myös työ- ja toimintakyvyn ylläpito ja edistäminen.

Vaikeavammaisena pidetään henkilöä, jolla on sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuva yleinen lääketieteellinen ja toiminnallinen haitta, josta aiheutuu vähintään vuoden kestävä kuntoutustarve. Haitan tulee olla niin suuri, että henkilöllä on sen vuoksi huomattavia vaikeuksia tai rasituksia selviytyä jokapäiväisistä toimistaan kotona, koulussa, työelämässä ja muissa elämäntilanteissa julkisen laitoshoidon ulkopuolella.

Lisäedellytyksenä on, että hakija saa joko korotettua tai ylintä vammaistukea (alle 16-vuotiaan tai 16 vuotta täyttäneen) tai ylintä tai korotettua eläkettä saavan hoitotukea. Kela ei kuntouta laitoshoidossa olevia henkilöitä.

Kela järjestää vaikeavammaiselle lääkinällisenä kuntoutuksena erityisasiantuntemukseen ja osaamiseen perustuvia, tehostettuja ja yksilöllisesti suunniteltuja laitoksissa tai avohoidossa toteutettavia kuntoutusjaksoja.

Vaikeavammaisten lääkinälliseen kuntoutukseen hakeutuessa edellytetään, että hakemuksen liitteenä on julkisessa terveydenhuollossa tehty kirjallinen kuntoutussuunnitelma (KU 207). Mikäli omaisen osallistuminen kuntoutuskurssille on tarpeen, tulee siitä olla maininta kuntoutussuunnitelmassa.

Kun asiakas täyttää 65 vuotta, vastuu vaikeavammaisen henkilön kuntoutuksen järjestämisestä siirtyy Kelalta kunnalle. Kuitenkin myös Kela voi myöntää yli 65-vuotiaille vaikeavammaisille harkinnanvaraisesti kuntoutusta.

7.3.2 Kelan harkinnanvarainen kuntoutus

Kela järjestää ja korvaa tietyille sairausryhmille harkinnanvaraista kuntoutusta eduskunnan myöntämän vuotuisen määrärahan puitteissa. Harkinnanvarainen kuntoutus on esimerkiksi yksilöllisiä kuntoutusjaksoja, ryhmämuotoisia kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseja, kuntoutus- ja kuntouttavaa hoitoa Reumasäätiön sairaalassa, psykoterapiaa, neuropsyko-

logista kuntoutusta, ja ammatillisesti syvennettyä lääketieteellistä kuntoutusta (ASLAK). Kuntoutus on kohdennettu pääasiassa työikäisille.

Kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseja järjestetään eri sairausryhmille, jotka hyötyvät avo- tai laitospuolisesta kuntoutuksesta. Kursseista saa tietoa www.kela.fi / kuntoutus / kurssitarjonta. Kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskurssit ovat maksuttomia.

Harkinnanvarainen kuntoutus voi olla myös työtä helpottavien apuvälineiden hankkimista, silloin kun työnantaja tai terveydenhuolto ei vastaa niiden hankkimisesta. Terapioista korvataan vahvistetun taksan mukainen korvaus, jolloin asiakkaalle voi jäädä omavastuusuutta terapeutin perimästä palkkiosta.

Työelämästä poissaoleville, yli 65-vuotiaille järjestetään joitakin kursseja. Harkinnanvaraisen kuntoutuksen kuntoutuspäätöksistä ei ole valitusoikeutta.

Laki ja asetus Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista
Asetus lääkinnällisestä kuntoutuksesta
Erikoissairaanhoidolaki
Kansanterveyslaki

7.3.3 Kelan ammatillinen kuntoutus

Kela järjestää ja korvaa ammatillista kuntoutusta vajaakuntoisille henkilöille, joilla on lyhyt tai rikkonainen työhistoria. Lisäksi edellytetään, että työkyky ja ansiomahdollisuudet arvioidaan sairauden tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneen tai että sairaus, vika tai vamma todennäköisesti aiheuttaa uhkan tulla työkyvyttömäksi.

Tarkoituksenmukaisella ammatillisella kuntoutuksella pyritään säilyttämään tai parantamaan työ- ja ansiokykyä. Tavoitteena on edistää hakijan selviytymistä työelämässä joko tukemalla työelämään pääsyä tai sinne paluuta.

Kela järjestää ammatillisena kuntoutuksena kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia selvittäviä tutkimuksia, työ- ja koulutuskokeiluja, ammatillista koulutusta, ammatillisen koulutuksen vuoksi välttämätöntä yleissivistävää koulutusta, työhönvalmennusta, työkykyä ylläpitävää ja parantavaa valmennusta (Tyk), ammatillisia kuntoutuskursseja, elinkeinotukea, yritystoimintaa, vaikeavammaisille teknisesti vaativia apuvälineitä työhön ja opiskeluun sekä muuta opiskelun tai työn takia välttämätöntä kuntoutusta.

Työelämässä olevien ja pidempään työskennelleiden (n. 5 vuotta) vajaakuntoisten ammatillisen kuntoutuksen ensisijaisena järjestäjätahoina ovat työeläkelaitokset. (Ks. luku 7.4.1)

7.4 Muu ammatillinen kuntoutus

Ammatillisen kuntoutuksen tarkoituksena on parantaa tai ylläpitää kuntoutujan työkykyä ja ansiomahdollisuuksia. Ammatillisen kuntoutuksen tavoitteena on, että pitkäaikaissairas tai vajaakuntoinen henkilö pystyy jatkamaan työelämässä hänelle soveltuvassa työssä tai palaamaan työhön.

Suurin osa ammatillisesta kuntoutuksesta toteutuu työeläkelaitosten avulla. Muita ammatillisen kuntoutuksen järjestäjiä ovat työhallinto, tapaturma- ja liikennevakuutus ja Kela. Kuntoutuksen aikaisen toimeentuloturvan suuruus ja ehdot vaihtelevat.

7.4.1 Työeläkelaitosten ammatillinen kuntoutus

Työelämässä pidempään olleiden ammatillisesta kuntoutuksesta vastaavat pääasiassa työeläkelaitokset. Ammatillinen kuntoutus pyrkii edistämään työkyvyn palautumista ja toisaalta ylläpitämään jäljellä olevaa työkykyä. Kuntoutukseen voivat hakeutua henkilöt, joilla on sairaudesta tai vammasta aiheutuva työkyvyttömyyden uhka seuraavan viiden vuoden kuluessa. Työeläkelaitosten ammatillinen kuntoutus edellyttää, että kuntoutukseen hakija on ollut työelämässä ja ansainnut työeläketurvaa kohtuullisessa määrin (noin 5 vuotta). Kuntoutusmuotoja ovat esimerkiksi, työkokeilu, työhönvalmennus ja uudelleen koulutus.

Työeläkelaitosten ammatillista kuntoutusta voi hakea yhdessä työterveyshuollon ja työnantajan kanssa omalta työeläkelaitokselta. Hakemuksen liitteeksi tarvitaan lääkärinlausunto ja kuntoutussuunnitelma.

Työeläkelainsäädäntö

7.4.2 Työhallinnon ammatillinen kuntoutus

Työhallinto järjestää ammatillista kuntoutusta pääasiassa työttömille ja työttömyysuhan alaisille vajaakuntoisille henkilöille. Vajaakuntoisille työnhakijoille järjestetään ammatinvalinnanohjausta, työvoimakoulutusta ja työhön sijoitusta. Yleisten työvoimapalveluiden lisäksi vajaakuntoiselle asiakkaalle on tarvittaessa järjestettävä erityispalveluita, joita ovat esimerkiksi työkunnan arviointi sekä työ- ja koulutuskokeilut.

Työnantajalle voidaan maksaa mm. palkkatukea ja työolosuhteiden järjestelytukea vajaakuntoisen henkilön työhön sijoittamiseksi.

Tukia ja palveluita voi tiedustella sijaintikunnan TE-toimistoista (ent. työvoimatoimistoista). (Ks. luku 11)

Laki julkisesta työvoimapalvelusta

7.4.3 Ammattitaudit ja tapaturmat; ammatillinen kuntoutus

Tapaturma- ja liikennevakuutusyhtiöt huolehtivat kuntoutuksesta, jos sen tarpeen on aiheuttanut ammattitauti tai työ- tai liikennetapaturma. Edellytyksenä ammatilliselle kuntoutukselle on, että vahingoittuneen työ- ja ansaitsemiskyky on alentunut tai saattaa myöhemmin alentua johtuen korvattavasta vahingosta. Ammatillisen kuntoutuksen mahdollisuuksia ovat työ- ja koulutuskokeilu, työhönvalmennus, uudelleen koulutus ja elinkeinotuki. Ensimmäisessä selvitetään mahdollisuudet sijoittua omaan työhön työjärjestelyin. Ammattitauteihin ja tapaturmiin liittyvää ammatillista kuntoutusta haetaan näitä korvaavalta vakuutusyhtiöltä. Kuntoutusasioiden selvittelystä ammatillisen kuntoutuksen osalta vastaa vakuutusyhtiöiden toimeksiannosta usein keskitetysti Vakuutuskuntoutus VKK. Lisätietoa myös www.vkk.fi

Laki tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta

Laki liikennevakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta

7.5 Potilas- ja vammaisjärjestöjen kuntoutus

Useilla potilas- ja vammaisjärjestöillä on kuntoutusta. Ne järjestävät muun muassa sopeutumisvalmennus- ja kuntoutuskursseja, erityisopetusta sekä kuntoutusohjausta. Myös järjestöjen tarjoama vertaistuki sekä ohjaus ja neuvonta edistävät sairastuneiden tai vammaisten kuntoutumista. Järjestöjen toteuttamaa kuntoutusta rahoittavat sekä Kela että Raha-automaattiyhdistys. Potilas- ja vammaisjärjestöjen kuntoutus ja niihin hakeutumisesta saa lisätietoa suoraan järjestöistä ja Kelasta.

Laki ja asetus Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista
Asetus lääkinnällisestä kuntoutuksesta
Laki Raha-automaattiyhdistyksen avustuksista

7.7. Kuntoutusajan toimeentulo

7.7.1 Kelan kuntoutusraha

Kuntoutuksen ajalta voi hakea Kelalta kuntoutusrahaa toimeentulon turvaamiseksi. Kuntoutusrahaa maksetaan kuntoutuksesta, jonka tarkoituksena on työelämään pääsy, siellä pysyminen tai sinne paluu. Jos vakuutusyhtiö korvaa kuntoutuksen, se vastaa myös kuntoutusajan toimeentulosta.

Kelan kuntoutusrahaan on oikeutettu 16- 67-vuotias kuntoutuja ajalta, jolloin hän on kuntoutuksen vuoksi estynyt tekemästä työtään. Kuntoutusrahan myöntäminen edellyttää lisäksi, että kuntoutujalla on Kelan tai muun kuntoutuksen järjestäjän tekemä kuntoutuspäättös.

Veronalaista kuntoutusrahaa maksetaan kuntoutukseen osallistumisen ajalta enintään kuudelta päivältä viikossa. Kuntoutusrahaa ei makseta omavastuuajalta ja sen pituus vaihtelee 0 - 30 päivään järjestettävän kuntoutuksen ja sitä edeltävien sosiaaliturvaetuuksien mukaan. Kuntoutusrahaa voidaan maksaa myös vuosiloman ajalta.

Kuntoutusrahaa voivat saada myös sopeutumisvalmennukseen ja perhekuntoutukseen osallistuvat omaiset. Kuntoutusraha on hakijan sairauspäivärahan suuruinen. (ks.luku 6). Lisäksi Kela maksaa kuntoutukseen liittyvistä matkakuluista omavastuun ylittävän osuuden Kelan säännösten mukaisesti. (Ks.luku 6.1.7) Lisätietoa www.kela.fi / kuntoutus.

Laki ja asetus Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista

7.7.2 Nuoren ammatillinen kuntoutus; Kelan kuntoutusraha

Ammatillisen kuntoutumisen varmistamiseksi ja työllistymisen edistämiseksi Kela voi myöntää nuoren kuntoutusrahaa 16–19 – vuotiaalle vajaakuntoiselle nuorelle. Edellytyksenä on, että hänen työkykynsä ja ansiomahdollisuutensa tai mahdollisuutensa valita ammatti ja työ ovat sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneet ja hän tarvitsee erityisiä tukitoimia opiskelun aikana. Nuorelle tulee laatia yhteistyössä nuoren ja hänen huoltajiensa kanssa henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma, joka toimitetaan Kelaan.

Nuoren kuntoutusrahan vähimmäismäärä on aktiivisen kuntoutuksen ajalta 22,04 euroa päivältä. Kuntoutuksen odotus- ja väliajoilta kuntoutusraha maksetaan 20 prosenttia pienempänä. Nuoren kuntoutusrahaa voidaan maksaa myös yleissivistävän koulutuksen ajalta (peruskoulu, lukio).

16 vuotta täyttäneen vammaistukea ja nuoren kuntoutusrahaa voidaan maksaa yhtä aikaa. Alle 20-vuotiaalle nuorelle työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää vain, jos mahdollisuuksia ammatilliseen kuntoutukseen ei ole.

Asetus kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista

7.7.3 Kelan ammatillinen kuntoutus; kuntoutusraha, ylläpitokorvaus ja kuntoutusavustus

Kelan ammatillisen kuntoutuksen ajalta kuntoutusrahan suuruus on 75 prosenttia työtuloista ja vähintään 22,04 euroa päivässä. Kuntoutusrahaa voidaan maksaa lähinnä ammatilliseen kuntoutukseen liittyen 20 prosentilla alennettuna kuntoutuspäätöksen antamisen ja kuntoutuksen alkamisen väliseltä ajalta tai kuntoutusjaksojen väliseltä ajalta, kuten esimerkiksi lukukausien välisiltä loma-ajoilta.

Laki ja asetus Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista

Ylläpitokorvaus ja kuntoutusavustus

Kela voi maksaa harkinnanvaraisesti verotonta ylläpitokorvausta kuntoutukseen osallistumisesta aiheutuneiden kustannusten korvaamiseksi sekä tietyin edellytyksin kuntoutusavustusta. Ylläpitokorvaus on 8 euroa päivältä, jota voidaan maksaa pääasiassa avoimuotoisen kuntoutuksen ajalta silloin, kun henkilön kuntoutusrahan määrä on enintään 22,04 euroa päivässä.

Harkinnanvaraista kuntoutusavustusta voidaan maksaa lähinnä ammatillisen koulutuksen, valmennuksen tai työkokeilun jälkeen työttömälle kuntoutujalle, jos oikeutta työttömyysturvaan ei ole tai omaa yritystoimintaa aloittavalle, mikäli kuntoutuja ei saa samanaikaisesti työhallinnon starttirahaa. Samoin avustuksen voi saada henkilö, joka kuntoutuksen jälkeen on sijoittunut entistä ansiotasoaan huomattavasti heikommin palkattuun työhön tai työharjoitteluun. Tarkempia tietoja saa [www.kela.fi /kuntoutus](http://www.kela.fi/kuntoutus).

Laki ja asetus Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista

7.7.4 Työeläkelaitosten ammatillinen kuntoutus; kuntoutusraha ja -avustus

Työeläkelaitokset maksavat kuntoutusrahaa aktiivisen ammatillisen kuntoutuksen ajalta. Kuntoutusrahan suuruus on sama kuin hakijan työeläkelakien mukaisten peruseläkkeiden yhteismäärä 33 prosentilla korotettuna. Kuntoutusraha määräytyy hakemuksen jättämisajankohdan tai ensimmäisen sairauslomapäivän perusteella. Osakuntoutusrahaa voidaan maksaa, jos kuntoutujan työtulot aktiivisen kuntoutuksen aikaisessa ansiotyössä ovat yli puolet vakiintuneesta ansiosta.

Kuntoutuskorotus maksetaan työkyvyttömyyseläkkeellä tai kuntoutustuella oleville aktiivisen kuntoutuksen ajalta. Korotus on 33 prosenttia maksussa olevien eläkkeiden määrästä.

Jos osatyökyvyttömyyseläkkeellä oleva joutuu olemaan pois työstä kuntoutuksen aikana, voidaan hänelle tältä ajalta maksaa täyden työkyvyttömyyseläkkeen suuruinen eläke sekä siihen perustuva kuntoutuskorotus.

Osa-aikaeläke lakkautetaan, jos sitä saavalle myönnetään ammatillista kuntoutusta. Yli kuusi kuukautta kestänyt kuntoutus estää kuntoutujaa saamasta osa-aikaeläkettä entisiin perusteisiin. Kuntoutusavustusta työllistymisen tukemiseksi voidaan maksaa yrittäjäeläkelaikien ja kunnallisen eläkelain mukaan.

Ammatillisen kuntoutuksen etuuksista on hyvä tiedustella vakuutetun omasta työeläkevakuutusyhtiöstä.

Työeläkelait

Työeläkejärjestelmän kuntoutusetuudet

Etuus	Kuka voi saada	Suuruus
Kuntoutusraha	Työelämässä oleva henkilö, jonka työkyvyttömyyttä ehkäistään työeläkekuntoutuksella.	Työkyvyttömyyseläke + 33 %
Osakuntoutusraha	Henkilö, joka jatkaa osittain ansiotyössä työeläkekuntoutuksena tuetun kuntoutusohjelman rinnalla.	Puolet kuntoutusrahan määrästä
Harkinnanvarainen kuntoutusavustus	Esim. työeläkekuntoutuja, jonka kuntoutussuunnitelman laatiminen on kesken tai joka odottaa kuntoutusohjelman alkamista tai joka tarvitsee tukea työllistymiseen uudelleen koulutuksen jälkeen.	Työkyvyttömyyseläke
Kuntoutustuki	Määräaikaisesti työkyvytön henkilö, jonka työkyky on palautettavissa kuntoutuksella.	Työkyvyttömyyseläke
Kuntoutuskorotus	Kuntoutustukea tai työkyvyttömyyseläkettä saava henkilö, jonka työhön paluuta tuetaan työeläkekuntoutuksella.	33 % kuntoutustuesta tai eläkkeestä. Kuntoutustuki tai eläke jatkuu kuntoutuksen ajan.
Muiden kustannusten korvaus	Kuntoutusrahan tai kuntoutuskorotuksen saaja esim. opiskeluiden ajalta.	Työeläkevakuuttajat TELAn ohjeiden mukaan.

lähde: www.varma.fi Toimeentuloturva 2007

8. APUVÄLINEET

Marja Eronen ja Maija Karjalainen

8.1 Yleistä apuvälineistä

Apuvälinepalvelun aloitteen tekijänä voi olla apuvälineen tarvitsija, omainen tai läheinen tai hänen kanssaan toimiva ammattihenkilö, työnantaja tai koulu.

Apuvälinepalveluprosessi käynnistyy tavallisesti apuvälineen tarvitsijan toimintakyvyn arvioinnilla: miten hän toimii ja mitä hän pystyy tekemään. Valintaprosessiin voi sisältyä kokeilua ja sovitusta ennen varsinaisen apuvälineen hankintaa.

Apuvälinetarpeen arviointiprosessi on osa asiakkaan muuta hoito- tai kuntoutusprosessia. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota, miten henkilö suoriutuu jokapäiväisistä askareista ja miten hän pystyy suoriutumaan itselleen tärkeistä ja tarkoituksenmukaisista toimista.

Apuvälineen luovutuksen yhteydessä annetaan apuvälineen käytön opetus ja ohjeet apuvälineen huollosta. Huollosta ja korjauksesta vastaa yleensä apuvälineen lainannut taho, johon kannattaa olla yhteydessä ongelmatilanteissa. Apuvälineiden huoltoon ja korvaukseen liittyvät kuljetuskustannukset jäävät yleensä asiakkaan maksettaviksi.

Apuvälinepalveluprosessiin sisältyy parhaimmillaan apuvälineen käytön seuranta, johon osallistuvat apuvälineen käyttäjän lisäksi hänen lähipiirinsä ja häntä hoitava henkilöstö.

Apuväline palautetaan lainanneelle taholle käyttötarpeen päätyttyä.

Apuvälineet ovat maksuttomia asiakkaalle. Poikkeuksena ovat kuitenkin vammaispalveluasetuksen mukaisesti myönnetyt päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavat välineet, koneet ja laitteet., jotka eivät kuulu lääkinnällisen kuntoutuksen piiriin. Näihin liikkumisessa, viestinnässä, henkilökohtaisessa suoriutumisessa kotona tai vapaa-ajan toiminnoissa tarvittaviin välineisiin kunta myöntää harkinnanvaraisesti puolet apuvälineen hinnasta. Vakiomalliseen välineeseen, koneeseen tai laitteeseen tehdyt vamman vaatimat välttämättömät muutostyöt kunta korvaa kokonaan. Lisäksi kunta voi antaa välineitä, koneita tai laitteita korvauksetta vammaisen henkilön käytettäväksi.

8.2 Työn- ja vastuunjako apuvälinepalveluiden järjestämisessä

Apuvälinepalveluiden järjestämiseen osallistuu useita eri toimijoita, joiden vastuu kohdistuu eri osa-alueisiin. Apuvälinepalvelut -kuvioista ilmenee vastuunjako eri toimijoiden välillä.

Apuvälinepalvelujen työnjako

Kuka vastaa	Miten toimitaan	Sisältö lyhyesti	Lainsäädäntö
Terveystieteiden tutkimuskeskus <ul style="list-style-type: none"> perusterveydenhuolto erikoissairaanhoidon yksiköt 	Oma yhteydenotto terveyskeskusten apuvälinelainaamoihin, fysio- ja toimintaterapiaosastoihin Lähetetä apuvälinekeskuksiin tai erikoissairaalan yksiköihin	Jokapäiväiseen elämään liittyvät apuvälineet Vaativaan apuvälinepalveluun liittyvät välineet	Kansanterveyslaki 66/1972 Asetus lääkinnällisestä kuntoutuksesta 1015/1991 Erikoissairaanhoidon laki 1062/1989
Sosiaalitoimi	Oma hakemus ja asiantuntijalausunto	Vammaispalveluna osittain tai kokonaan asunnon muutostyöt, apuvälineitä ym.	Vammaispalvelulaki ja -asetus 380/1987 Kehitysvammalaki 519/1977
Kansaneläkelaitos	Oma hakemus ja asiantuntijalausunto	Vaikeavammaisille työssä tai opiskelussa tarvittavat kalit apuvälineet	Kelan kuntoutuslaki 566/2005 Kelan kuntoutusasetus 646/2005
Koulutoimi	Osana koulun hankintoja	Opetukseen liittyvät apuvälineet	Perusopetuslaki 628/1998 Laki ammatillisesta opetuksesta 630/1998 Yhdenvertaisuuslaki 21/2004
Työhallinto	Työnantajan hakemus	Työolosuhteiden järjestelytuki: - työkoneisiin ja välineisiin - työolosuhteiden muutoksiin	Työvoimapoluasetus 1346/2002
Työnantaja	Oma yhteydenotto	Kohtuulliset mukautukset vammaisten työssä selviytymiseksi	Yhdenvertaisuuslaki 21/2004 (subjektiivinen erityiskohtelu)
Valtiokonttori	Oma hakemus ja asiantuntijalausunto	Sotainvalidien ja veteraanien apuvälinepalvelut ja asunnonmuutostyöt	Sotilasvammalaki 404/1948
Vakuutuslaitokset	Oma hakemus ja asiantuntijalausunto	Liikenne- ja tapaturmavahingoista aiheutuneiden toimintarajoitusten edellyttämät apuvälineet.	Tapaturmavakuutuslaki 625/1991 Laki liikennevakuutuslakista 626/1991

8.3 Terveysthuolto

Terveysthuolto vastaa lääkitinnälliseen kuntoutukseen kuuluvista apuvälineistä, joita ovat lääkitinnällisin perustein todetun toimintavajavuuden korjaamiseen tarkoitettut välineet, laitteet tai vastaavat, joita vajaakuntoinen henkilö tarvitsee selviytyäkseen päivittäisissä toiminnoissaan.

Apuvälineisiin luetaan myös kuntoutuksessa tarvittavat hoito- ja harjoitusvälineet.

Palvelut on porrastettu perus- ja erikoissairaanhoidon välillä. Työnjako perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon välillä voi vaihdella sairaanhoitopiireittäin. Työnjaon tulee olla kirjattu sairaanhoitopiirin terveydenhuollon palvelujen järjestämissuunnitelmaan.

Terveysthuollon apuvälinepalveluita määrittelevät myös Apuvälinepalveluiden laatusuositus (Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2003:7) sekä hoitotakuulainsäädäntöön liittyvät apuvälinepalvelujen ohjeet (Yhtenäiset kiireettömän hoidon perusteet. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:5, s. 196-202).

Perusterveydenhuolto

Perusterveydenhuolto vastaa liikkumisen, päivittäisten ja muiden toimintojen perusapuvälineistä. Nämä pienapuvälineet luovutetaan asiakkaalla maksutta, eikä niitä tarvitse palauttaa.

Asiakas ottaa itse suoraan yhteyttä terveyskeskuksen apuvälinekeskukseen tai fysio- ja toimintaterapiaosastoon.

Erikoissairaanhoido

Erikoissairaanhoido vastaa lääkitinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä: Kuulon, näön, hengityksen, kommunikoinnin ja ympäristönhallinnan välineistä, lasten apuvälineistä, sähköistä liikkumisen apuvälineistä sekä muista vaativista apuvälineistä.

Asiakkaan tulee saada lähete apuvälinekeskukseen tai erikoisalan yksikköön, esimerkiksi kuulonhuoltoasioissa kuulokeskukseen tai kuulontutkijaan, ja näönhuoltoasioissa silmäklinikkaan tai näönkäytön ohjaajaan ym.

Kansanterveyslaki 66/1972

Erikoissairaanhoidolaki 1062/1989

Asetus lääkitinnällisestä kuntoutuksesta 1015/1991

8.4 Sosiaalitoimi

Muut kuin lääkitinnällisen kuntoutuksen päivittäistoimintoihin kuuluvat apuvälineet (kojeet ja laitteet) kuuluvat sosiaalitoimen vastuulle.

Vammaispalveluasetuksen mukaan tällaisia kojeita ja laitteita ovat päivittäisissä toiminnoissa, kuten liikkumisessa, viestinnässä, henkilökohtaisessa suoriutumisessa kotona tai vapaa-aikana käytettävät välineet. Korvaus on puolet apuvälineiden hankintahinnasta. Vakiomalliseen välineeseen, koneeseen tai laitteeseen tehdyt vamman vaatimat välttämät-

tömät muutostyöt kunta korvaa kokonaan. Sosiaalitoimi voi myös antaa näitä apuvälineitä lainaksi vammaiselle henkilölle.

Asiakkaan tulee itse ottaa yhteyttä sosiaalitoimeen ja hakemuksen liitteeksi tarvitaan asiantuntijalausunto.

Vammaispalvelulaki ja -asetus 380/1987
Kehitysvammalaki 519/1977

8.5 Kela

Kela järjestää vaikeavammaisille ammatillisena kuntoutuksena työssä tai opiskelussa sairauden/vamman vuoksi tarpeelliset kalliit ja vaativat apuvälineet. Vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka ei ilman suunniteltua apuvälinettä selviydy työstään tai opiskelustaan.

Apuvälineitä ovat esimerkiksi tekniset erityislaitteet, kuten lukutelevisio, piste- ja isonäytöt sekä atk-laitteet. Apuvälineitä voidaan myöntää aikaisintaan peruskoulun 7. luokalta alkaen silloin, kun apuväline katsotaan tarpeelliseksi myös myöhemmin työelämään suuntautuvassa opiskelussa.

Apuvälineet annetaan kuntoutujan käyttöön, mutta ne säilyvät Kelan omistuksessa. Kela vastaa apuvälineiden käytön opettamisesta ja huollosta ja seuraa apuvälineiden käyttöä.

Asiakkaan tulee tehdä Kelaan apuvälinehakemus, jonka liitteenä on asiantuntijalausunto.

Kelan kuntoutuslaki 566/2005
Kelan kuntoutus-asetus 646/2005

8.6 Koulutoimi

Perusopetuslain mukaan vammaisella tai muulla erityistä tukea tarvitsevalla oppilaalla on oikeus saada maksutta opetuksen erityiset apuvälineet.

Opetuksen järjestäjä on velvollinen järjestämään koulussa käytettävät koulu- ja luokkakohdaiset erityiset apuvälineet. Tällaisia voivat olla esimerkiksi opetusvälineisiin ja oppimateriaaleihin kuuluvat kommunikointia tukevat materiaalit ja välineet ja koulussa liikkumista helpottavat hissit, kaiteet, luiskat sekä erilaiset pulpetit ja tuolit.

Apuvälineiden saamiseksi tulee ottaa yhteyttä kouluterveydenhuoltoon, jos peruskoulun 1-6 -luokilla oleva koululainen tarvitsee koulussa tai oppimisessa apuvälineitä. (Ks. luku 4. Lapset ja lapsiperheet)

Perusopetuslaki 628/1998
Laki ammatillisesta opetuksesta 630/1998
Yhdenvertaisuuslaki 21/2004

8.7 Työhallinto

TE-toimisto (entinen työvoimatoimisto) voi myöntää vajaakuntoisen henkilön työolosuhteiden järjestelytukea työnantajalle, esimerkiksi työkoneiden hankkimiseen tai työpaikan muutostöihin. Asiasta on tarkemmin luvussa 11. Työ.

Työvoimapalvelu-asetus 1346/2002

8.8 Työnantaja

Työnantaja vastaa työpaikan työsuojelusta ja järjestää työterveyshuoltopalvelut.

Yhdenvertaisuuslain mukaan työnantajan tulee lisäksi tehdä vammaisen henkilön työssä selviytymiseksi kohtuulliset mukautukset työolosuhteisiin (positiivinen erityiskohtelu), siltä osin kuin niitä ei korvata muualta.

Työterveydenhuoltolaki 1383/2001

Työturvallisuuslaki 738/2002

Yhdenvertaisuuslaki 21/2004

8.9 Valtiokonttori

Sodissa tai muuten armeijan palveluksessa vammautuneiden tai sairastuneiden tarvitsemista apuvälineistä vastaa Valtiokonttori.

Apuvälineiden saamiseksi asiakkaan tulee tehdä oma hakemus, johon hän liittää asiantuntijalausunnon.

Sotilasvammalaki 404/1948

8.10 Liikenne- ja tapaturmavakuutus

Vakuutuslaitokset vastaavat vakuutettujen tapaturmien tai ammattitautien aiheuttamiin apuvälinetarpeisiin ja vastaavat näistä syistä johtuvista henkilökohtaisista apuvälineistä, asunnossa tarvittavista apuvälineistä ja asunnon muutostöistä.

Apuvälineiden saamiseksi asiakkaan tulee tehdä oma hakemus, johon hän liittää asiantuntijalausunnon.

Lisätietoja saa vakuutusyhtiöistä ja Vakuutuskuntoutuskeskuksesta (VKK).

Tapaturmavakuutuskuntoutuslaki 625/1991

Laki liikennevakuutuskuntoutuksesta 626/1991

9. VEROTUS

Riitta Koivuneva ja Pirkko Jantunen

9.1 Autovero

9.1.1 Autoveronpalautus ja -huojennus

Vammaiselle henkilölle voidaan myöntää autoverolaissa (51§) säädettyjen edellytysten mukaan palautus auton hintaan sisältyvästä autoverosta joko kokonaan tai osittain. Autoveron palautuksen voi saada Suomessa ensi kertaa rekisteröitävästä autosta silloin, kun hakijan

- pysyvästä liikunta- tai näkövammasta aiheutuva haitta-aste on vähintään 80 prosenttia ja auto tulee hakijan henkilökohtaiseen käyttöön. Hakijan ei tarvitse itse toimia kuljettajana. Liikuntavammalla tarkoitetaan alaraajojen vammoja tai sairauksia.
- kun pysyvästä invaliditeetista aiheutuva haitta on vähintään 60 prosenttia ja auton hankinta on olennaisen tarpeellista työn, toimen tai ammattiin valmistumista tapahtuvan opiskelun vuoksi. Lukiolaiselle autoveroa ei palauteta.

Palautettavan autoveron enimmäismäärä on 3770 euroa. Automaattivaihteista autoa välttämättä tarvitsevalle palautettava enimmäismäärä on 4980 euroa. Autoon asennetut lisävarusteet voivat korottaa enimmäismäärää.

Osamaksulla autoa ostettaessa autovero palautetaan vasta sitten, kun auto on siirtynyt rekisteriotteen mukaan haltijan nimiin.

Autoveron palautusta haetaan kirjallisesti kuuden kuukauden kuluessa auton rekisteröintipäivästä tai jos auto on ostettu osamaksulla, siitä kun hakija on tullut auton yksinomistajaksi. Hakemukset toimitetaan Eteläiseen tullipiiriin osoitteella Hangon tulli, 10900 Hanko (puh. 020 690 601).

Päätöstä autoveron palauttamisesta voi hakea myös ennakoon eli ennen kuin auto on rekisteröity hakijan nimelle. Hakemukseen on liitettävä:

- lääkärinlausunto (esim. B), jossa on tarkkaan kuvattu invaliditeetin laatu / haitta-asteprosentti ja toiminnallinen haitta.
- luotettava selvitys siitä, mihin tarkoitukseen ja kuinka usein autoa käytetään. Jos perusteena on työn hoitaminen, tarvitaan työnantajan todistus, jossa selvitetään työsuhteen kesto, työmatkan pituus, mahdollisuus yleisten kulkuneuvojen käyttöön sekä auton tarve työmatkalla ja työn hoitamisessa.

Itsenäisen ammatinharjoittajan, provisiopalkalla tai muun palkkion perusteella tai tilapäisissä työsuhteissa työskentelevän taikka luottamustoimia hoitavan on lisäksi esitettävä luotettava selvitys ansiotuloistaan hakemusaikana sekä verottajan selvitys edellisen vuoden ansiotuloista. Ammattia varten opiskelevan on esitettävä oppilaitoksen selvitys opinnoista ja auton tarpeellisuudesta opintojen suorittamiseksi.

Autoveropäätökseensä tyytymätön voi hakea muutosta valittamalla Helsingin hallinto-oikeuteen. Kirjallinen valitus toimitetaan Hangon tullille, joka toimittaa sen oman lausuntonsa ohessa hallinto-oikeudelle. Päätöksen liitteenä on muutoksenhakuosoitus, josta valitusaika käy ilmi.

Jos auto myydään ennen kuin on kulunut kolme vuotta ensirekisteröinnistä, on myynnistä ilmoitettava Ajoneuvohallintokeskukselle, joka perii takaisin sen osan autoverosta, joka ei ole kuoleutunut luovutuspäivään mennessä.

Tullihallitus voi myöntää autoverosta huojennusta autoverolain 50 §:n perusteella. Tällöin vero voidaan erityisen painavista syistä palauttaa joko kokonaan tai kohtuulliseksi katsottu osa siitä. Verohuojennuksena autoveroa on palautettu myös vanhemmille, joille auto on vaikeavammaisen lapsen kuljetuksen vuoksi tarpeellinen ja vammaisille, jotka eivät täytä 51 §:n mukaisia ehtoja, mutta joille auto on henkilökohtaisen liikkumisen vuoksi olennaisen tarpeellinen.

Verohuojennusta voi hakea myös ennakoon. Hakemuksessa on mainittava, että se perustuu autoverolain 50 §:ään. Hakemusta käsiteltäessä kiinnitetään huomiota liikkumista estävän tai merkittävästi rajoittavan vamman laatuun, auton tarpeeseen, sopivuuteen ja tarkoituksenmukaisuuteen sekä perheen taloudelliseen ja sosiaaliseen asemaan. Hakemukset osoitetaan ja lähetetään tullihallitukselle: PL 512, 00101 Helsinki. Tullihallituksen päätökseen ei ole muutoksenhakuoikeutta.

Lisätietoja saat Tullihallituksesta: puh. 09 6141 (vaihde).

Autoverolaki

9.1.2 Vapautus ajoneuvon perusverosta

Auton haltija on verovelvollinen. Ajoneuvoverolain mukaan auton verokausi on 12 kk jakso, joka alkaa silloin kun auto ensi- tai uudelleen rekisteröidään tai kun henkilö ostaa käytetyn auton. Hakemus tehdään Ajoneuvohallintokeskukselle.

Vapautus myönnetään henkilölle, joka on ajoneuvosta verovelvollinen. Vapautuksen voi saada vain perusverosta. Diesikäyttöisestä ajoneuvosta on maksettava ajoneuvoveron käyttövoimaveroa.

Erillistä hakemusta ei tarvita, mikäli henkilöllä on ajoneuvorekisterissä merkintä autoverolain 50 tai 51 §:ssä tarkoitetusta autoveron palautuksesta. Muissa tapauksissa vapautusta on haettava erikseen, esimerkiksi vammaisen pysäköintilupaa (Ks. 2.3.2.).

Hakemuslomakkeita (D602) saa internetistä (www.ake.fi ja www.lomake.fi), poliisilta ja katsastuspaikoilta. Hakemuksen vireille tulosta huolimatta ajoneuvovero on maksettava eräpäivänä. Jos hakemus hyväksytään, vero palautetaan hakemuksessa ilmoitetulle pankkitilille.

Vapautuksen hakemiseen ja myöntämisperusteisiin liittyviin kysymyksiin saa tietoa Ajoneuvohallintokeskuksesta, PL 120, 00101 Helsinki (puh. 020 696 321).

Liikennevakuutusyhtiöt voivat joskus myöntää alennusta liikennevakuutusmaksuista invali-diteetin perusteella ensimmäisen kerran myönnettyä autoverolain. 51 §:n mukaista autoveronpalautusta vastaa. Lisätietoja saa liikennevakuutusyhtiöistä. (Ks. luku 2.).

Laki ajoneuvoverosta, ajoneuvoveroasetus

9.2 Veronmaksukyvyyn alentumisvähennys

Jos verovelvollisen veronmaksukyky on tulot ja perheen tulot ja varat huomioon ottaen erityisestä syystä vähentynyt oleellisesti, voidaan vaatimuksesta myöntää veronmaksukyvyyn alentumisvähennys. Erityisiä syitä voivat olla esim. elatusvelvollisuus, työttömyys ja sairaus.

Yksinomaan sairaudesta aiheutunut olennainen veronmaksukyvyyn alentuminen on vähennysperusteena vain silloin, kun verovelvollisen ja hänen perheensä yhteenlaskettujen sairauskustannusten määrä verovuonna (2006) on vähintään 700 euroa ja samalla 10 % puh- taiden ansio- ja pääomatulojesi yhteismäärästä.

Pienet tulot otetaan huomioon veroasteikossa, joten työttömyyden johdosta pienentyneet tulot eivät voi olla vähennyksen saamisen edellytys, ellei työttömyyteen liity myös muita veronmaksukykyä olennaisesti alentavia tekijöitä. Invaliditeetti huomioidaan invalidivähennyksessä sekä eläkkeensaajan asema ja pienet tulot eläketulovähennyksessä, joten ne eivät yksinään voi olla vähennyksen myöntämisen edellytyksenä olevia erityisiä syitä. Kun elatusvelvollisuus huomioidaan elatusvelvollisuusvähennyksenä, voidaan vähennys myöntää vain erityistapauksissa.

Vähennyksen enimmäismäärä on 1400 euroa.

Lisätietoja www.vero.fi

Tuloverolaki

9.3 Kotitalousvähennys

Kodissa tai vapaa-ajan asunnossa teetettävän kotitalous-, hoiva- ja hoitotyön, kunnossapito- ja perusparannustyön sekä tieto- ja viestintätekniikkaan liittyvien laitteiden asennus-, kunnossapito- ja opastustyön kustannukset voi osittain vähentää verotuksessa. Vähennysoikeus koskee myös omien tai puolison vanhempien kodissa tai vapaa-ajan asunnossa teetettävää työtä. Vähennys myönnetään sinä vuonna, jona työkorvaus tai palkka ja palkan sivukulut on maksettu.

Kotitalousvähennyksenä voidaan vähentää 30 prosenttia maksetusta palkasta sekä palkan sivukulut tai 60 prosenttia ennakoperintärekisteriin kuuluvalla yrittäjälle tai yritykselle maksetusta työkorvauksesta.

Kotitalousvähennyksen enimmäismäärä on verovelvollista kohti 3000 euroa. Vähennykseen liittyy 100 euron omavastuu verovelvollista kohti.

Lisätietoja www.verot.fi tai www.veronmaksajat.fi

Tuloverolaki

9.4 Invalidivähennys

Invalidivähennyksen tekee verottaja, jos sillä on tiedot verovelvollisen invaliditeetista. Verottajalle tulee siis toimittaa lääkärintodistus.

Invalidivähennykseen on oikeus henkilöllä, jolla on sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutunut pysyvä haitta ja jonka haitta-aste on vähintään 30 prosenttia. Täyden vähennyksen saa henkilö, jonka haitta-aste on 100 prosenttia. Jos haitta-aste on pienempi, invalidivähennys on haitta-asteen mukainen prosenttimäärä täydestä vähennyksestä.

Täyttä työkyvyttömyyseläkettä saavan henkilön haitta-asteeksi katsotaan 100 prosenttia ja osaeläkettä saavan haitta-asteeksi 50 prosenttia ilman eri selvitystä. Henkilö säilyttää oikeutensa vähennykseen senkin jälkeen, kun työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi.

Valtionverotuksessa täyden vähennyksen määrä on 115 euroa. Vähennys tehdään valtion tuloverosta.

Kunnallisverotuksessa täysi vähennys on 440 euroa. Vähennys tehdään muusta puhtaasta ansiotulosta kuin eläketulosta, ja se voi siten olla enintään ansiotulon suuruinen.

Lisätietoa www.verot.fi tai www.veronmaksajat.fi

Tuloverolaki

10. ULKOMAILLA - ULKOMAILTA

Riitta Koivuneva

10.1 Tilapäinen oleskelu ulkomailla

Tilapäisesti ulkomaille lähdeettäessä hoitoon kuuluvat lääkkeet ja välineet sekä reseptilääkkeiden määräykset on syytä ottaa kotimaasta mukaan. Voi olla, että oleskelumaassa ei ole saatavilla samoja lääkkeitä ja välineitä, joita Suomessa käyttää.

Suomessa voi apteekista lunastaa kerralla lääkkeitä kolmen kuukauden tarvetta vastaavan määrän siten, että Kela maksaa niistä sairausvakuutuslain mukaisen korvauksen. Matkalle voi ottaa mukaan vuoden lääkkeet. Yli kolmen kuukauden tarpeen menevät lääkkeet täytyy maksaa itse, mutta Kansaneläkelaitokselta voi hakea niistä korvauksen jälkikäteen. Kun ottaa mukaan lääkkeitä, on syytä ottaa mukaan myös niiden reseptit ja selvittää ennen matkaa, kuinka paljon lääkkeitä voi viedä mukanaan matkalle ja oleskelumaahan. Tietoa asiasta löytyy Lääkelaitoksen sivuilta osoitteesta www.laakelaitos.fi

Ennen ulkomaille lähtöä on syytä hakea Kelasta eurooppalainen sairaanhoitokortti. Sen avulla voi osoittaa kuuluvansa Suomen sosiaaliturvan piiriin EU-alueella ja että Suomi vastaa tarvittavista sairaanhoidon kustannuksista. Kortti myönnetään Kelasta maksutta. Kortin voi tilata joko puhelimitse tai asioimalla Kelassa (Kelan lomake SV193sr). Lomakkeen voi täyttää ja tulostaa myös Kelan internetsivuilta (www.kela.fi > Kela-kortti > Eurooppalainen sairaanhoitokortti).

Turistimatkalle kannattaa ottaa matkavakuutus. Jos matkailija tarvitsee sairastumisen tai onnettomuuden takia kuljetuksen Suomeen Pohjoismaiden ulkopuolelta, hän joutuu itse maksamaan kustannukset, ellei vakuutusta ole. Asianmukainen matkavakuutus korvaa tällaisia paluumatkan lisäkustannuksia, samoin kuin maksuja hoidoista ja lääkkeistä.

Matkavakuutuksen ehdot, ja erityisesti korvauksen piiriin kuuluvat asiat, kannattaa vakuutusta otettaessa selvittää tarkasti.

Kela, sosiaali- ja terveysministeriö ja Eläketurvakeskus ovat laatineet tiedotteita Suomessa asuvan oikeudesta sairaanhoitoon ja sosiaaliturvaan ulkomailla. Tietoa saa Kelan toimituksista ja internetistä www.kela.fi, www.etk.fi ja www.stm.fi.

Sairausvakuutuslaki

10.2 Oleskelu EY-lainsäädäntöä soveltavassa valtiossa

EU-valtioita ovat Alankomaat, Belgia, Bulgaria, Espanja, Irlanti, Italia, Itävalta, Kreikka, Kypros, Latvia, Liettua, Luxemburg, Malta, Puola, Portugali, Ranska, Romania, Ruotsi, Saksa, Slovakia, Slovenia, Suomi, Tanska, Tsekki, Unkari, Viro ja Yhdistynyt kuningaskunta. Muita EY-lainsäädäntöä soveltavia valtioita ovat Norja, Islanti, Liechtenstein ja Sveitsi.

Kun Suomessa sairausvakuutettu oleskelee tilapäisesti toisessa EY-lainsäädäntöä soveltavassa valtiossa, hänellä on EU:n sosiaaliturvalainsäädännön perusteella oikeus oleskelumaassaan lääketieteellisistä syistä välttämättömään hoitoon tai korvaukseen hoidosta. Oikeus tällaiseen hoitoon osoitetaan eurooppalaisella sairaanhoitokortilla hoidon antajalle. Lisäksi on aina todistettava henkilöllisyys passilla tai virallisella henkilöllisyystodistuksella.

Eurooppalaisen sairaanhoitokortin haltijalla on oikeus käyttää oleskeluvaltion lakisääteistä terveydenhuoltojärjestelmää samoin edellytyksin kuin oleskeluvaltion omalla väestöllä. Tämä tarkoittaa, että eurooppalaisella sairaanhoitokortilla on oikeus saada sairaanhoito samansuuruisilla asiakasmaksuilla kuin paikallisetkin asukkaat maksavat. Huomioon otetaan oleskelun ennakoitu kesto ja se, millaisesta hoidosta on kyse.

Sairaanhoitoa annetaan aina hoitoa antavan valtion lainsäädännön mukaisesti. Hoito voi olla siksi laajempaa tai rajatumpaa kuin Suomessa vastaavassa tilanteessa annettava hoito.

Sairaanhoidon saamiseen sekä kustannusten suuruuteen ja korvaamiseen liittyvät menettelyt ovat erilaisia eri maissa. Kaikki hoitoetudet eivät aina kuulu oleskelumaan lakisääteisen sairausvakuutuksen piiriin ja tällöin niistä voidaan periä maksu.

Jos henkilö ei voi esittää eurooppalaista sairaanhoitokorttia oleskelumaassaan hoidon antajalle, voi hoidon antaja periä henkilöltä hoidon todelliset kustannukset. Näihin kustannuksiin henkilö voi hakea korvausta ensisijaisesti oleskeluvaltion sosiaalivakuutuslaitokselta. Korvauksen suuruus määräytyy oleskeluvaltion lainsäädännön mukaan.

Korvausta ulkomailla saadusta hoidosta maksettuihin korvauksiin voi hakea jälkikäteen myös Kelasta. Tällöin korvausta voidaan alle 1000 euron kustannuksiin myöntää joko Suomen sairausvakuutuslain nojalla tai hoitoa antaneen valtion lainsäädännön nojalla. Yli 1000 euron kustannuksista korvaus myönnetään aina hoitoa antaneen valtion lainsäädännön nojalla.

Eräissä maissa hoito on maksutonta, toisissa siitä joutuu maksamaan osan, ja joissakin maissa on ensin maksettava kaikki kulut ja haettava korvausta ensisijaisesti oleskeluvalti-on sosiaalivakuutuslaitokselta tai kotiin paluun jälkeen Kelasta. Kaikki alkuperäiset tositteet -laskut, lääkemääräykset ja kuitit- tulee säilyttää.

Kelasta saa lisätietoa ulkomailla syntyneiden sairaanhoitokustannusten korvauksista.

Laki asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta (Soveltamislaki)

10.3 Oleskelu Australiassa

Suomella on sairaanhoitosopimus Australian kanssa. Sopimus koskee siellä tilapäisesti oleskelevia. Sopimuksen mukaan Suomen sosiaaliturvaan kuuluvalla on Australiassa tilapäisen oleskelunsa aikana oikeus välittömästi tarvittavaan sairaanhoitoon. Oikeus todistetaan Suomen passilla.

10.4 Oleskelu maassa, jonka kanssa Suomella ei ole sairaanhoitoa koskevaa sopimusta

Jos tilapäisen oleskelun aikana sairastuu tai joutuu hoidon tarpeeseen maassa, jonka kanssa Suomella ei ole sairaanhoitoa koskevaa sopimusta, henkilö on velvollinen maksamaan hoidon kustannukset. Kustannuksiin voi hakea jälkikäteen Kelasta Suomen sairausvakuutuslain mukaista korvausta.

10.5 Oleskelu ulkomailla tavanomaista lomaa pidemmän ajan

Tilapäisestä tai vakinaisesta ulkomaille muutosta on aina ilmoitettava Kelaan. Kun menettää oikeutensa Suomen sosiaaliturvaan, tulee Kela-kortti ja pääsääntöisesti myös eurooppalainen sairaanhoitokortti palauttaa Kelaan. Lähdettäessä ulkomaille esimerkiksi työhön, työkomennukselle, opiskelemaan, työnhakuun tai muutettaessa ulkomaille pysyvästi, on hyvä ottaa yhteyttä Kelan toimistoon hyvissä ajoin ennen matkustamista.

Suomen sosiaaliturvajärjestelmä perustuu maassa asumiseen. Joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta kaikilla Suomessa vakinaisesti asuvilla on oikeus Kelan myöntämiin sosiaaliturvaetuuksiin. Kun muuttaa Suomesta ulkomaille tai ulkomailta Suomeen Kela tekee päätöksen siitä, kuuluuko henkilö Suomen sosiaaliturvan piiriin eli säilyykö henkilöllä oikeus Kelan myöntämiin sosiaaliturvaetuuksiin.

Jos henkilö kuuluu Suomen sosiaaliturvaan ollessaan ulkomailla, hän voi yleensä saada samoja etuuksia, joita Suomessa asuessaan saisi. EU:n alueella ulkomaille maksetaan esimerkiksi lapsilisää, äitiysavustusta, äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa sekä alle 16-vuotiaan vammaistukea.

Jos henkilö lähtee yli vuodeksi pois Suomesta ulkomaille tai työskentelemään ulkomailla, on syytä erikseen selvittää, kuuluuko henkilö muuttonsa jälkeenkin Suomen sosiaaliturvan piiriin vai ei. Päätöksen perustana ovat EU:n sosiaaliturvasäännökset ja myös Laki asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta (Soveltamislaki).

Kelan internet-sivuilla www.kela.fi => Suomessa-ulkomailla kerrotaan sosiaaliturvasta kansainvälisissä tilanteissa. Kohdassa ”Yleiset periaatteet” on tietoa kansainvälisestä lainsäädännöstä, joka vaikuttaa ulkomaille ja Suomeen muuttavien sosiaaliturvaan. ”Muutto ulkomaille”-osiossa kerrotaan, millä periaatteella sosiaaliturva määräytyy ulkomaille muutettaessa ja mistä maasta saa sosiaaliturvaetuuksia. Kohdassa ”Muutto Suomeen” ulkomailta Suomeen muuttavat saavat tietoa, millä perusteella he voivat päästä Suomen sosiaaliturvan piiriin. Sivut kattavat vain yleisimmät tilanteet ja etuudet. Henkilökohtaisen tilanteen selvittämiseksi on aina otettava yhteyttä Kelaan.

Hyödyllisiä esitteitä ovat ”Kun muutat ulkomaille” ja ”Kun muutat Suomeen”. Jälkimmäinen on käännetty myös venäjäksi. Nämä löytyvät Kelan sivuilta www.kela.fi ja painettuna niitä saa Kelasta. Hyviä tiedonlähteitä ovat eri maiden pitkäaikaissairaiden ja vammaisten järjestöjen internetsivut.

11 TYÖ

Marja Eronen ja Maija Karjalainen

11.1 Yleistä vajaakuntoisten työllisyysasioista

Vammaiset, pitkäaikaissairaat, kuntoutujat ja vajaakuntoiset/osatyökykyiset ovat tärkeä työvoimaresurssi. Lainsäädännössä ja työhallinnossa käytetään yleisesti termiä ’vajaakuntainen’, jolla tarkoitetaan ihmistä, jonka mahdollisuudet löytää sopivaa työtä, jatkaa nykyisessä työssään tai edetä ammatissaan ovat huonontuneet vamman, sairauden tai jonkin työntekoon liittyvän rajoitteen vuoksi.

Yhdenvertaisuuslain mukaan työnantajan on tarvittaessa tehtävä ns. kohtuullisia mukautuksia työskentelyolosuhteisiin niin, että vammaisen työllistyminen ja työssä pärjääminen olisi mahdollista. Useimmiten muutokset ovat kertaluonteisia toimia, kuten erityisten välineiden hankkiminen tai fyysisten esteiden poistaminen työympäristöstä.

Vammaisten ja vajaakuntoisten työllistymisen tukitoimia voidaan kohdentaa työnantajalle tai työntekijälle/harjoittelijalle.

Työnantaja saa tietoa ja käytännön tukea vammaisen tai vajaakuntoisen työllistämiseksi erityisesti työ- ja elinkeinotoimistoista eli TE-toimistoista (ent. työvoimatoimistoista). Työllisyysasioissa saa neuvoja myös järjestöistä, mm. tämän oppaan tehneistä järjestöistä.

Rekrytointiin on olemassa erilaisia tukia. Työnantaja voi saada tukea palkkaukseen, palveluihin ja työympäristön muutostöihin. Osa tukimuodoista on sellaisia, joissa ei synny työsuhdetta, ja osa sellaisia, joissa työsuhte syntyy.

Jos Kelan sairauspäivärahaoikeus on päättynyt, riippumatta siitä jatkuuko sairausloma tai onko työkyvyttömyyseläkehakemus vireillä tai hylätty, on syytä hakeutua toimeentulonsa turvaamiseksi TE-toimistoon työnhakijaksi, vaikka työsuhte olisikin voimassa. Mahdollisten aiempien työkyvyttömyyseläkehakemusten (hylkypäätökset) tueksi tarvitaan usein työkokeiluja, työkyvynarviointia, lisätutkimuksia sekä uusia eri alojen erikoislääkärien täydentäviä lausuntoja.

Työntekijöillä on yleensä käytettävissään työterveyshuollon palvelut, työpaikan työsuojeluvaltuutettu sekä luottamusmies, ammattiyhdistysliikkeen ja työsuojelupiirien sekä työhallinnon neuvontapalvelut ja lisäksi mm. Työterveyslaitoksen internetsivut. Vajaakuntoisille

työttömille työnhakijoille palveluja tarjoavat ennen kaikkea TE-toimistot sekä julkinen terveydenhuolto.

Vajaakuntoisen työnhakijan ja työntekijän terveystietoja koskee terveydenhuollossa samanlainen tietosuoja kuin muidenkin työntekijöiden. Työnhakutilanteessa on tärkeää tuoda omat ammatilliset vahvuutensa selkeästi esille.

Vajaakuntoisen työnhakijan työssä pysymistä ja työelämään pääsyä tukevat erilaiset kuntoutuspalvelut, ks. tarkemmin luku 7.1, kuntoutuksen työnjako –taulukko.

Irtisanotun muutosturvasta saa tietoa työnantajaltaan sekä TE-toimistosta.

Erittäin pitkään työttömänä työnhakijana olleet, 1.1.1941-31.12.1947 syntyneet vajaakuntoiset voivat selvittää oikeutensa pitkäaikaistyöttömien eläketukeen TE-toimiston kautta.

11.2 Rekrytointia edeltävä työhön tutustuminen

Työnantaja voi TE-toimiston päätöksellä ottaa henkilön:

- työkokeiluun
- työharjoitteluun
- Nämä edellä mainitut tukimuodot ovat työnantajalle maksuttomia.

Työhallinto voi maksaa vammaiselle tai kuntoutujalle erilaisia tukia tai harkinnanvaraista päivärahaa sekä matka- ja ylläpitokustannuksia niin, ettei työnantajalle aiheudu palkka- tai muita kustannuksia työelämävalmennuksen, työharjoittelun, työkokeilun tai työssäoppimisyksikön ajalta.

Myös Kela tai työeläkelaitos voivat tarjota työkokeilua tai työhönvalmentajan palveluja asiakkaalleen. Tällöin nämä tahot vastaavat kustannuksista.

11.3 Tuet palkkaukseen työnantajalle

11.3.1 Palkkatuki

TE-toimisto voi myöntää työnantajalle palkkatukea (ent. yhdistelmätuki) työttömän henkilön palkkauskustannuksiin, jos työnhakija ei työllisty avoimille työmarkkinoille tai jos hän ei sijoitu koulutukseen. Palkkatuen maksaminen työnantajalle tapahtuu jälkikäteen, kuukauden kuluessa tilityskauden päättymisestä työnantajan annettua yksityiskohtaiset palkanmaksutilitystiedot TE-toimistolle.

TE-toimisto harkitsee tapauskohtaisesti, milloin työnhakijan sijoittumista työhön voidaan edistää myöntämällä palkkatukea. Palkkatuetun työn tulee parantaa työttömän työnhakijan ammattitaitoa ja työmarkkina-asemaa sekä edistää pitkään työttömänä olleen pääsemistä avoimille työmarkkinoille. Palkkatukea voidaan myöntää työsopimussuhteessa tehtävään työhön tai oppisopimuskoulutukseen. Palkan tulee olla vähintään työehtosopimuksen mukainen ja työajan vähintään 85 %.

Palkkatukea voivat saada kunnat, yritykset ja muut yksityisen sektorin työnantajat, mm. yhdistykset, säätiöt ja kotitaloudet sekä sosiaaliset yritykset. Valtion virastolle ja laitokselle

voidaan osoittaa määrärahoja työttömän työnhakijan palkkaamisesta aiheutuviin palkkauskustannuksiin noudattaen pääsääntöisesti, mitä palkkatuesta on säädetty.

Palkkatuki muodostuu kahdesta osasta, perustuesta ja lisäosasta. Vuonna 2009 perustuen suuruus on 25,63 euroa/päivä. Lisäosan suuruus vaihtelee tapauksittain TE-toimiston harjinnan mukaan. Lisäosan suuruus on enintään 60 % perustuen määrästä, joissakin tapauksissa enintään 90 % perustuen määrästä.

Sosiaalisille yrityksille voidaan myöntää palkkatukea muista yrityksistä poikkeavin ehdoin. Sosiaaliselle yritykselle vaikeasti työllistyvän työllistämiseksi voidaan myöntää perustuki korotettuna enintään 90 prosentin lisäosalla 2 vuodeksi. Vajaakuntoisen tai pitkäaikaistyöttömän työllistämiseksi voidaan myöntää palkkatuki korotettuna lisäosalla niin, että perustuen ja lisäosan yhteenlaskettu määrä on 50 prosenttia palkkauskustannuksista, kuitenkin enintään 1 300 euroa kuukaudessa.

Työnantaja hakee palkkatukea 'Hakemus palkkatuesta' -lomakkeella siltä TE-toimistolta, jonka toimialueella työpaikka sijaitsee tai jonka työnhakijoita tuella on tarkoitus palkata. Sosiaalisille yrityksille on oma hakemuslomake 'Sosiaalisen yrityksen hakemus palkkatuesta'. (Ks. myös luku 11.3.6 Työllistämisen kuntalisä)

11.3.2 Palkkatukiseteli

Työnhakija voi käyttää omatoimisen työnhaun tukena palkkatukiseteliä, jonka TE-toimisto hänelle antaa. Palkkatukiseteli osoittaa, että työnantajalle voidaan myöntää palkkatukea setelin haltijan palkkauskustannuksiin. Työnantajaan liittyvät tuen myöntämisen edellytykset tutkitaan erikseen.

Lisätietoja saa TE-toimistoista.

11.3.3 Matalapalkkatuki

Vuosina 2006-2010 työnantaja on oikeutettu saamaan matalapalkkatukea palkkoihin seuraavin edellytyksin:

- työntekijä on täyttänyt 54 vuotta
- työntekijä työskentelee vähintään 140 tuntia kalenterikuukaudessa ja
- työstä maksettava palkka on 900-2000 euroa kuukaudessa.

11.3.4 Tuki työolosuhteiden muutoksiin

Jotta vammaisen tai kuntoutuja voisi tehdä täysipainoisesti työtä, on toisinaan tarpeen muuttaa hänen työolosuhteitaan. Tällainen tilanne voi syntyä sekä silloin, kun työnantaja palkkaa uuden työntekijän että silloin, kun vanhan työntekijän työn jatkaminen edellyttää sitä.

Työolosuhteiden muutoksista ovat vastuussa työnantaja ja joissakin tapauksissa Kela.

Kela on vastuussa vaikeavammaisen työn kannalta välttämättömistä kalliimmista henkilökohtaisista apuvälineistä. Esimerkiksi näkövammainen voi saada Kelan kautta erityiset atk-laitteet, joiden avulla hän voi työskennellä kuten muutkin.

Yhdenvertaisuuslaki edellyttää työnantajilta kohtuullisten mukautusten suorittamista työpaikalla vammaisten ja pitkäaikaissairaiden työssä pysymisen ja työllistymisen mahdollistamiseksi. Myös YK:n vammaisten oikeuksia koskeva yleissopimus edellyttää yhdenvertaisuutta. Kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan erityisesti huomioon toimista aiheutuvat kustannukset, työnantajan taloudellinen asema sekä mahdollisuudet saada toimenpiteiden toteuttamiseen tukea julkisista varoista tai muualta.

11.3.5 Työolosuhteiden järjestelytuki

Työhallinto voi tukea työnantajaa työolosuhteiden järjestelytuella, joka kohdistuu koneisiin, välineisiin, menetelmiin ja yleensäkin työpaikan ulkoisiin olosuhteisiin sekä toisen työntekijän tarjoamaan apuun. Tukea myönnetään työnantajan TE-toimistolle tekemän hakemuksen perusteella. TE-toimisto, jonka alueella työpaikka sijaitsee, päättää tuesta sen jälkeen, kun se on kuullut myös työterveyshuollon edustajia tai työsuojelun asiantuntijoita.

Työnantaja voi hakea järjestelytukea myös jo työsuhteessa olevan työntekijän osalta. Tällöin on esitettävä lääkärinlausunto ja työterveyshuollon tai työsuojeluviranomaisen arvio siitä, että tuki on välttämätöntä työntekijän selviytymiseksi työtehtävistään.

Järjestelytuen määrä on enintään 2 500 euroa kuntoutujaa kohden. Jos kyseessä on vaikeavammainen henkilö, tuki on enintään 3 500 euroa. Uusien koneiden, laitteiden tai kalusteiden hankinta voidaan korvata, jos muutoksista tai järjestelyistä koituvat kustannukset muodostuvat edellä mainittuja summia suuremmiksi.

Lisäksi työnantaja voi hakea tukea siihen, että työtoveri antaa alkuvaiheessa apua uudessa työssä selviytymiseksi. Tämän tuen määrä on enintään 250 euroa kuukaudessa ja sitä voi saada koko ensimmäisen vuoden ajan. Jos kyseessä on vaikeavammainen työntekijä, tuki voi olla 350 euroa kuukaudessa ja kestää kahden vuoden ajan.

11.3.6 Työllisyyspoliittinen avustus

Vuoden 2007 alussa voimaan tullut työllisyyspoliittinen avustus korvaa aiemmin käytössä olleet työllisyyspoliittisen projektituen ja omatoimisuusavustuksen. Työllisyyspoliittisella avustuksella tuetaan palvelujen tuottajia, jotka toiminnallaan parantavat pitkään työttömänä olleiden työ- ja toimintakykyä sekä selvittävät työllistymisedellytyksiä.

Avustusta voivat saada kunta, kuntayhtymä ja muu yhteisö tai säätiö. Avustusta voidaan myöntää myös sosiaalisen yrityksen perustamiseen ja sen toiminnan vakiinnuttamiseen sekä tukena uusosuuskunnan perustamiseen. Avustuksen myöntää työvoima- ja elinkeinokeskus (TE-keskus), jonka toimialueella hanke toteutetaan.

Sosiaalisen yrityksen nimeä voivat käyttää ainoastaan työ- ja elinkeinoministeriössä pidettävään sosiaalisten yritysten rekisteriin merkityt yritykset. Sosiaalisen yrityksen henkilöstöstä on tavallista huomattavasti suurempi osa vajaakuntoisia. Sosiaalisista yrityksistä saa lisätietoja TE-toimistoista.

11.3.7 Työllistämisen kuntalisä

Mikäli paikallinen TE-toimisto on myöntänyt työnantajalle palkkatukea, niin kunta voi maksaa kunnassa rekisteröidylle yhdistykselle, säätiölle tai yritykselle ns. kuntalisää työttömän henkilön palkkauskustannuksiin. Kuntalisää myönnetään harkinnanvaraisesti ja sitä voidaan myöntää yleensä kahdeksi vuodeksi. Kuntalisää ei makseta oppisopimuskoulutukseen työllistetyistä.

Kuntalisää myönnettäessä kiinnitetään erityistä huomiota yhdistyksen, säätiön tai yrityksen mahdollisuuteen toimia laadukkaana työnantajana. Työnantajalta edellytetään yleensä toiminnan vakiintuneisuutta (esim. toiminut vähintään vuoden) ja lisäksi saatetaan edellyttää, että sillä on palveluksessaan työnjohdollisissa tehtävissä työntekijä/työntekijöitä muutoinkin kuin palkkatuella.

Yhdistyksistä ja säätiöistä kuntalisällä tuetaan niitä yhteisöjä, joiden työllistäminen täydentää kunnan palveluja ja lisää asukkaiden hyvinvointia. Tällaisia ovat esim. sosiaali- ja terveysalan, liikunnan, kulttuurin ja nuorisotoimen työpaikat.

Työllistettävälle henkilölle edellytetään maksettavan kyseiseen työsuhteeseen sovellettavaa työehtosopimuksen mukaista palkkaa. Työaika on vähintään 85 % alalla noudatettavasta täydestä työajasta.

Kuntalisä maksetaan etukäteen, yleensä puolivuositain 1-2 erässä. Työllistettävälle henkilölle maksetuista palkoista, lomarahasta ja -korvauksesta lähetetään selvitykset kunnalle säännöllisin väliajoin, ja liitteenä toimitetaan kopiot kuukausittaisista palkkakuiteista tai palkkalaskelmista.

11.4 Työkyvyttömyyseläkkeen ja palkan yhteensovittaminen

Vammaisilla ja kuntoutujilla on monesti tulonaan työkyvyttömyyseläke tai kuntoutustuki (määräaikainen työkyvyttömyyseläke). Eläkkeen ja palkan yhteensovittaminen on mahdollista, mutta säännöt ja rajoitukset palkan vaikutuksesta eläkkeen määrään vaihtelevat.

Ennen työllistymistään eläkettä saavan on syytä itse pyytää tarkka selvitys omalta eläkelaitokseltaan siitä, miten ansiotulo vaikuttaisi eläkkeeseen. Eräissä työeläkkeissä on tarkat euromäärät, joita eläkkeensaajan ansiotulot eivät saa ylittää, koska muutoin menettää eläkkeensä. Toisissa tapauksissa eläkkeen saaja voi ansaita palkkatuloja ilman rajoituksia.

11.5 Kansaneläkkeen lepäämään jättäminen

Vain Kelan täysimääräistä työkyvyttömyyseläkettä saava henkilö voi jättää eläkkeen lepäämään. Eläkkeen voi jättää lepäämään 6 kk - 5 vuotta. Eläke on työn loputtua mahdollisuus saada takaisin kirjallisella anomuksella.

Kun täysimääräistä työkyvyttömyyseläkettä saava työllistyy, hän voi jättää eläkkeen lepäämään. Eläke jätetään lepäämään, jos tulot ylittävät 588,66 euroa kuukaudessa. Jos tulot jäävät alle 588,66 euron kuukaudessa, ne eivät vaikuta eläkkeeseen.

Työskentelyajan kahdelta ensimmäiseltä vuodelta maksetaan ylintä 16 vuotta täyttäneen vammaistukea kuukausittain ja samalla henkilö menettää mahdollisesti saamansa eläkettä saavan hoitotuen. Ylimmän vammaistuen maksaminen ei tässä tapauksessa edellytä, että tuensaaja täyttää sen myöntämisedellytykset, sillä maksaminen perustuu erityissäännökseen (Laki vammaisetuksista 13 §).

11.6 TE-toimiston muu kuntoutussuunnittelu apuna

TE-toimistoilla on mahdollisuus kohdentaa asiakkainaan oleviin vajaakuntoisiin työnhakijoihin (myös työttömiin) erilaisia toimenpiteitä, joilla arvioidaan ja tuetaan työnhakijan jäljellä olevaa työ- ja toimintakykyä. Kuntoutussuunnittelun tueksi TE-toimisto voi tarvittaessa järjestää tutkimuksia sekä työ- ja koulutuskokeiluja. Vajaakuntoinen työnhakija voi tiedustella näitä mahdollisuuksia omasta TE-toimistostaan.

TE-toimiston virkailijalta saa tietoa toimenpiteiden aikaisesta toimeentulosta ja muista mahdollisista korvauksista.

TE-toimistojen muut kuntoutussuunnittelupalvelut:

- Yleistä muusta kuntoutussuunnittelusta ja työkyvynarvioinnista
- Terveydelliset ja muut työkunnan tutkimukset
- Kuntoutustutkimus
- TE-toimiston ja ammattioppilaitosten yhteistyönä tehdyt kokeilut
- Työkokeilu työklินิกassa
- Työhönvalmennus työklินิกassa ja muussa palveluyksikössä

TE-toimisto voi järjestää terveydentilan ja työkunnan arviointitutkimuksia mm. yleis- tai erikoislääkärin vastaanotolla, terveyskeskuksessa, mielenterveystoimistossa, alue- ja keskussairaalassa ja kuntoutuslaitoksessa.

TE-toimiston järjestämässä kuntoutustutkimuksessa lääkäri, psykologi ja sosiaalityöntekijä arvioivat yhdessä asiakkaan kokonaistilannetta, työ- ja toimintakykyä ja sen ennustetta sekä kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia.

11.9 Työhallinnon neuvontapuhelimet

- Työnhaun muutostietojen ilmoittaminen puh. 010 19 4906 ja 010 60 767 11
- Tietoa työpaikoista ja palveluista puh. 010 19 4904 ja 010 60 767 66
- Tietoa muutosturvasta puh. 010 19 4910 ja 010 60 767 50

Lisäksi tekstitelevisiosta löytyy päivittäin tietoa uusimmista avoimista työpaikoista, oppisopimuskoulutuspaikoista, työvoimakoulutuksesta ja työmarkkinatapahtumista.

Työhallinnolle voi toimittaa 24 h vuorokaudessa sähköpostia osoitteella tyolinja@mol.fi Työhallinto on luvannut vastata viesteihin arkisin viimeistään vuorokauden sisällä.

laki julkisesta työvoimapalvelusta

laki matalapalkkatuesta

laki muutosturvasta

laki sosiaalisista yrityksistä

työehtosopimuslaki

työelämän tietosuojalaki

työsopimuslaki
työterveyshuoltolaki
työturvallisuuslaki
yhdenvertaisuuslaki
www.finlex.fi

12 OPISKELU

Minna Miettinen ja Anu Aalto

12.1 Taloudellinen tuki opiskeluun

12.1.1 Opintotuki

Opintotuki koostuu opintorahasta, asumislisästä ja valtion takaamasta opintolainasta. Opintotuki myönnetään Kelasta päätoimisille opiskelijoille. Opintotukea voi saada korkeakoulututkinnon suorittamiseen, ammatilliseen peruskoulutukseen, ammatilliseen lisä- ja täydennyskoulutukseen, lukion oppimäärän suorittamiseen (pois lukien aikuislukio-opinnot) ja muihin erikseen määriteltyihin opintoihin. Harjoitteluajalle tai työssä oppimisjaksolle voidaan myöntää opintotuki, kun se kuuluu pakollisena opintojaksena tutkintoon tai kun se sisältyy suoritettavaan tutkintoon ja tuottaa opintoviikkoja.

Opintotuen myöntäminen ja maksaminen edellyttävät menestymistä opinnoissa. Opintojen edistymistä pidetään riittävänä, jos opiskelijan päätoiminen opiskeluaika ei tule olennaisesti ylittämään asianomaisia opintoja varten määriteltyä tukiaikaa. Korkeakouluopintoja varten opintotukea voi saada enintään 70 kuukauden ajan. Vaikka opinnot eivät ole edistyneet riittävästi, opintotuen maksamista voidaan jatkaa, jos opiskelija esittää erityisiä syitä, esimerkiksi sairastuminen, joiden vuoksi opinnot ovat tilapäisesti hidastuneet. Jos opiskelija suorittaa tutkintoa suomalaisessa oppilaitoksessa ja opiskelee siihen liittyen tilapäisesti ulkomailla tai opinnot vastaavat edellä tarkoitettuja opintoja Suomessa, hänelle voidaan myöntää ulkomailla opiskelevan opintotuki.

Internetissä www.kela.fi/laskurit voi laskea opintotuen määrän sekä omien tulojen vaikutuksen tukeen. Kohdassa www.kela.fi/asiointi opiskelija voi tarkistaa omat opintotukitietonsa sekä tehdä hakemuksen ja muutositilauksen.

Opintorahan suuruus määräytyy hakijan iän, asumismuodon ja siviilisäädyn sekä opintoasteen mukaan. Myönnettäessä otetaan huomioon hakijan vanhempien tulot, kun kyse on toisella asteella opiskelevasta, perheettömästä alle 20-vuotiaasta. Myös opiskelijan omat tulot vaikuttavat oikeuteen saada opintorahaa. Tuloraja on henkilökohtainen ja se perustuu tukikuukausien määrään. Opiskelijan on itse huolehdittava siitä, että vuosituloraja ei ylity. Vuositulorajaan voi vaikuttaa perumalla tukea tai palauttamalla maksettuja tukia tukivuotta seuraavan vuoden maaliskuun loppuun mennessä. Opintoraha on veronalaista tuloa eikä sitä myönnetä alle 17-vuotiaille. Opintorahaa ei voida myöntää takautuvasti, vaan aikaisintaan hakemiskuukauden alusta.

Opintorahan määrä eri koulutusasteilla €/opiskelukuukausi (2009)

Opiskelija	Toinen as- te	Korkeakoulu
Avioliitossa oleva tai elatusvelvollinen	246,00	298,00
Itsenäisesti asuva 20-vuotta täyttänyt	246,00	298,00
Itsenäisesti asuva 18–19-vuotias	246,00 3)	298,00
Itsenäisesti asuva alle 18-vuotias	100,00 2)	145,00 1)
Vanhempansa luona asuva 20-vuotta täyttänyt	80,00 1)	122,00 1)
Vanhempansa luona asuva 17–19-vuotias	38,00 2)	55,00 1)

1) = voidaan korottaa vanhempien tulojen perusteella

2) = voidaan korottaa tai alentaa vanhempien tulojen perusteella

3) = voidaan alentaa vanhempien tulojen perusteella

Asumislisään on oikeutettu lapseton opiskelija, joka asuu vuokralla, asumisoikeus- tai osaomistusasunnossa tai erillisellä vuokrasopimuksella kunnan, säätiön tai yleishyödyllisen yhteisön ylläpitämässä opiskelija-asuntolassa. Jos opiskelijalla on lapsia, hän voi saada kuitenkin asumislisää, jos hän asuu opiskelun vuoksi muulla paikkakunnalla kuin perhe, ei kuitenkaan omistusasuntoon. Opiskelijat, jotka eivät ole oikeutettuja asumislisään, voivat hakea asumistukilain mukaista asumistukea Kelasta.

Asumislisä myönnetään vain opiskelukuukausilta opiskeluajan asuntoon. Asumislisä on henkilökohtainen ja se on verotonta tuloa. Asumislisää myönnetään myös alle 17-vuotiaille. Asumislisä on 80 % vuokrasta. Asumislisää ei myönnetä alle 33,63 euron kuukausivuokrasta eikä 252 euron kuukausivuokran ylittävästä osasta. Asumislisä on siten 26,90–201,60 €/kk. Asumislisä on kuitenkin enintään 58,87 €/kk, kun asunto on vuokrattu vanhemmalta tai se on vanhemman omistama. Kansanopiston tai liikunnan koulutuskeskuksen maksullisella linjalla opiskelevalle ja oppilaitoksen asuntolassa asuvalle se on enintään 88,87 €/kk. Ulkomailla opiskelevan asumislisä on enintään 210,00 €/kk. 1.1.2009 alkaen puolison tulojen vaikutus asumislisään poistuu.

Asumismenoina huomioidaan vuokra, käyttövastike ja vuokrasopimuksessa mainittu kiinteä vesimaksu sekä sähkö- ja kalustemaksu. Asumislisä on veroton etuus.

Opintolaina on laina, jonka opiskelija hakee valitsemastaan pankista sen jälkeen, kun hänelle on myönnetty opintolainan valtioneuvoston takaus. Lainan ehdot opiskelija sopii pankin kanssa. Koska valtio takaa opintolainan, lainalle ei tarvita muuta vakuutta. Sen takaisinmaksu alkaa useimmiten opintojen päätyttyä. Opintolainan valtioneuvoston takaus myönnetään kerralla koko opiskelun ajalle, mutta takauspäätös annetaan lukuvuodeksi kerrallaan.

Opintolainan valtioneuvoston takaukseen on oikeus opiskelijalla, joka saa opintorahaa tai aikuiskoulutustukea. Myös lapsilisään oikeutettu opiskelija, joka asuu muualla kuin vanhempiensa luona ja opiskelee muussa oppilaitoksessa kuin lukiossa on oikeutettu takaukseen, jos hän vanhempiensa tulojen perusteella olisi oikeutettu opintorahaan. Lisäksi oikeus on 18–19-

vuotiaalla opiskelijalla, joka opiskelee muussa oppilaitoksessa kuin lukiossa ja joka asuu muualla kuin vanhempiensa luona, vaikka hän ei olisi vanhempiensa tulojen perusteella oikeutettu opintorahaan. Poikkeuksena ovat myös opiskelijat, jotka eivät saa opintorahaa opiskelusta maksettavan palkan, päivärahan, toimeentulon turvaamiseen tarkoitetun apurahan tai muun opintorahaa vastaavan tuen vuoksi.

Opintolainan valtiontakauksen määrä €/kk

Alle 18-vuotias (toinen aste)	160,00
18 vuotta täyttänyt (toinen aste)	300,00
Korkeakouluopiskelija tai aikuiskoulutustukea saava	300,00
Ulkomailla opiskeleva (korkeakoulut)	440,00
Ulkomailla opiskeleva (muut oppilaitokset)	360,00

Opintotukilaki

12.1.2 Opintolainan korkoavustus

Kela maksaa valtion takaaman opintolainan erääntyvät korot, ilman viivästyskorkoa ja pankin kuluja, pienituloisille ilman takaisinmaksuvelvollisuutta edellyttäen, että markkinaehtoisessa opintolainassa korkoja ei enää pääomiteta ja hakijalle ei ole maksettu opintotukea koron erääntymiskuukautta edeltävän viiden kuukauden ajalta.

Pienituloisuudella tarkoitetaan sitä, että hakijan saamat veronalaiset ansio- ja pääomatulot ovat koron maksua edeltävän neljän kuukauden tarkastelujakson aikana keskimäärin enintään 775 euroa kuukaudessa. Hakijan puolison tulot eivät vaikuta korkoavustuksen saamiseen. Tulorajaa korotetaan, jos hakijalla on huollettavanaan alaikäisiä lapsia tai jos hakijan luona asuu hänen puolisonsa alaikäisiä lapsia. Korkoavustusta haetaan kahden kuukauden kuluttua koron säännönmukaisesta erääntymiskuukaudesta. Lisätietoja Kelasta tai www.kela.fi.

Opintotukilaki

12.1.3 Opintolainavähennys

Korkeakouluopiskelija voi saada opintolainavähennyksen verotuksessa, jos hän suorittaa korkeakoulututkinnon määräajassa ja on opiskelijavalinnassa ottanut vastaan kyseisen opiskelupaikan korkeakoulussa lukuvuonna 2005–2006 tai sen jälkeen. Määräajalla tarkoitetaan tutkinnon laajuuden mukaista opiskeluaikaa (60 opintopistettä vastaa yhden lukuvuoden opintoja) lisättynä enintään kahdella lukuvuodella (alempi ja ylempi korkeakoulututkinto) tai yhdellä lukuvuodella (ammattikorkeakoulututkinto tai alempi korkeakoulututkinto).

Vähennyksen suuruus on 30 prosenttia opintolainan 2 500 euroa ylittävästä määrästä. Jos tutkinnon suorittamisaika ylittää määräajan, lainavähennyksen voi kuitenkin saada, jos opinnot ovat viivästyneet sairauden, varusmiespalveluksen tai äitiys-, isyys- tai vanhempainloman vuoksi.

Opintolainavähennykseen oikeuttavia tutkintoja ovat ylempi korkeakoulututkinto, ammattikorkeakoulututkinto ja ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Alempi korkeakoulututkinto oikeuttaa lainavähennykseen vain, jos opiskelija on valittu suorittamaan pelkästään alempi

korkeakoulututkinto. Lainavähennyksen voi saada vain ensimmäiseksi suoritettuna vähennykseen oikeuttavan tutkinnon perusteella siitä riippumatta, onko opiskelija nostanut opintolainaa näihin opintoihin tai suorittanut tutkintoa määräajassa.

Kun opiskelija on suorittanut vähennykseen oikeuttavan tutkinnon ja hänellä on tai on ollut opintotukilain mukaista opintolainaa, tutkinnon suorittanut saa hakemusta päätöksen tai päätösehdotuksen opintolainavähennyksestä. Ulkomailla opiskelleen on ilmoitettava suorittamansa tutkinto Kelalle. Hylkäävä päätösehdotus annetaan, jos lainavähennysoikeutta ei myönnetä opiskeluajan keston tai lainan vähäisyyden vuoksi. Päätösehdotuksen saaja voi määräajassa pyytää asian käsittelyä uudelleen, jonka jälkeen hänelle annetaan päätös. Jos oikeus opintolainavähennykseen myönnetään, Kela toimittaa verovähennyksessä tarvittavat tiedot verottajalle. Kela ilmoittaa myös opintolainan lyhennykset verottajalle. Lisätietoja Kelasta tai www.kela.fi.

Opintotukilaki

12.1.4 Koulumatkatuki

Koulumatkatukea voidaan myöntää lukiossa tai ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevalle päivittäisten koulumatkojen kustannuksiin, kun kustannukset ovat yli 54 euroa kuukaudessa ja yhdensuuntainen koulumatka on vähintään 10 kilometriä. Matkakustannuksia ei korvata 100 kilometrin ylittävän yhdensuuntaisen koulumatkan osalta ja lukuvuodessa korvataan koulumatkat vain 9 kk osalta. Koulumatkatuki maksetaan matkalipun myyjälle taholle. Oma maksuosuus on vähintään 43 euroa kuukaudessa.

Opiskelija voi käyttää mitä tahansa omaa matkustustapaa mm. silloin, kun joukkoliikennettä tai koulukuljetusta ei ole käytettävissä tai koulumatka on joukkoliikennettä tai koulukuljetusta käytettäessä vaikea tai rasittava esimerkiksi vamman tai sairauden vuoksi. Näissä tilanteissa koulumatkatuki maksetaan kuukausittain suoraan opiskelijalle. Tuen suuruus lasketaan koulumatkan pituuden mukaan.

Opiskelija hakee koulumatkatukea erikseen joka lukuvuodeksi. Takautuva hakuaika on yksi kuukausi. Hakemuslomakkeita saa oppilaitoksista ja Kelasta. Hakemus toimitetaan oppilaitokseen. Lisätietoja Kelasta tai www.kela.fi.

Jos opiskelija tarvitsee opiskelumatkoihinsa taksia tai invataksia vaikeavammaisuuden tai pitkäaikaissairauden takia, kunnan sosiaalivirasto voi myöntää kuljetukset vammaispuolustajan kautta. Katso kappale 2. Liikkuminen.

Laki lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta

12.1.5 Aikuiskoulutustuki

Aikuiskoulutustuella ja siihen liittyvällä opintolainan valtiontakauksella tuetaan työssä olevien palkansaajien ja yrittäjien omaehtoista koulutusta. Ehtona on, että hakija on ollut työelämässä vähintään viisi vuotta. Aikuiskoulutustuen myöntäminen edellyttää opintovapautta ansiotyöstä sekä ansionmenetystä koulutusajalta. Enimmillään tukea voidaan myöntää noin 18 kuukaudelle. Aikuiskoulutustukea haetaan Koulutusrahastolta. Lisätietoja www.koulutusrahasto.fi.

Laki aikuiskoulutustuesta

12.1.6 Opintolainan maksuvapautus

Kun opintolaina on valtiontakauksen perusteella maksettu pankille, voi lainan ottaja anoa Kelalta vapautusta velan maksusta Kelalle pysyvän työkyvyttömyyden tai määräaikaisen yhteensä vähintään 5 vuotta kestävästä työkyvyttömyyden perusteella. Vapautusta haetaan Kelasta lomakkeella OG6.

12.1.7 Ateriatuki

Kela myöntää valtion määrärahojen puitteissa avustusta korkeakouluopiskelijaravintoloille opiskelija-aterioiden hintojen alentamiseksi. Korkeakouluopiskelijoiden ateriatuen määrä on 1,67 euroa ateriala kohti.

12.2 Ammatinvalinta

12.2.1 Ammatinvalinta- ja urasuunnittelu

TE-toimiston ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelut auttavat löytämään ratkaisuja ammatinvalintaan, työhön tai koulutukseen liittyvissä asioissa. palvelun tavoitteena on selvittää yhdessä ammatinvalintapsykologin kanssa asiakkaan edellytyksiä, tavoitteita ja vaihtoehtoja koulutuksessa ja työelämässä sekä auttaa häntä tekemään tilanteeseensa sopiva urasuunnitelma. Palvelut on tarkoitettu sekä nuorille että aikuisille. Palvelujen tueksi käytetään tarvittaessa soveltuvuustestejä, työ- ja koulutuskokeiluja tai terveydentilan tutkimuksia. Omatoimisen urasuunnittelun tueksi on kehitetty myös erilaisia verkkopalveluja. Tietoa ja neuvontaa koulutuksesta ja työelämästä saa työvoimatoimiston koulutus- ja ammattitietopalvelusta. Myös valtakunnallinen puhelinpalvelu Koulutuslinja neuvoo numerossa 010 60 76888 koulutukseen, opintojen rahoitukseen, ammatteihin ja aloihin liittyvissä asioissa. Lisätietoja myös TE-toimistoista tai www.mol.fi.

*Laki julkisesta työvoimapalvelusta
Työvoimapalveluasetus*

12.2.2 Koulutuskokeilu

Koulutuskokeilu tarkoittaa mahdollisen hakijan kokeilevaa opiskelua tai asumista erityisoppilaitoksessa. Tarkoituksena on, että koulutuksesta kiinnostunut henkilö saa todennukaisen kuvan oppilaitoksesta ja niistä linjoista, joihin tuntee kiinnostusta. Samalla selvitetään henkilön edellytyksiä ja motivaatiota ajateltuun koulutukseen. Kokeilu voidaan toteuttaa myös silloin, kun haluttu ala ei ole lainkaan selvillä. Kokeilu kestää yleensä viikosta muutama viikkoon. Koulutuskokeiluun on mahdollista hakea rahoitusta Kelalta tai muulta koulutusviranomaiselta tai vakuutuslaitokselta.

Koulutuskokeilun avulla selvitetään kiinnostus opiskelua ja alaa kohtaan, opiskelun valmiudet, alan soveltuvuus asiakkaan terveyden kannalta sekä aiemmin hankittujen tietojen ja taitojen (aik. koulutus ja työkokemus). Lisäksi tietoa voidaan hankkia mahdollisen sairauden tai vamman aiheuttamista rajoituksista, itsenäisen asumisen valmiuksista, apuvälineiden tarpeesta sekä opiskelussa tarvittavista sosiaalisista taidoista.

Asiakkaalle tehdään kokeiluohjelma, johon kuuluu opintolinjan keskeisimpiä teoria- ja työtehtäviä. Koulutuskokeiluun voi sisältyä oppimisen esteiden kartoitusta (esim. lukivaikeus), oppimistyylianalyysyjä ja osaamiskartoituksia. Kuntoutuspsykologi kartoittaa oppimisvalmiuksia, hahmotuskykyä ja muistia haastatteluin ja erilaisin testein. Asiakas tapaa myös terveydenhoitajan ja tarvittaessa fysioterapeutin tai toimintaterapeutin.

Kokeilun aikana asiakas tutustuu koulutuskeskukseen mahdollisena opiskelu- ja asuin ympäristönään. Koulutuskokeilun aikana asiakas myös seuraa opiskelua haluamallaan linjalla. Kokeilun lopuksi on palautekeskustelu. Koulutuskokeilusta annetaan yleensä kirjallinen lausunto, josta käy ilmi kokeilun sisältö sekä arvio asiakkaan selviytymisestä koulutus alalla. Koulutuskokeiluun halukas voi pyytää lähetettä esim. työvoimatoimistosta (ammattinvalinnanohjaus), KELA:n paikallistoimistosta tai vakuutuslaitokselta. Lisätietoja TE-toimistoista www.mol.fi sekä Kelasta, www.kela.fi.

Laki julkisesta työvoimapalvelusta

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista

12.3 Ammatilliset erityisoppilaitokset

Ammatillinen erityisopetus on tarkoitettu opiskelijoille, jotka tarvitsevat erityisjärjestelyitä tai opiskelijahuolto palveluita. Syy erityisjärjestelyihin voi olla esimerkiksi vamma, sairaus tai kehityksen viivästyminen. Opetuksessa huomioidaan opiskelijan yksilölliset tarpeet. Ammatillinen erityisopetus tarjoaa mahdollisuuden ammatillisen perustutkinnon suorittamiseen ja työelämään sijoittumiseen. Koulutukseen voivat hakea sekä nuoret että aikuiset opiskelijat. Erityisammattioppilaitoksissa järjestetään koulutusta kehitysvammaisille nuorille ja aikuisille sekä muille erityisopetusta tarvitseville. Lisätietoja: www.edu.fi>erityisopetus, www.koulutusnetti.fi>erityisopetus, www.valteri.fi.

Valmentava ja kuntouttava opetus

Ammatillisen peruskoulutuksen yhteydessä vammaisille opiskelijoille voidaan järjestää valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta. Sen tehtävänä on antaa vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästyminen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityistukea tarvitseville opiskelijoille valmiuksia ammatilliseen koulutukseen, työhön sijoittumiseen ja oman elämän hallintaan. Koulutuksen tavoitteena on, että opiskelijalla koulutuksen päätyttyä mahdollisimman hyvät valmiudet itsenäiseen elämään, koulutukseen tai työhön.

Vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus voi olla ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta (valmentava 1) tai työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta (valmentava 2), jos opiskelijan ei vammaisuuden tai sairauden vuoksi ole mahdollista siirtyä ammatilliseen perustutkintoon johtavaan koulutukseen. Valmentava 2 on tarkoitettu vaikeimmin vammaisille opiskelijoille. Koulutuksen tavoitteena on, että opiskelija kykenee mahdollisimman itsenäiseen ja rikkaaseen elämään sekä mahdollisuuksiensa mukaan myös osallistumaan työelämään itsenäisesti tai tuetussa työyhteisössä. Koulutuksen järjestäjä päättää, kumpaan koulutusryhmään henkilö kuuluu. Päätös tehdään yksilökohtaisten asiantuntijaselvitysten perusteella sen jälkeen, kun on kuultu henkilöä itseään, hänen huoltajiaan ja perheenjäseniään. Valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen tavoitteet määräytyvät opiskelijan yksilöllisten voimavarojen ja hänen elämäntilanteensa mukaisesti. Kumpaankin koulutusmuotoon tulee liittyä opiskelijan kuntoutusta, joka tukee

muuta opetusta ja ohjausta. Opiskelijalle on laadittava moniammatillisena yhteistyönä yksilöllinen kuntoutumissuunnitelma. Lisätietoja: www.edu.fi> erityisopetus ja www.koulutusnetti.fi>erityisopetus.

Laki ammatillisesta koulutuksesta
Asetus ammatillisesta koulutuksesta

12.4 Työvoimapoliittinen aikuiskoulutus

Työvoimapoliittisella aikuiskoulutuksella parannetaan aikuisväestön ammattitaitoa ja mahdollisuuksia saada työtä tai säilyttää työpaikka sekä edistetään ammattitaitoisen työvoiman saantia. Työvoimaviranomainen hankkii työvoimapoliittisen aikuiskoulutuksen koulutuspalvelujen tuottajilta. Koulutuspalvelujen tuottajia voivat olla ammatillisen perus- tai lisäkoulutuksen järjestämisluvan saanut yhteisö, yliopisto, ammattikorkeakoulu tai muu soveltuva koulutuksen järjestäjä. Hankittavaan koulutukseen voi käytännön ammatillisten valmiuksien parantamiseksi sisältyä työssä oppimista ja harjoittelua. Työvoimapoliittiseen aikuiskoulutukseen osallistuvan opiskelijan koulutusaikainen toimeentulo turvataan koulutustuella tai työmarkkinatuella tietyn edellytyksin. Opiskelijalla on lisäksi oikeus ylläpitokorvaukseen. Opiskelijalla on oikeus ansiotukeen, jos hän on työttömyysturvalain mukaan oikeutettu ansioturvaan. Lisätietoja TE-toimistoista tai www.mol.fi.

Laki julkisesta työvoimapalvelusta

12.5 Oppisopimuskoulutus

Oppisopimuskoulutus on määräaikaiseen työsuhteeseen perustuvaa ammatillista koulutusta, jota täydennetään ammattioppilaitoksissa tai aikuiskoulutuskeskuksissa järjestettävillä tietopuolisilla kursseilla. Oppisopimuskoulutuksella voi opiskella pääasiassa samoihin ammatillisiin perustutkintoihin, ammattitutkintoihin ja erikoisammattitutkintoihin kuin oppilaitosmuotoisessa koulutuksessa. Oppisopimuskoulutus on tutkintoon valmistavassa/johtavassa koulutuksessa kestoaltaan yleensä 2 - 4 vuotta. Oppisopimuskoulutukseen liittyy henkilökohtainen opiskeluohjelma, jossa opiskelijan aikaisempi työkokemus ja koulutus voidaan ottaa huomioon.

Työnantajalle maksetaan koulutuskorvausta ja opiskelija saa työehtosopimuksen mukaista palkkaa työssä oppimisen ajalta sekä taloudellista tukea tietopuolisen opetuksen ajalta. Työttömien oppisopimuskoulutuksesta työhallinto voi maksaa työnantajalle lisäksi palkkatukea. Yleensä opiskelija hankkii oppisopimustyöpaikan itse ottamalla yhteyttä työnantajiin. Oppisopimuskoulutukseen liittyvistä asioista vastaa oman alueen oppisopimustoimisto ja oppisopimuskoulutusta järjestävät oppilaitokset. Lisätietoja TE-toimistoista, oppisopimustoimistoista tai www.oppisopimus.net.

Laki ammatillisesta koulutuksesta
Asetus ammatillisesta koulutuksesta

12.6 Muuta opiskeluun liittyvää

Ammatillinen kuntoutus. Ammatillista kuntoutusta voi hakea, jos vamma tai sairaus rajoittaa oleellisesti ammatinvalintamahdollisuuksia tai työllistymistä. Katso kappale 7. Kuntoutus.

Opiskelun apuvälineet. Apuvälineitä opiskeluun voidaan myöntää ammatillisena kuntoutuksena, kun kyse on työelämään tähtäävästä ammatillisesta koulutuksesta tai yleissivistävästä opiskelusta peruskoulun yläasteelta alkaen. Katso kappale 7. Kuntoutus. Perusopetus. Katso kappale 4. Lapsiperheet.

Vammaispalvelulain mukainen kuljetuspalvelu opiskelumatkoihin vaikeavammaisille. Katso kappale 2. Liikkuminen.

Vammaispalvelulain mukaiset muut palvelut vaikeavammaiselle opiskeluun: palveluasuminen sekä asunnonmuutostyöt, henkilökohtainen avustaja ja tulkkipalvelu. Katso kappale 3. Asuminen ja itsenäinen suoriutuminen

13. AAKKOSELLINEN HAKEMISTO JA HYÖDYLLISET LINKIT

Ammatillinen kuntoutus	www.kela.fi , www.mol.fi
Ammatillisesta erityisopetuksesta	www.edu.fi
AmmatINVALINTA, tietoa ammatinvalinnasta	www.ammatinvalinta.fi
Ammattikorkeakoulujen nettihaku	www.amkhaku.fi
Ammattitautien korvaaminen	Ammattiliitot, terveydenhuollon sosiaalityöntekijät, vakuutusyhtiöt
Ammattitautien korvaaminen	Ammattiliitot, terveydenhuollon sosiaalityöntekijät, vakuutusyhtiöt
Apuvälineet	Terveyskeskus, sairaala, kunnan sosiaalitoimi
Asiakkaan asema	www.stm.fi
Autoveroneuvonta	www.ake.fi ,
Autoveronhuojennus (50§)	www.tulli.fi
Autoveronpalautus (51§)	www.tulli.fi
Avoin ammattikorkeakouluopetus	www.avoinamk.fi
Avoin yliopisto	www.avoinyliopisto.fi
Eduskunnan oikeusasiamies	www.oikeusasiamies.fi
Erilaisen oppijan palvelu	www.vep-palvelu.net
Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa -hanke	www.esok.fi
Euroopan yhdenvertaisten mahdollisuuksien teemavuosi 2007	www.yhdenvertaisuus.fi
Eurooppalainen sairaanhoitokortti	ww.kela.fi > Kela-kortti > Eurooppalainen sairaanhoitokortti.
Hallintolaki	www.kunnat.net , www.oikeus.fi
Hallinto-oikeudet	www.oikeus.fi
Hammashoidon korvaukset	www.kela.fi
Hoitoon pääsy	www.stm.fi , www.kunnat.net
Invalidivähennys	www.vero.fi , www.veronmaksajat.fi
Kantelu	www.laaninhallitus.fi , www.valvira.fi , www.oikeusasiamies.fi , www.okv.fi
Kela	www.kela.fi
Korkein hallinto-oikeus	www.kho.fi

Kotipalvelu	Kunnan sosiaalityö
Kotisairaanhoido	Terveyskeskus
Koulutuksista ja kursseista	www.koulutusnetti.fi
Koulutusnetti/tietoa koulutuksista ja kursseista	www.koulutusnetti.fi
Koulutusohjaus	Sairaala
Kuljetus kouluun	www.kunnat.net
Kunnat	www.kunnat.net
Kuntaliitto	www.kunnat.net
Kuntien eläkevakuutus	www.keva.fi
Kuntoutusmatkat	Kela, www.kela.fi
Kuntoutuspalvelut	Terveystieteiden tutkimuskeskus, Kela, www.kela.fi , työvoimatoimisto
Kuntoutusraha	www.kela.fi , työeläkelaitokset
Kuntoutustuki	www.kela.fi , työeläkelaitokset
Lääkekorvaukset	www.kela.fi
Lääkevahingot	www.lvp.fi
Lääkevahinkovakuutuspooli	www.lvp.fi
Lääkinnällinen kuntoutus	www.kela.fi , terveydenhuolto
Lääkäripalkkiot	www.kela.fi
Lääninhallitus	www.laanhallitus.fi
Matkakustannukset (sairausvakuutus)	www.kela.fi
Oikeuskansleri	www.okv.fi
Omaishoidon tuki	Kunnan sosiaalityö
Opetushallituksen sivusto/tietoa ammatillisesta erityisopetuksesta	www.edu.fi
Opetusministeriön verkkopalvelu	www.opintoluotsi.fi
Opiskelijan koulumatkatuki	www.kela.fi/opiskelijalle/koulumatkatuki/
Oppimisvaikeuskeskus	www.ovk.fi
Oppisopimuskoulutus	www.oppisopimus.net
Palveluseteli	Kunnan sosiaalityö
Poikkeuslupa ajokorttiluvasta ja ajo-oikeudesta	www.ake.fi
Poliisi	www.poliisi.fi
Potilaan oikeudet	www.valvira.fi
Potilasvahingot	www.pvk.fi , vakes.fi
Potilasvahinko	www.potilasvakuutuskeskus.fi
Potilasvahinkolautakunta	www.pvltk.fi
Sairausvakuutuskorvaukset	www.kela.fi
Sisäänheitto työelämään! – projekti	www.sisaanheitto.fi
Sopeutumisvalmennus	www.kela.fi , terveydenhuoltojärjestöt
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira	www.valvira.fi
Sosiaali- ja terveysministeriö	www.stm.fi
Sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunta	www.somla.fi
Sähköinen asiointi	www.kela.fi
Talous- ja velkaneuvonta	www.takuusaatio.fi , kunnan talous- ja velkaneuvontayksikkö
Tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunta	www.tapaturmalautakunta.fi
Tapaturmat	www.tapaturmalautakunta.fi ,

	www.tyosuojelu.fi
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos	www.thl.fi
Terveydenhuollon maksukatto	Terveyskeskus, sairaala
Tietosuoja	www.tietosuoja.fi
Toimeentulotuki	www.stm.fi
Toimeentulotuki: Opas soveltajille	www.stm.fi - Sosiaalihuolto - Toimeentulotuki
Tutkimus- ja hoitokorvaukset	www.kela.fi
Työ- ja elinkeinoministeriö	www.mol.fi
Työeläkeasiat	www.tela.fi , www.tyoelake.fi
Työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunta	www.telk.fi
Työeläkekuntoutus	Työeläkelaitokset
Työsuojelupiirit	www.tyosuojelu.fi
Työterveyslaitos	www.ttl.fi/tyoolot
Vakuutuskuntoutus VKK ry.	www.vkk.fi
Vakuutusosoikeus	www.oikeus.fi/vakuutusosoikeus
Valtakunnallinen erityisen tuen palveluverkosto	www.valteri.fi
Valtakunnallinen vammaisneuvosto VANE	www.vane.to
Valtiokonttori	www.valtiokonttori.fi
Vammaisen pysäköintilupa	www.poliisi.fi
Vammaisfoorumi	www.vammaisfoorumi.fi
verkkopalvelu, Stakes Kotikunnan	lastenneuvolat
Veronmaksukyvyyn alentumisvähennys	www.vero.fi
Vähemmistövaltuutettu	www.vahemmistovaltuutettu.fi
Yhdenvertaisuus työssä, syrjintä	www.tyosuojelu.fi
YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus	www.formin.fi
Yleinen oikeusapu	www.oikeus.fi
Yliopistojen sähköinen hakepalvelu	www.yliopistohaku.fi

<http://www.edilex.fi/kela/fi/>

Kelan lakipalvelu: Kelan lakipalvelu sisältää Kelan toimialaan liittyvät keskeiset säädökset sekä niihin liittyvät esityöt ajantasaisina.

Lainsäädäntö

- 1 Asevelvollisen tuet
- 2 Asumisen tuet
- 3 Eläkkeet
- 4 Kuntoutus
- 5 Maasta- ja maahanmuutto
- 6 Perhe-eläkkeet
- 7 Perhe-etuudet
- 8 Opiskelijan tuet
- 9 Sairausvakuutus
- 10 Työttömyysturva
- 11 Vammaisetuudet ja vammaishuolto
- 12 Sosiaali- ja terveydenhuolto
- 13 Hallintoasiat
- 14 Muu lainsäädäntö

Järjestöjen yhteystiedot:

Epilepsialiitto ry: www.epilepsia.fi

Hengityслиitto Heli ry: www.heli.fi

Mielenterveyden Keskusliitto ry: www.mtkk.fi

Munuais- ja maksaliitto ry: www.musili.fi

Näkövammaisten Keskusliitto ry: www.nkl.fi

Suomen CP-liitto ry: www.cp-liitto.fi

Suomen Diabetesliitto ry: www.diabetes.fi

Suomen MS-liitto ry: www.ms-liitto.fi

Suomen Nivelyhdistys ry: www.niveltieto.fi

Suomen Reumaliitto ry: www.reumaliitto.fi

Suomen Sydänliitto ry: www.sydanliitto.fi